

PRITARTA
Rokiškio rajono savivaldybės tarybos
2016 m. gegužės 27 d. sprendimu Nr. TS-127

PATVIRTINTA
Kavoliškio mokyklos-darželio direktoriaus
2016 m. birželio d. įsakymu Nr.

ROKIŠKIO R. KAVOLIŠKIO MOKYKLOS-DARŽELIO IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Duomenys apie švietimo įstaigą

Pavadinimas: Rokiškio r. Kavoliškio mokykla-darželis

Teisinė forma: juridinis asmuo, pelno nesiekianti, Rokiškio rajono savivaldybės institucija.

Grupė: bendrojo ugdymo mokykla.

Tipas: pradinė mokykla.

Adresas: Sodo g. 1, Kavoliškio k., Rokiškio r. LT-42345, tel. Nr. 8 458 68138,
el. paštas rastine@kavoliskis.rokiskis.lm.lt,
svetainės adresas: <http://www.kavoliskis.rokiskis.lm.lt>.

2. Įstaigos bendruomenė ir jos poreikiai

Ši programa taikoma 1–6 metų vaikų ugdymui. Ji skirta:

- pedagogams, dirbantiems su ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikais;
- priešmokyklinio ugdymo pedagogams, dirbantiems mišraus amžiaus vaikų grupėje;
- tėvams, turintiems ikimokyklinio amžiaus vaiką.

Rokiškio r. Kavoliškio mokykloje-darželyje veikia 2 mišrios ikimokyklinės grupės: „Kačiukai“, kurioje vykdoma ikimokyklinio ugdymo programa (vaikai nuo 1 iki 3-4 m.) ir „Saulės zuikučiai“, kurioje vykdoma ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programos (4–6 m. vaikai).

3. Požiūris į vaiką ir jo ugdymą

Kavoliškio mokykla-darželis vykdo neformaliojo švietimo ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo bei teikia formalųjį ugdymą – pradinis ugdymas. Ikimokyklinio ugdymo programa sudaryta, atsižvelgiant į Valstybinės švietimo strategijos 2013-2022 metų nuostatas ir šių nuostatų įgyvendinimo programą, Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintą Vaiko gerovės valstybės politikos koncepciją (2003), Rengimo šeimai ir lytiškumo programą (2007), Gyvenimo įgūdžių ugdymo programą (2004), Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją (1995), Ikimokyklinio ugdymo metodines rekomendacijas (2015) ir Kavoliškio mokyklos-darželio 2016–2018 metų strateginio plano nuostatas. Ikimokyklinio ugdymo programa skirta vaikams nuo 1 iki 6 metų.

2014–2015 m. atliktos anketinės tėvų apklausos parodė, kad vaikai mažai būna gryname ore, mažai juda, daug laiko praleidžia žiūrėdami televizorių, žaisdami kompiuterinius žaidimus. Dirbantys tėvai namuose mažai laiko skiria vaikų ugdymui. Todėl įstaigoje tenkinami individualūs vaiko saugumo, aktyvumo, žaidimo, bendravimo, pažinimo, judėjimo, saviraiškos bei pripažinimo poreikiai. Taip pat patenkinami įstaigą lankančių vaikų specialūs ugdymosi poreikiai: kalbos, kalbėjimo ir kiti komunikacijos bei elgesio sutrikimai, vidutiniai specialieji poreikiai – klausos.

Atsižvelgiant į tėvų (globėjų) poreikius, grupių veiklos trukmė – 10,5 val. per dieną. Įstaigoje tėvams (globėjams), namuose auginantiems ikimokyklinio ar priešmokyklinio amžiaus

vaikus, gali būti teikiama konsultacinė pagalba. Tėvai (globėjai) pripažįstami tiesioginiais ugdymo proceso dalyviais, drauge su pedagogais sprendžiantys vaiko ugdymo turinio, rezultatų vertinimo klausimus. Ugdytinių tėvams (globėjams) organizuojama švietimo pagalba, kuri vykdoma taikant įvairias bendradarbiavimo su šeima formas įstaigoje.

4. Pedagogų pasirengimas

Ikimokyklinės grupės lanko mišraus amžiaus vaikai. Į grupes integruojami specialiujų ugdymosi poreikių turintys vaikai.

Mokykloje-darželyje su ikimokyklinio amžiaus vaikais dirba kompetentingi pedagogai, gebantys ugdyti šiuolaikinio vaiko kompetencijas, suteikti jam pagalbą, atsižvelgiant į individualius ar specialiuosius ugdymosi poreikius, galimybes, išvelgti daromą pažangą, įvertinti pasiekimus, priimti vaiką tokį, koks jis yra. Įgyvendinant Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją (ratifikuota 1995m. liepos 3d. Lietuvos Respublikos įstatymu Nr. I-983) pedagogai vieningai laikosi nuostatos, kad svarbiausia – užtikrinti aktyvų vaiko dalyvavimą įstaigos gyvenime ir suteikti galimybę dalyvauti, priimant sprendimus, liečiančius jo gyvenimą mokykloje-darželyje. Vaikai turi galimybę reikšti savo nuomonę, teikti siūlymus ir rinktis veiklą pagal savo interesus bei poreikius.

5. Mokyklos-darželio pedagoginio proceso savitumas

Demokratiniai pedagogų ir vaikų santykiai. Pedagogų ir vaikų santykiai grindžiami pasitikėjimu ir pagarba. Stengiamasi išvelgti, kas vaikui svarbu, įsiklausyti į jo žodžius, paskatinti išsakyti savo nuomonę, išgirsti jį. Vaikai turi galimybę daryti įtaką darželio kasdieniui veiklai, t.y. jie gali spręsti su jų gyvenimu įstaigoje susijusius klausimus, teikti siūlymus, pageidavimus, į kuriuos atsižvelgiama. Prioritetas teikiamas pačių vaikų iniciatyvai. Vaikai ir suaugę kartu kuria bendro gyvenimo įstaigoje ir grupėje susitarimus, taisykles, kurios padeda ugdyti atsakomybę ir tarpusavio supratimą.

Vaikų kultūros pripažinimas. Laikomasi požiūrio, kad vaikiškumas yra vertybė, vaikams netaikomi suaugusiems būdingi elgesio standartai, kuriamos sąlygos vaikų saviraiškai ir vaikiškam elgesiui plėtotis.

Ugdymo individualizavimas. Siekiame pažinti kiekvieną vaiką, individualų jo raidos tempą. Suvokę svarbiausius jo poreikius ir galimybes, numatome individualius ugdymo(si) būdus ir metodus. Skatiname vaiko savarankiškumą tose srityse, kur gebėjimai geriau susiformavę ir teikiame didesnę pagalbą mažiau išlavėjusių gebėjimų ugdymui. Specialiujų ugdymosi poreikių turintiems vaikams teikiama korekcinė pagalba. Individualias vaikų ugdymosi problemas padeda spręsti Vaiko gerovės komisija. Dienos ritmas ir veikla lanksčiai derinami su vaiko poreikiais, interesais ir galimybėmis.

Ugdymo aplinka. Aplinka kuriama taip, kad tenkintų kiekvieno vaiko poreikius, ugdytų jo gebėjimus, skatintų kaupti naują patirtį, išbandyti įvairias veiklos formas ir pažinimo būdus. Siekiama, kad aplinka skatintų vaiką aktyviai veikti, tyrinėti, pažinti, pasitikėti savo gebėjimais. Vaikas pats yra aktyvus aplinkos kūrėjas.

Glaudus bendradarbiavimas su šeima. Nuolat siekiame, kad vaiko tėvai(globėjai) dalyvautų ugdymo procese ir taptų aktyviais bendruomenės nariais. Bendradarbiavimą grindžiame pozityviomis nuostatomis: tarpusavio pasitikėjimu ir konfidencialumu, įsiklausymu į vienas kito poreikius ir interesus, pagarba šeimos vaidmeniui, ugdant vaiką. Nuolat tariamės dėl individualių vaiko ugdymosi poreikių ir išgalių, kylančių problemų sprendimo būdų, veiksmingų ugdymo metodų taikymo.

Lankstus specialistų integravimasis į ugdymo procesą. Įstaigoje dirbanti specialistų komanda – logopedas-specialusis pedagogas, muzikos pedagogas – siekia darbą organizuoti taip,

kad nepažeistų pedagoginio proceso vientisumo. Vyksta glaudus bendradarbiavimas su grupių pedagogais ir vaikų tėvais.

II. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

Visuminio ugdymo. Ikimokykliniame amžiuje sudarome sąlygas skleisti visoms vaiko prigimtiniems galioms: fizinėms, psichinėms ir dvasinėms, neteikiant pirmenybės kuriai nors vienai iš jų. Ugdymo turinys yra vientisas ir neskaidomas, vienodai integruojamos visos ugdymo sritys.

Individualizavimo. Remiamės samprata, kad visi vaikai yra skirtingi: skiriasi pažinimo bei mokymosi tempas ir būdai, poreikiai, gebėjimai, galimybės, patirtis, asmeninės savybės. Kiekvienas vaikas auga ir tobulėja savo tempu ir ritmu. Žinodami ikimokyklinio amžiaus vaikų raidos ypatumus, įvertinę kiekvieno vaiko poreikius ir išgales, numatome realius vaiko ugdymo(si) tikslus, pritaikome ugdymo turinį. Nuolat stebėdami vaiko daromą pažangą, numatome tolesnę ugdymo(si) perspektyvą.

Demokratiškumo. Vaikui suteikiame pasirinkimo laisvę. Vaikas turi galimybę rinktis veiklą pagal savo poreikius, interesus, galimybes, nuotaiką. Susitarimai ir kartu su vaikais kuriamos taisyklės, jų laikymasis ugdo atsakomybės jausmą. Skatiname aktyvų vaiko dalyvavimą įstaigos veikloje: išklausoma nuomonė, palaikoma iniciatyva, suteikiama erdvė jam pasireikšti, stengiamasi įgyvendinti siūlomas idėjas.

Tęstinumo. Siekiame darnaus vaiko perėjimo nuo ankstyvojo ugdymo šeimoje prie ikimokyklinio ugdymo grupėje, užtikriname nuoseklų ugdymo tęstinumą priešmokyklinėje grupėje. Nuolat siekiame palaikyti glaudų šeimos ir įstaigos pedagogų bendradarbiavimą.

III. TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

Ikimokyklinio ugdymo programos tikslas. Atsižvelgiant į pažangiausias mokslo ir visuomenės raidos tendencijas, kurti sąlygas, padedančias vaikui tenkinti prigimtinius, kultūros, taip pat ir etnines, socialinius, pažintinius poreikius.

Ikimokyklinio ugdymo programos uždaviniai:

- padėti atsiskleisti individualiems vaikų poreikiams ir gebėjimams, pritaikant ir įgyvendinant ugdymo(si) turinį;
- siekti bendravimo ir socialinių įgūdžių formavimosi, kuriant palankią aplinką žaidimų plėtojimui(si) ir vaikų kultūros raiškai;
- ugdyti vaiko kalbą kaip pagrindinę bendravimo ir saviraiškos priemonę, padėti pajusti kalbos grožį, išreikšti mintis, jausmus ir patirtį.;
- stiprinti vaiko psichinę ir fizinę sveikatą, tenkinti saugumo, aktyvumo ir judėjimo poreikį;
- padėti vaikui pažinti save ir aplinkinį pasaulį, sukuriant sąlygas įvairiems pažinimo ir tyrinėjimo būdams;
- ugdyti vaikų estetinį suvokimą ir meninę raišką, palaikant vaikų spontaniškas, kūrybines idėjas;
- užtikrinti pozityvų, pasitikėjimu ir pagarba grįstą vaikų, pedagogų ir tėvų(globėjų) bendradarbiavimą.

IV. UGDYMO TURINYS. METODAI. PRIEMONĖS

Ikimokyklinio ugdymo(si) lūkesčiai

Pagal mokyklos-darželio filosofiją – „Vaikas – asmenybė. Kiekvienas priimamas toks, -koks jis yra, gerbiamas vaiko individualumas. Mokyklos-darželio bendruomenės centre – aktyvus vaikas, kuris yra aktyvus ugdymo proceso dalyvis:

- pasitikintis savimi;
- tyrinėjantis save ir supantį pasaulį;
- komunikuojantis ir kritiškai mąstantis;
- kūrybingas;
- sveikas ir saugus.

Ugdymo(si) ypatybės, dermė ir struktūra

Ugdymo(si) turinyje, trumpuose aprašymuose, atskleidžiamos svarbiausios vaiko ugdymosi kryptių ir pasiekimų sričių charakteristikos. Atsižvelgiant į vaiko amžių, kiekvienoje pasiekimų srityje numatyti ugdymosi sėkmei aktualiausi gebėjimai ir pateikti vaikų veiksenų pavyzdžiai. Ikimokyklinės programos vaikų ugdymo turinyje išskiriami vaiko gebėjimai, kuriuos turėtų įgyti 1–3 m. vaikas (ankstyvasis amžius) ir 4–6 m. vaikas (ikimokyklinis amžius). Taip pat programoje išskirti brandesnių vaikų ugdymosi gebėjimai ir kiti vaikų pasiekimai, kurie integruojami į visas ugdymosi sritis. Išskirti gebėjimai padės pedagogams įvertinti individualią vaikų pažangą. Vaikų pasiekimų sričių tęstinumą garantuoja „Priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa“, kurioje numatomas vaiko ugdymas pagal penkias kompetencijas: socialinė, pažinimo, komunikavimo, sveikatos saugojimo, meninė.

Nepaisant sąlyginio ugdymosi pasiekimų sričių, jungimo į grupes, kiekviena ugdymosi pasiekimų sritis prisideda prie visų lūkesčių siekio, nes vaiko žinių ir supratimo, gebėjimų bei nuostatų ugdymas yra integralus, visuminis.

Ugdymas orientuotas į ikimokyklinio amžiaus vaikų kompetencijų ugdymą(si). Ugdymas įgyvendinamas per visą vaiko buvimo įstaigoje laiką: jam valgant, ruošiantis ilsėtis, einant į lauką, bendraujant, dalyvaujant pedagogų organizuotoje ir pačių vaikų spontaniškoje veikloje. Ikimokyklinio ugdymo turinyje pateikiami projektai, kuriais siekiama ugdyti vaiko socialinę, sveikatos saugojimo, pažinimo, komunikavimo ir meninę kompetencijas. Kiekvieną kompetenciją sudaro ugdytinios vertybinės nuostatos, šį amžiaus tarpsnį atitinkantys gebėjimai, žinios, supratimas, vaiko patirtis. Visos šios kompetencijos glaudžiai tarpusavyje siejamos ir integruojamos. Kad pasiektų numatytų vaikų grupės ir kiekvieno vaiko ugdymosi rezultatų, ikimokyklinio ugdymo auklėtojai kuria grupėje situacijas patirtiniam vaikų ugdymuisi, koordinuoja jų ugdymosi procesą.

Ugdymo(si) metodai

Žaidimas – pagrindinis vaikų ugdymo(si) metodas, svarbi vaiko kultūros dalis. Žaisdami vaikai atskleidžia savo patirtį, kaupia ją, išgyvena įvairius vaidmenis, išreiškia jausmus ir emocijas, sprendžia problemas, įveikia sunkumus, atrastus veiklos būdus pritaiko naujose situacijose, kuria bendravimo situacijas ir kt.

Stebėjimas – vienas iš pagrindinių metodų, siekiant pažinti vaiką, atskleisti jo individualius poreikius, gebėjimus ir galias.

Interpretacija – vaiko saviraiškos ir kūrybiškumo skatinimo būdas, padedantis jam atsiskleisti, savitai išreikšti savo ar pedagogų pasiūlytus sumanymus, idėjas.

Eksperimentavimas, tyrinėjimas – vienas iš aplinkos pažinimo ir patirties kaupimo būdų, kurie skatina vaiką aktyviai veikti, daryti atradimus, planuoti, organizuoti.

Teminiai projektai - grindžiami nuoseklumo ir perimamumo principu, nuo vaikai artimos aplinkos (šeimos, namų aplinkos, gimtosios vietovės, gamtos) prie tolimesnės.

Projekto temos pasirinkimą lemia grupės savitumas, lankančių vaikų poreikiai, turima patirtis, gebėjimai, laikmečio aktualijos. Programoje pateikiamas projektinis ugdymo turinio modeliavimas užtikrina ugdymo proceso visapusiškumą.

Pokalbis, diskusija – vaikai skatinami išreikšti savo nuomonę, požiūrį, argumentuoti išsakytas mintis, klausyti ir girdėti, ką sako kiti, apibūdinti savo ir kitų veiklą, kritiškai mąstyti.

Kūrybiškumą skatinantys metodai: naujų sumanymų kūrimas, „minčių lietus“, problemų sprendimas, idėjų kūrimas, informacijos radimas ir jos pritaikymas, vaizduotės pratimai ir kt.

Patirtinės ugdymo aplinkos modeliavimas: aplinka yra ugdymo turinio dalis, padedanti siekti ikimokyklinio ugdymo(si) tikslo. Aplinka kuriama atsižvelgiant į vaikų poreikius, galimybes, interesus. Sudaromos sąlygos vaikams pamatyti, išgirsti, išgyventi, apmąstyti, t.y. įgyti įvairios patirties patiems aktyviai veikiant, dalyvaujant, kuriant kartu su kitais vaikais ir suaugusiais. Vaikai kuria ir keičia aplinką patys, ją pritaiko savo sumanymams. Išvykos, ekskursijos: turtinama vaikų pažintinė, socialinė, kalbinė ir emocinė patirtis, ugdomi įgūdžiai ir gebėjimai.

Sportinės veiklos metodai: judrieji žaidimai, treniruokliai, estafetės, varžybos, komandiniai žaidimai, fiziniai pratimai, rytinė mankšta, mankšta šokio ritmu.

Regio Emilia metodo elementai: meninė veikla prie šviesos ir smėlio dėžės, artimos aplinkos tyrinėjimai, teminė projektinė veikla, glaudus ryšys su vaiko šeima, kurie tampa ne tik besidomintys stebėtojai, bet ir dalyvaujanti savo atžalos ugdymosi procese. Pedagogai sistemingai, atsakingai ir nuosekliai fiksuoja vaikų veiklą – fotoaparatu, kamera, planšetiniu kompiuteriu, renka vaikų darbus, užrašo mažylių kalbą.

IKT taikymas: kompiuteriniai žaidimai, aktyviosios skaitmeninės pamokėlės, edukaciniai žaidimai su „pelėmis išdykėlėmis“, neakivaizdinės kelionės su Google Maps, fotografavimas, vaizdo medžiagos stebėjimas ir analizavimas. Veiklų, renginių demonstravimas internetinėje erdvėje: socialiniame tinkle Facebook, mokyklos-darželio internetinėje svetainėje, YouTube tinklapyje, spaudoje.

Nuolatinė refleksija ir analizė padeda vertinti vaiko pasiekimus ir numatyti ugdymo(si) perspektyvą. Projektų metodas įgalina plačiau taikyti praktinio darbo tyrimo metodus: stebėjimą, interviu, vaizdo įrašus, konkrečių atvejų ar situacijų aprašymus.

Ugdymo(si) priemonės

Siekiant vaikų ugdymo(si) tikslų įstaigoje taikomos priemonės: ugdomosios veiklos planavimas – veikimo kryptis, kuri padeda pasiekti vieno ar kito tikslo; edukacinė aplinka (fizinė ir psichologinė) – dinamiška ugdymo ir ugdymosi erdvė, sukurta ir veikiamą pedagogo, vaiko šeimos, numatytam ugdymo tikslui pasiekti; materialinė aplinka – daiktinės priemonės reikalingos programoje apibrėžtam ugdymo turiniui įgyvendinti.

Ugdomosios veiklos planavimas. Įstaigoje taikomas struktūrizuotas vaikų ugdomosios veiklos planavimas, kuris atspindi vaikų veiklos tikslą, uždavinius: individualioje vaiko veikloje; veikloje grupelėmis (statybiniai, siužetiniai, vaidmeniniai žaidimai, pažintinė/tiriamoji/meninė veikla); veikloje visai grupei (Ryto ratas, naudojama literatūra, žaidimai lauke, išvykos/ekskursijos, projektai); grupinėje veikloje (muzika, kūno kultūra); bendradarbiavime su šeima. Kiekvienas ugdomosios veiklos planas pedagogo apmąstomas ir reflektuojamas, numatant tolimesnes veiklos veikimo kryptis.

Edukacinė aplinka. Pedagogai, tėvai – pagrindiniai vaikų ugdymo(si) partneriai. Tačiau mokyklos-darželio patirtinė edukacinė aplinka – trečiasis „pedagogas“. Todėl didelį dėmesį skiriame ugdomosios aplinkos ypatumams.

Fizinė aplinka. grupės aplinka padalinta į įvairaus dydžio saugias, jaukias, estetiškas, artimas namų aplinkai erdves: kūrybinei veiklai, pažintinei – tiriamajai veiklai, aktyviam judėjimui bei kūrybiniams-vaidmeniniams žaidimams. Aplinka pertvarkoma atsižvelgiant į vaikų amžių, poreikius ir ugdymo tikslus. Pedagogo fantazija neribojama, skatinama inovacijų paieška; visos priemonės, žaislai, ir kt. lengvai vaikų pasiekiami, prieinami; grupėse kuriami orientaciniai kampeliai (ramybės, aktyvaus judėjimo, meniniai, skaitymo ir t. t.); vaikų veikla plėtojama ne tik grupėje. Mokykloje-darželyje įkurta „Arbatinė“, kurioje vaikai susipažįsta su sveikąją stiprinančiomis arbatomis.), piešia, lipdo moliu. Salė pritaikyta vaikų meninei ir judriai veiklai,

renginiams. Lauke įrengtos kiemo aikštelės vaikų žaidimams, netoliese esančiame parke - treniruokliai.

Psichologinė aplinka. Saugus, pasitikėjimą skatinantis mikroklimatas; palanki vaikų adaptacija bendradarbiaujant su šeima; ugdymo procesas planuojamas ir organizuojamas atsižvelgiant į spontaniškai kilusias vaikų idėjas ir suteikiant pagalbą jas įgyvendinant; problemų sprendimas „čia ir dabar“; bendrumo pojūčio formavimas – vaikas pilnavertis mokyklos-darželio bendruomenės narys.

Materialinė aplinka. Grupės aplinkoje yra bendro naudojimo priemonių: kūrybiniams - siužetiniams žaidimams, vaikų vaidybai, dailei, muzikai, judėjimui, pažintinei – tiriamajai veiklai. Pagrindinės vaiko ugdymosi priemonės: žaislai (lėlės, mašinos, medinės ir kt. kaladės/kaladėlės, vežimėliai, lėlių baldeliai ir t. t.), žaidimai (konstruktoriai, dėlionės, mozaikos, Lego kaladėlės ir t. t.), įvairios medžiagos (popierius, plastilinas, molis, spalvota tešla, įvairiarūšiai tapybos dažai, siūlai ir t. t.), daiktai (sportinis inventorių, pagalvėlės, sėdmaišiai ir t. t.), vaikiškos knygos, plakatai. Taip pat naudojamos specialios ugdymo priemonės, t. y. techninės – vaizdinės (vaizdo projektoriaus sistema, kompiuteriai, skaitmeninės mokymosi programos, įvairios Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintos užduočių knygelės). Pedagogai kuria ir gamina priemones vaikams turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių. Priemonių tikslas - motyvuoti ir skatinanti vaikus pačius aktyviai veikti: kurti, tyrinėti, atrasti, pasirinkti, tobulinti savo praktinius gebėjimus, eksperimentuoti, būti kūrybiškais.

1. Kasdieninio gyvenimo įgūdžiai (sveikatos saugojimo kompetencija);
2. Fizinis aktyvumas (sveikatos saugojimo kompetencija);
3. Emocijų suvokimas ir raiška (socialinė kompetencija);
4. Savireguliacija ir savikontrolė (sveikatos saugojimo, socialinė ir komunikavimo kompetencija);
5. Savivoka ir savigarba (socialinė kompetencija);
6. Santykiai su suaugusiais (socialinė kompetencija);
7. Santykiai su bendraamžiais (socialinė kompetencija);
8. Sakytinė kalba (komunikavimo kompetencija);
9. Rašytinė kalba (komunikavimo kompetencija);
10. Aplinkos pažinimas (pažinimo kompetencija);
11. Skaičiavimas ir matavimas (pažinimo kompetencija);
12. Meninė raiška (komunikavimo ir meninė kompetencija);
13. Estetinis suvokimas (meninė kompetencija);
14. Iniciatyvumas ir atkaklumas (socialinė ir pažinimo kompetencija);
15. Tyrinėjimas (pažinimo kompetencija);
16. Problemų sprendimas (socialinė ir pažinimo kompetencija);
17. Kūrybiškumas (meninė kompetencija);
18. Mokėjimas mokytis (pažinimo kompetencija).

II. UGDYMO SI PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

Vertinimo tikslas ir uždaviniai

Tikslas – padėti mokyti ir bręsti vaikui kaip asmenybei.

Uždaviniai:

- padėti vaikui pažinti save, suprasti savo stipriąsias ir silpnąsias puses, įsivertinti;
- padėti pedagogui įžvelgti vaiko ugdymosi galimybes, nustatyti problemas ir spragas, diferencijuoti ir individualizuoti ugdymą.

- suteikti tėvams (globėjams) informaciją apie vaiko ugdymąsi; gerinti ryšius tarp vaiko, tėvų ir mokyklos-darželio.
- nustatyti įstaigai savo darbo kokybę, planuoti ugdymą, suteikti pagalbą pagal vaikų poreikius.

Informacijos apie vaiką rinkimo būdai

Vaiko pasiekimų vertinimas – neatsiejama kokybiško ugdymo (si) proceso dalis – vaiko pasiekimų vertinimas, nuolat stebint jį, kaupiant informaciją apie vaiką, jo ugdymosi ypatumus bei daromą pažangą atskirais amžiaus tarpsniais, ją interpretuojant ir apibendrinant.

Taikomi įvairūs pasiekimų vertinimo metodai, skatinama bei vertinama saviraiška, kūrybiškumas. Vaikų ugdymo (si) pažanga ir pasiekimai atsispindi individualiose programose, projektuose, posėdžių protokoluose. Kavoliškio mokykloje-darželyje vaikų pasiekimus vertina pedagogai, tėvai, specialistai, vadovai. Tėvai, susirinkimų, individualių pokalbių metu nuolat informuojami apie vaiko daromą pažangą. Vertindami remiamės pozityvumo ir konstruktyvumo, objektyvumo ir veiksmingumo bei informatyvumo principais: sistemingi stebėjimai (užrašai), grupinė veikla, vaikų darbų aplankai, vaikų bylos, anketos (tėvams, globėjams), fotografavimas, vaizdo įrašai.

Pasiekimų vertinimo fiksavimas

Vaiko daroma pažanga, pasiekimai ir pastangos aprašomi ir fiksuojami mokyklos vadovų ir programos darbo grupės parengtame Kavoliškio mokyklos-darželio ikimokyklinio amžiaus vaiko pasiekimų apraše. Vaikų pasiekimų aprašo paskirtis padėti pedagogams tikslingai stebėti vaikų ugdymo(si) pasiekimus, pažangą, atpažinti jų ugdymo(si) poreikius:

- kuo kryptingiau pritaikant ikimokyklinio ugdymo(si) turinį vaikų grupei ir kiekvienam vaikui,
- garantuojant ugdymo(si) prieinamumą ir kokybę,
- užtikrinant tęstinumą bei dermę tarp ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo (si) programų.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašo tikslas - aprašyti vaikų ugdymosi pasiekimus nuo vienerių iki šešerių metų kaip pažangos žingsnius, į kuriuos orientuojantis būtų stebima vaikų raida ir pažanga, vertinama ugdymo (si) kokybė.

Vertinimo sritys

Vaikų pasiekimų apraše pateikiama 18 vaiko ugdymosi ir pasiekimų vertinimo sričių. Kiekvienoje srityje išskirta vertybinė nuostata ir esminis gebėjimas, kuriuos vaikas turėtų įgyti nuo gimimo iki šešerių metų, t.y. per visą ikimokyklinio ugdymo (si) laikotarpį. Vertybinės nuostatos ir gebėjimai apima svarbiausius visapusiško vaiko ugdymo(si) pasiekimus. Vaiko ugdymosi ir pasiekimų vertinimo sritys: kasdieninio gyvenimo įgūdžiai, fizinis aktyvumas, emocijų suvokimas ir raiška, savireguliacija ir savikontrolė, savivoka ir savigarba, santykiai su suaugusiaisiais, santykiai su bendraamžiais, sakytinė kalba, rašytinė kalba, aplinkos pažinimas, skaičiavimas ir matavimas, meninė raiška, estetinis suvokimas, iniciatyvumas ir atkaklumas, tyrinėjimas, problemų sprendimas, kūrybiškumas, mokėjimas mokyti.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų žingsniai

Pasiekimų žingsniai nubrėžia bendrą judėjimo kryptį skirtingų poreikių vaikams. Vaiko pasiekimų žingsniai veda link ikimokyklinio ugdymo(si) rezultato – šešerių metų vaiko esminių

nuostatų ir gebėjimų. Vaikų pasiekimai su amžiumi siejami sąlyginai. Vėlesniuose žingsniuose aprašomi tik kokybiškai aukštesnio lygio arba naujai atsiradę gebėjimai. Vaiko pasiekimų apraše pateikiami septyni pasiekimų žingsniai nuo gimimo iki 6-erių metų, rodantys vaiko pažangą jam įgyjant esmines nuostatas ir gebėjimus. 1-3 žingsniai aprašo vaikų nuo gimimo iki 3 metų pasiekimus.

4-6 žingsniai aprašo vaikų nuo 3 iki 6 metų pasiekimus. 7 žingsnis. Dalis penkiamečių jau būna pasiekę šeštajame žingsnyje numatytų ugdymosi rezultatų. Vaikų pasiekimų žingsniai yra „Ikimokyklinio amžiaus pasiekimų vaikų apraše“, kiekvienoje grupėje pedagogės turi žingsnių aprašą pagal kurį vertina vaikus du kartus metuose. Formoje pažymėjus pasiektus žingsnius visose vaiko ugdymosi pasiekimų srityse, yra braižoma linijinė diagrama. Tame pačioje formoje braižomos abiejų vertinimų diagramos, kurios suteikia informacijos, į ką atkreipti dėmesį planuojant ugdomąją veiklą.

Tėvų (globėjų) informavimas apie vaikų pasiekimus

Tėvams (globėjams) informacija apie vaiko pasiekimus teikiama žodžiu ir raštu:

- nuolat supažindinant su vaiko darbais su auklėtojo įvertinimu, pastebėjimais;
- kasdienių pokalbių metu;
- supažindinant su vaiko Pasiekimų aprašu (spalio-lapkričio mėn. ir balandžio-gegužės mėn.);

Apibendrinta informacija apie grupės pasiekimus ir pažangą fiksuojama ataskaitoje. Ši informacija analizuojama, aptariama mokytojų tarybos posėdyje, panaudojama tėvų informavimui, ugdomojo proceso tobulinimui, sprendimų priėmimui.

Vaiko Pasiekimų aprašai saugomi tol, kol vaikas lanko darželį.

Ugdymosi pasiekimų sritys

Siekiant visuminio vaiko asmenybės ugdymosi ir atsižvelgiant į vaiko raidos bei ugdymosi ypatumus, išskiriama 18 vaiko ugdymosi pasiekimų sričių. Jos apima visus svarbiausius vaiko nuo gimimo iki šešerių metų pasiekimus, kurie sudaro pamatą sėkmingai kompetencijų plėtotei priešmokykliniame ugdyme (žr. priede).

III. LITERATŪRA

1. Bendroji priešmokyklinio ugdymo programa. Vilnius: Leidybos centras, 2014.
2. Daniels E. R. ir Stafford K. Atvirų visiems vaikams grupių kūrimas. – Vilnius: Gimtasis žodis, 2000.
3. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas. Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, 2014 m.
4. Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos. Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, 2015 m.
5. Lietuvos švietimo koncepcija. – Vilnius. Leidybos centras, 1992.
6. Markevičienė E. (2012). *Reggio Emilia ikimokyklinio ugdymo idėjos. Pirmoji pažintis*. Vilnius.
http://www.upc.smm.lt/paroda/2012/saliu_renginiai/E_Markeviciene_Reggio_Emilia_idejos_Lietuvoje.pdf
7. Mazolevskienė A. Montvilaitė S. Ikimokyklinio amžiaus dvikalbių vaikų kalbų ugdymo realijos: Lietuvos patirtis pasauliniame kontekste// *Pedagogika*.- ISSN 1392-0340.– 2007, Nr.87, p. 126-131.

8. Monkevičienė O., Ankstyvojo ugdymo vadovas: vaikas iki trejų metų: tėvams, globėjams, pedagogams. Vilnius. Minklės, 2001.
9. Pamela A., Hansen K. Į vaiką orientuotų grupių kūrimas. – Vilnius, 1997.
10. <http://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2015/11/visas-leidinys.pdf>
11. <https://issuu.com/su-ef-usk/docs/vaikyste-ir-ugdymas-2014>
12. <http://www.biblioteka.vpu.lt/elvpu/18338.pdf>
13. https://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/687_f36e428baa3be1af5722f6d880e03896.pdf

PRITARTA

Kavoliškio mokyklos-darželio tarybos

2016-03-25 protokoliniu nutarimu (Protokolas Nr. 3)

UGDYMO SI PASIEKIMŲ SRITYS

1. KASDIENINIO GYVENIMO ĮGŪDŽIAI (SOCIALINĖ KOMPETENCIJA)

Kasdienio gyvenimo įgūdžiai – tai vaiko sveikatai saugoti ir stiprinti būtini įpročiai ir elgesys. Vaiko asmeniniai mitybos ir valgymo įgūdžiai formuojasi mokantis valgyti pačiam, pasirenkant tai, ką jis norėtų valgyti iš jam siūlomų patiekalų, produktų, mokantis gražiai elgtis prie stalo (pasakyti „skanaus“, „ačiū“, paimti ir taisyklingai laikyti stalo įrankius, stengtis valgyti tvarkingai, gerti iš puoduko, naudotis servetėle ir pan.). Kūno švaros ir aplinkos tvarkos įpročius vaikas ugdomosi mokydamasis savarankiškai apsirengti ir nusirengti, susitvarkyti savo žaislus ir žaidimo, veiklos vietą, laikydamasis asmens higienos. Vaiko saugus elgesys formuojasi suaugusiesiems mokant saugiai elgtis su vaistais, įvairiais daiktais ir priemonėmis, saugiai pereiti gatvę, padedant atpažinti artimiausioje aplinkoje pavojingas ir grėsmingas saugumui situacijas. Taisyklinga laikysena nebūna įgimta, ji formuojasi vaikui augant ir vystantis, nuo pačių pirmųjų gyvenimo metų. Vaiko raumenys yra silpni ir greitai pavargsta, ypač ilgiau būnant vienoje padėtyje (pvz., ilgai sėdint prie kompiuterio), todėl svarbu mokyti vaiką taisyklingai sėdėti, stovėti tiesiai, neįsitempus.

Vertybinė nuostata. Noriai ugdomosi sveikam kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.	
Esminis gebėjimas. Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu, prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.	
Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai
1-2 Valgo ir geria padedamas arba savarankiškai. Kartais parodo mimika, ženklais arba pasako, kada nori tuštintis ar šlapintis. Suaugusiojo rengiamas vaikas „jam padeda“. Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas, išpučia nosį. Paprašytas padeda žaislą į nurodytą vietą.	Valgo sriubą, košę šaukštu, geria iš vaikams pritaikyto puoduko. Norėdamas tuštintis ar šlapintis rodo į tualetu duris, atsineša puoduką ar savais ženklais pasako. Tiesia rankas, kad suaugusysis nuplaus ar nušluostys. Padedamas pučia nosį į nosinę. Nuneša žaislą į jam skirtą vietą.
Ugdymo gairės	
Savo pavyzdžiu rodyti, kaip taisyklingai sėdėti, stovėti, vaikščioti. Stebėti ir priminti, kad taisyklingai sėdėtų. Atsižvelgiant į vaiko tuštinišimosi ir šlapinimosi įgūdžius sodinti ant puoduko ar klozeto. Grupėje turėti lėlę su drabužių rinkiniu, siūlyti ją rengti žaidžiant namus. Rengiant vaiką, pratinti apsirengti ir nusirengti drabužėlius tam tikra tvarka, rengti žaidinant. Kurti žaidybines situacijas, skatinančias vaiką panaudoti savo mokėjimus ir įgūdžius.	
3-4 Savarankiškai valgo ir geria. Pradeda naudoti stalo įrankius. Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti. Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia, bando praustis, nusišluostyti veidą, rankas. Padeda į vietą vieną kitą daiktą. Pasako, kodėl reikia	Valgo šaukštu, šaukšteliu, šakute. Pavalgęs padėkoja. Pasako, kokius patiekalus mėgsta. Priminus arba pats savarankiškai eina į tualetą. Mėgina apsiauti batukus, apsivilkti, bando sagstyti sagas, varstyti batų raištėlius. Prieš valgi, pasinaudojęs, tualetu susitepęs pats plaunasi rankas. Susitepęs prausiasi ir šluostosi veidą. Sudėlioja žaislus į jiems

	plauti vaisius, uogas, daržoves. Padeda suaugusiajam serviruoti ir po valgio sutvarkyti stalą. Pasako, kad negalima imti degtukų, vaistų, aštrių ir kitų pavojingų daiktų.	skirtas vietas. Žino, kad galima apsinuodyti valgant nepažįstamas uogas, vaisius. Pats neragauja jokių vaistų, neima degtukų.
Ugdymo gairės		
Skatinti ragauti ir valgyti įvairų maistą. Siūlyti žaisti žaidimus, mokant naudotis stalo įrankiais (pvz., „Gimtadienis“, „Kavinėje“ ir kt.). Mokyti taisyklingai naudotis tualetu. Kalbėtis su vaikais apie švarą. Mokyti vaikus taisyklingai plautis ir šluostytis rankas, praustis ir šluostytis veidą. Priminti, kad čiaudint ar kosint būtina prisidengti burną ir nosį, naudotis nosinaite. Sistemingai skatinti pažaidus sudėti žaislus ir kitas priemones į vietą. Kiekvieną kartą prieš valgant įtraukti vaikus į stalo padengimo veiklą. Kalbėtis su vaikais, kodėl reikia plauti vaisius, daržoves, uogas, sudaryti sąlygas mokytis praktiškai juos nuplauti. Naudoti vaizdines priemones: plakatus, vaikiškus žurnalus, filmukus apie saugų elgesį. Žiūrinėjant paveikslėlius, vartant vaikiškus žurnalus, pastebėti ir parodyti dvejopas situacijas. Organizuoti saugaus elgesio akcijas, kviesti medicinos darbuotojus, gaisrininkus.		
5	Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojami stalo įrankiais. Domisi, koks maistas sveikas ir naudingas. Serviuoja ir tvarko stalą, vadovaujamas suaugusiojo. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Priminus plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Žaisdamas, ką nors veikdamas stengiasi saugoti save ir kitus. Priminus stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai.	Įvardija kelis sveikus maisto produktus bei kelis nenaudingus sveikatai. Pasako, kuriuos valgyti naudingiau nei saldumynus. Pasako, kaip reikia apsirengti šiltu ir šaltu oru. Stengiasi būti tvarkingas, nesutepti drabužių, tvarkingai juos padėti, sulankstyti. Priminus savarankiškai pasikeičia savo sušlapusius rūbus, avalynę. Suaugusiojo padedamas kloja lovą. Sudeda žaislus, valo stalą, surenka šiukšles aikštelėje. Saugiai elgiasi grupėje, lauko aikštelėje. Taisyklingai sėdi ant kilimo, prie stalo. Atlieka pratimus, stiprinančius nugaros ir pilvo raumenis.
Ugdymo gairės		
Savo pavyzdžiu rodyti, kaip taisyklingai naudotis stalo įrankiais. Vykdamas sveikatinimo projektus paaiškinti pieno, mėsos, vaisių ir daržovių naudą. Papasakoti apie per didelio saldumynų kiekio žalą organizmui. Kviesti vaikus į talką dengiant stalą gimtadieniui, šventei. Skatinti vaikų savarankiškumą. Gaminant, veikiant apsirengti specialiais vaikiškais darbo drabužiais: prijuostėmis, rankogaliais. Kartu su vaikais organizuoti viktorinas, projektus apie saugų vaikų elgesį. Diskutuoti su vaikais, kaip konfliktus spręsti taikiai. Savo pavyzdžiu rodyti, kaip taisyklingai sėdėti, stovėti, vaikščioti. Stebėti ir priminti, kad taisyklingai sėdėtų.		
6	Valgo tvarkingai. Pasako, jog maistas reikalingas, kad augtume, būtume sveiki. Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika, vieną kitą – kurio vartojimą reikėtų riboti. Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Suaugusiųjų padedamas pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Priminus ar savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Dažniausiai savarankiškai tvarkosi	Taisyklingai naudojami stalo įrankiais. Jaučia, kada sušilo arba sušalo, ir savarankiškai apsirengia arba nusirengia megztinį, striukę, pasikeičia savo sušlapusius rūbus, avalynę. Plaunasi rankas, prausiasi, tvarkosi. Pjausto daržoves, vaisius. Kartu su grupės vaikais gamina maistą.

žaislus ir veiklos vietą. Savarankiškai ar priminus laikosi susitartų saugaus elgesio taisyklių. Stebint suaugusiajam saugiai naudojasi veiklai skirtais aštriais įrankiais. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kur kreiptis iškilus pavojui, pasiklydus. Priminus stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai.

Ugdymo gairės

Kartu su vaikais aptarti, kodėl žmogus valgo. Paprašyti vaikų pasakoti, ką jie dažniausiai valgo pusryčiams, pietums ir vakarienei, diskutuoti, kurie iš jų vartojamų produktų, patiekalų yra naudingiausi jų augimui ir gerai savijautai. Vaikams pateikti paveikslėlius su įvairiais maisto produktais ir patiekalais, jais žaidžiant mokytis atskirti naudingą ir bevertį maistą. Organizuoti įvairių kūrybinių darbų kūrimą, jais skatinti pasirinkti sveikus produktus ir patiekalus. Klausytis skaitomų knygelių, vaidinti, žaisti loto, žiūrėti filmukus apie žmogui naudingus maisto produktus. Žaidžiant edukacinius kompiuterinius ar kitus žaidimus rūšiuoti maisto produktus į naudingus ir vengtinus. Pasiūlyti vaikams apsirengti lengvesniais ar šiltesniais drabuželiais. Sušlapusius rūbus, avalynę pasidžiauti.

Kalbėtis, praktiškai išbandyti, kaip plauti rankas, kad būtų švarios. Priminti, kad reikia taupyti vandenį, paaiškinti, kodėl, pasiūlyti vandens čiaupą atsukti tiek, kiek reikia, kad muilas nusiplautų. Sudominti veikla prie smulkiosios motorikos lavinimo stendo.

Apsilankyti su vaikais gaisrinėje, policijoje, ligoninėje, autoservise ir t. t. Organizuoti temines veiklas, situacinius žaidimus apie profesijas.

2. FIZINIS AKTYVUMAS (SVEIKATOS SAUGOJIMO KOMPETENCIJA)

Judėjimas yra vienas iš svarbiausių prigimtinių vaiko poreikių, todėl būtina skatinti tiek spontanišką, tiek ikimokyklinio ugdymo auklėtojo tikslingai inicijuojamą vaiko fizinį aktyvumą. Fizinis aktyvumas užtikrina stambiosios motorikos įgūdžių, tokių kaip ėjimas, bėgimas, šokinėjimas, strikinėjimas, pusiausvyros išlaikymas judant, laipiojimas aukštyn ir žemyn, važinėjimas triratuku, dviratuku, ugdymąsi. Fizinis aktyvumas skatina fizinių vaiko savybių, tokių kaip lankstumas, vikrumas, ištvermė, greitumas, judesių koordinacija, pusiausvyra, ugdymąsi. Aktyvi vaikų veikla skatina smulkiosios motorikos įgūdžių, tokių kaip pirštų, delno, riešo, koordinuotų akių ir rankos judesių, gebėjimo naudoti piešimo, rašymo priemones, kirpti žirklelėmis, ugdymąsi.

Vertybinė nuostata. Noriai, džiaugsmingai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus.

Esminis gebėjimas. Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai atlieka veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.

Žingsniai	Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai
1-2	Savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdamas ar tempdamas daiktą, bėga tiesiomis kojomis, atsėdęs ant riedančio žaislo stumiasi kojomis, pralenda per kliūtis keturpėsčia,	Vaikas vaikšto pasiėmęs žaislą, eidamas sustoja, keičia ėjimo kryptį. Žaidžia su judėjimą skatinančiais žaislais. Vaikas užlipa kelių pakopų laipteliais, laikydamasis laiptų turėklų. Užlipa ir nulipa nuo kėdės. Vaikas sudeda 4–6 kaladėles vieną ant kitos, varto knygelę po vieną

	<p>padedamas lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu, spiria kamuolį išlaikydamas pusiausvyrą. Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, mosteli plaštaka, paima daiktą iš viršaus apimdamas jį pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdamas pirštus, ploja rankomis. Ridena, meta, gaudo kamuolį.</p>	<p>puslapį, atsuka, užsuka dangtelius.</p>
Ugdymo gairės		
<p>Siūlyti žaidimus, lavinančius ir įtvirtinančius vaiko judėjimą. Sudaryti vaikui galimybę nešioti žaislus „takeliu“ tarp dviejų virvių, stumdyti žaislinį vežimėlį, prikrautą kubelių, vaikytis ir ridenti kamuolį, važiuoti žaisliniu transportu pasispiriant kojomis. Turėti grupėje žaislų, kuriuos galima stumdyti, sėdėti ar jais važinėti. Siūlyti statyti bokštelių, užsukti ir atsukti dangtelius. Pasiūlyti padaryti kamuoliuką: paimti popieriaus lapą ir suglamžyti taip, kad būtų panašus į kamuoliuką. Žaisti su šviesos dėže, keičiant žaislus. Duoti lipdyti iš minkšto plastilino ir kt.</p>		
<p>3-4</p>	<p>Pastovi ant vienos kojos (3–4 sekundes). Tikslingai, skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25–30 cm) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu, laikydamasis suaugusiojo rankos ar turėklų. Atsispirdamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją, spiria kamuolį. Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Geriau derina akies-rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius, todėl tiksliau konstruoja, veria ant virvutės sagas, ridena, mēto, gaudo, spiria kamuolį, įkerpa popieriaus kraštą. Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis. Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyn ir žemyn nesilaikydamas už turėklų, šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaukštinimo. Mina ir vairuoja triratuką. Pieštuką laiko tarp nykščio ir kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka ir pirštais bei ranka.</p>	<p>Vaikas stovi ant vienos kojos (apie 3–4 sekundes), po to pakeičia koją. Vaikas vaikšto keturiomis. Vaikas laikomas už rankos šokinėja abiem kojomis, ant vienos kojos, paskui ant kitos. Vaikas įmeta priemonę į dėžutę, į tinkamo dydžio angą. Ridendamas ar mesdamas kamuolį vaikas taiko į kėglius, išdėliotus ant žemės, vartelius. Atsuka ir užsuka įvairaus dydžio dangtelius; sudeda daiktus vieną ant kito (pastato 5–6 kubų bokštą); ant siūlo suveria sagas. Vaikas gaudo suaugusiojo metamą kamuolį, kai tik pagauna, kamuolys metamas iš naujo, vis labiau nuo jo tostant. Įkerpa žirkklėmis popieriaus kraštą. Žaisdamas juda įvairiais būdais. Atsigula ant nugaros ir „mina dviratį“. Vaikas suglaustomis kojomis šoka į apskritimo vidų, paskui į išorę, po to šokinėja viena koja. Pieštuku, teptuku piešia, braižo nesudėtingas geometrines figūras. Iš plastilino lipdo įvairius daiktus, kerpa tiesiai, taisyklingai laikydamas žirkles ir klijuoja paveikslėlius. Vieną ant kito dėlioja daiktus, glamžo popierių ir formuoja įvairaus dydžio gumuliukus; išvarsto batų raištelius ir iš naujo suveria; atsega ir užsega sagas.</p>
Ugdymo gairės		
<p>Sudaryti sąlygas vaikui vaikščioti įvairiu atstumu, neužkliudant padėtų daiktų. Organizuoti siužetinių pratimų, kurie skatintų vaiką peržengti kliūtis, eiti plačia linija. Sudaryti sąlygas vaikams laiptoti kopėtėlėmis siekiant tikslo – pauostyti, pasiekti, nukabinti. Kartu su vaikais imituoti šuoliuojančius gyvūnus. Pasiūlyti pieštuku, pirštu vedžioti labirintą. Sudaryti galimybes vaikui ridenti, gaudyti, mėtyti, spardyti kamuolius.</p>		

<p>Siūlyti žaidimus ir žaislus, kuriuose atliekami sukamieji plaštakos judesiai. Siūlyti vaikui įvairių žaidybinių situacijų, skatinančių vaikščioti ant pirštų, kulnų. Sudaryti sąlygas vaikui važinėti triratukais, paspirtukais. Sudaryti vaikui sąlygas minkyti tešlą, lipdyti iš modelino, plastilino. Leisti kirpti nesudėtingas formas, po to priklijuoti jas ant popieriaus. Sudaryti sąlygas vaikui žaisti „vonelėse“ su pupomis, grikiais ar šiaip įvairiomis kruopomis. Pasiūlyti vaikui veiklos, lavinančios smulkiąją motoriką – įvairius daiktus imti žnyplėmis, pincetu, perdėti iš vieno indo į kitą.</p>	
<p>5</p>	<p>Eina pristatydamas pėdą prie pėdos, pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keldamas kelius, atlikdamas judesius rankomis, judėdamas vingiais. Greitas, vikrus, bėgioja vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas, bėga ant pirštų galų. Šokinėja abiem kojomis vietoje ir judėdamas pirmyn, ant vienos kojos, šokinėja per virvutę, peršoka žemas kliūtis, pašoka siekdamas daikto. Laipioja lauko įrenginiais. Spiria kamuolį į taikinį iš įvairių padėčių. Pieštuką ir žirkles laiko beveik taisyklingai. Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius pirštais ir ranka. Iš įvairių padėčių meta kamuolį į taikinį, tiksliau gauda, mušinėja. Įsisupa ir supasi sūpynėmis.</p>
<p>Ugdymo gairės</p>	
<p>Organizuoti veiklą, kad vaikas eidamas atliktų ritminius judesius pečiais, galva, muštų kamuolį, mestų į viršų, ėjimą keistų bėgimu. Organizuoti bėgimo estafetes, įvairių šuolių žaidimus, panaudojant įvairias priemones: kamuolius, lankus, lazdas. Siūlyti vaikams šokinėti per šokdynę, lanką. Pasiūlyti piešti įvairių linijų, pieštuku apvesti daiktus, po truputį sunkinant užduotis. Sudaryti sąlygas vaikui žaisti su pipete. Parinkti įvairių priemonių, kad vaikas galėtų verti ant siūlo.</p>	
<p>6</p>	<p>Eina ratu, poroje, prasilenkdamas, gyvatėle, atbulomis, šonu. Ištvermingas, bėga ilgesnius atstumus. Bėga pristatomuoju ar pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga soleliu, įkalnėn, nuokalnėn. Šokinėja ant vienos kojos judėdamas pirmyn, šoka į tolį, į aukštį. Važiuoja dviračiu. Rankos ir pirštų judesius atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Tiksliau valdo pieštuką bei žirkles ką nors piešdamas, kirpdamas. Su kamuoliu atlieka sportinių žaidimų elementus, žaidžia komandomis, derindamas veiksmus.</p>
<p>Ugdymo gairės</p>	
<p>Organizuoti vaikams įvairias estafetes, kurių metu vaikai galėtų judėti poroje, ratu, sutartinai su kitais vaikais. Pasiūlyti vaikams įverti siūlą į adatą, siuvinėti pagal trafaretą; nerti pirštais, vąšeliu, daryti kutus. Parūpinti priemonių, tinkančių konkrečioms sportiniams žaidimams.</p>	

Organizuoti sportinius žaidimus, estafetes, kad vaikai galėtų varžytis tarpusavyje.

3. EMOCIJŲ SUVOKIMAS IR RAIŠKA (SOCIALINĖ KOMPETENCIJA)

Įvairias emocijas – džiaugsmą, pyktį, liūdesį, pavydą, gėdą, kaltę, meilę – vaikai jaučia nuo kūdikystės. Emocinėms būsenoms būdingas sužadėjimas, kurį vaikai jaučia fiziškai – kaip energijos antplūdį arba energiją slopinantį sunkumą, dažną ar ramų širdies plakimą ir kt. Šioms būsenoms būdinga išorinė raiška, t. y. išoriniai emocijų ženklai (šypsena, suraukti antakiai, sugniaužti kumščiai ir kt.), ir veiksmai, poelgiai, t. y. kitam pasakyti žodžiai, santūrus ar agresyvūs veiksmai ir kt. Emocinėms būsenoms taip pat būdinga sąmoningai jas išgyventi – bandyti susivokti, ką ir dėl ko jauti, kokios emocijos ar jausmai užvaldė, gebėti tai išreikšti žodžiais, pasakyti kitam.

Vertybinė nuostata. Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais.		
Esminis gebėjimas. Atpažįsta bei įvardina savo ir kitų emocijas ar jausmus, jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamai, kitiems priimtinais būdais, žodžiais ir elgesiu atsiliepia į kito jausmus (užjaučia, padeda).		
Žingsniai	Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai
1-2	Džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį reiškia skirtingu intensyvumu. Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga greita nuotaikų kaita. Atpažįsta kito vaiko ar suaugusiojo džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas.	Vaikas džiaugsmą išreiškia ir ramiai šypsodamasis, ir kvatodamas balsu. Ilgesnį laiką pabūna linksmas arba ramus, lengviau išvelgiamos pasikeitusių nuotaikų priežastys – pavargo, kitas vaikas atėmė žaislą ir pan. Meta žaislą ant grindų ir, jeigu auklėtojas šypsodamasis jį paduoda, šis juokdamasis jį vėl meta ant grindų. Vaikas parodo paveikslėlį su verkiančiu, besijuokiančiu vaiku. Žiūri į verkiantį vaiką ir užjausdamas jam duoda savo žaislą, paglosto.
Ugdymo gairės		
Grupėje įtaisyti veidrodį, kad vaikai matytų save ir savo veido išraišką. Kalbinti vaiką ir pavadinti jo reiškiamas emocijas. Įvardyti vaikų bei savo emocijas. Pasakyti, kad vaikas liūdnas, pačiam jį paglostyti ir paskatinti kitą vaiką jį paglostyti. Kartu su vaiku vartyti knygeles, kuriose veikėjai yra skirtingos nuotaikos. Dainuoti skirtingų nuotaikų daineles. Su lėlėmis, kitais žaislais žaisti žaidimus, kuriuose jie skirtingai jaučiasi ir elgiasi.		
3-4	Pradeda atpažinti, vartoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus. Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoja. Pradeda suprasti, kad skirtingose situacijose jaučia skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmais, poza. Pavadina pagrindines emocijas. Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, dažnai tinkamai į	Ant suaugusiojo supykęs vaikas atpažįsta šį jausmą ir gali pareikšti: „Aš piktas!“. Jei kitas vaikas šypsodamasis jam tiesia žaislą – pats nusišypso ir pradeda su juo žaisti. Kai kitas vaikas atima žaislą, verkia ir laukia auklėtojo pagalbos. Pasako, kad švenčiant gimimo dieną buvo linksma, kad supyko, kai draugas su juo nežaidė. Stovėdamas prieš veidrodį paprašytas gali nutaisyti linksmą, liūdną, piktą veido išraišką. Nuotaikų veideliais pažymi savo nuotaiką. Pažiūrėjęs į bendraamžį pasako, ar jis linksmas, ar rimtas, ar liūdnas.

	juos reaguoja.	
Ugdymo gairės		
<p>Jautriai reaguoti į vaiko rodomus emocijų ženklus – veido mimika susitapatinti su jo nuotaika, komentuoti emocijas ar jausmus, juos pavadinti. Pastebėti, kai vaiko emocijų ir jausmų raiška išsiplečia ir skirtingai į ją reaguoti, padėti atrasti naujų emocijų raiškos būdų. Vartyti ir skaityti vaikui „nuotaikų knygeles“. Būti vaikui pavyzdžiu, kaip reikia reaguoti į kito vaiko emocijas: jei jis džiaugiasi, pasijuokti kartu su juo, jei liūdi, verkia – paglostyti, duoti žaislą. Mokyti atsiprašymo ir susitaikymo ritualų. Skatinti reikšti visus jausmus, kad būtų galima pastebėti, kada vaikui reikia pagalbos, ir jam padėti. Pasiūlyti idėjų nuotaikoms ir jausmams tyrinėti. Pasiūlyti žaidimų, skatinančių tyrinėti ar imituoti kitų žmonių nuotaiką. Skatinti pastebėti bendraamžių savijautą. Skatinti pasakyti, kaip jaučiasi jis ir kiti.</p>		
5	<p>Atpažįsta bei pavadina savo jausmus ir įvardija situacijas, kuriose jie kilo. Vis geriau supranta ne tik kitų jausmus, bet ir situacijas, kuriose jie kyla (pakviečia žaisti nuliūdusį vaiką, kurio į žaidimą nepriėmė kiti). Pradeda kalbėtis apie jausmus su kitais – pasako ar pa klausia, kodėl pyksta, kodėl verkia.</p>	<p>Rodo piešinį ir sako: „Čia aš. O čia mano šuniukas. Man linksma su juo žaisti.“ Pastebi, kad draugė taip pat nori būti mama vaidmenų žaidime ir dėl to yra nuliūdusi. Tada sugalvoja: „Aš būsiu mama. Ir tu būk mama. Mes eisim pasivaikščioti su vaikeliais.“ Susipeša su draugu dėl žaislo. Auklėtojo sustabdytas pasako, kad nori to paties žaislo, kaip ir draugas. Auklėtojo padedamas susitaria su draugu žaisti žaislu paeiliui.</p>
Ugdymo gairės		
<p>Pasiūlyti žaidimų, kuriuose vaikas būtų skatinamas išreikšti savo jausmus: emocijas reikšti dainuojant, piešiant, šokant, komentuoti jausmų paveikslėlius, siųsti Šv. Valentino dienos atvirukus draugams ir kt. Kalbėtis apie savijautą „Ryto rate“, žaisti vaidmenų žaidimus, įsijaučiant į kito savijautą. Paskatinti vaikus žodžiais išreikšti įvairius jausmus, kilusius skirtingose situacijose. Tarpininkauti, kai vaikai išreiškia sunkius jausmus. Skaitant įvairius tekstus kuo ryškiau intonuoti, išryškinant veikėjų veiksmus, poelgius, jų nuotaikas.</p>		
6	<p>Apibūdina savo jausmus, pakomentuoja juos sukėlusias situacijas bei priežastis. Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas, pastebi nuskriaustą, nusiminusį ir dažniausiai geranoriškai stengiasi jam padėti. Pradeda kalbėtis apie tai, kas gali padėti pasijusti geriau, jei esi nusiminęs, piktas.</p>	<p>Vaikas sako: „Aš myliu savo broliuką. Bet truputį pykau, kai jis suplėšė mano knygą“. Tėvams pasakoja apie dienos nuotaikų kaitą. Draugiškai pakviečia kitą žaisti kartu, jei šis atrodo draugiškai nusiteikęs. Auklėtojai praneša, jei kitas vaikas liūdi ar reikia pagalbos. Žino keletą išeičių, ką galima daryti, kai kas nors erzina, atima žaislus, suduoda. Erzinamas nepuola muštis, bet ateina ir pasako auklėtojai.</p>
Ugdymo gairės		
<p>Kalbėtis apie tai, kada buvo linksmas, kada – liūdnas ar piktas. Fotografuoti emocijas ir aptarti. Paskatinti samprotauti, kas pradžiugino, kas nuliūdino ar papiktino, kodėl? Kalbėtis su vaikais, kaip jaučiasi jų draugai, artimieji, kas gali juos pradžiuginti, kaip galima juos paguosti. Paskatinti bendrus žaidimus, kuriuose reikia suprasti kitą ir geranoriškai bendradarbiauti. Skatinti vaikus nesivelti į muštynes, pranešti auklėtojai apie konfliktą. Aptarti su vaikais, ką galima daryti, kai kas nors erzina kitą, atima žaislus, suduoda.</p>		

4. SAVIREGULIACIJA IR SAVIKONTROLĖ (SVEIKATOS SAUGOJIMO, SOCIALINĖ, KOMUNIKAVIMO KOMPETENCIJOS)

Vaikystėje savikontrolei aktualūs du procesai: asmeninė vidinė kontrolė ir išorinė kontrolė. **Asmeninės vidinės kontrolės jausmas** – tai jausmas, kad mes patys kontroliuojame savo gyvenimo aplinkybes.

Išorinės kontrolės jausmas – manymas, kad mūsų gyvenimą valdo tik sėkmingai ar nesėkmingai susiklosčiusi aplinkybių visuma ar kitų veiksmai. Ikimokyklinio amžiaus vaikai iš pradžių natūraliai priklauso nuo suaugusiųjų kontrolės, t. y. išorinės kontrolės, tačiau ugdydamiesi jie vis labiau suvokia, kad patys gali kontroliuoti daugelį savo gyvenimo situacijų.

<i>Vertybinių nuostatų.</i> Nusiteikęs valdyti emocijų raišką ir elgesį.		
<i>Esminis gebėjimas.</i> Laikosi susitarimų, elgiasi mandagiai, taikiai, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus (suvaldo pyktį, neskaudina kito), įsivardina, geba nusiraminti.		
Žingsniai	Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai
1-2	Išsigandęs, užsigavęs, išalkęs nusiramina suaugusiojo kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas. Pats ieško nusiramimo: apsikabina minkštą žaislą arba čiulpia čiulptuką, šaukia suaugusįjį, ropščiasi ant kelių. Pradeda valdyti savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius.	Pargriuvęs bėga pas juo besirūpinantį suaugusįjį ir rodo, kur skauda. Raminamas nustoja verkti. Pavargęs migdosi apkabinęs savo mėgstamą minkštą žaislą. Pakelia ranką suduoti kitam vaikui, bet išgirdęs auklėtojo „Ne!“ ir pamatęs griežtą veido išraišką, susilaiko.
Ugdymo gairės		
Į vaiko išreikštus poreikius reaguoti nuosekliais, pastoviais veiksmais, intonacijomis, žodžiais. Nustatyti vaikui ir jo veiklai būtinus apribojimus ir nuosekliai jų laikytis. Suteikti vaikui galimybę išreikšti savo emocijas. Padėti vaikams nusiraminti, pasiūlant minkštus, švelnius daiktus, leisti miegoti, apsikabinus iš namų atsineštą mėgstamą žaislą. Vaiko elgesiui reguliuoti taikyti veido mimiką ir balso intonacijas. Vaikams parodyti, kaip reikėtų elgtis vienoje ar kitoje situacijoje.		
3-4	Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdiene tvarka bei ritualais. Jeigu kas nepatinka, nueina šalin, atsisako bendros veiklos. Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius. Žaisdamas kalba su savimi. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo. Bando laikytis	Pats pasirenka žaislus, susiranda žaidimo draugų ir žaidžia. Noriai sėdasi prie stalo atėjus pietų metui. Ramiai sutinka eiti miegoti. Prašo maisto arba norimo žaislo, o ne atima jį iš kito vaiko. Sutinka su suaugusiojo nuomone, kad nuskriaudė kitą vaiką. Pasitraukia iš žaidimo, kai negauna norimo žaislo. Atsisako dalytis žaislu, laikosi jo įsitvėręs, jeigu su juo dar nori žaisti. Sako „aš pats“, kai suaugusysis nori jam padėti.

	suaugusiojo prašymų ir susitarimų. Nusiramina, kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino, ir girdėdamas suaugusiojo komentarus. Paklaustas ramioje situacijoje pasako galimas savo ar kito asmens netinkamo elgesio pasekmes. Nuolat primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių.	Suaugusiojo paprašytas priima atstumtą vaiką į žaidimą. Paprašytas netrukdyti kitiems, audringas džiaugsmo emocijas gali reikšti santūriau. Priminus ir padedant sutvarko žaislus, su kuriais žaidė.
Ugdymo gairės		
<p>Žinoti ir taikyti kiekvienam vaikui priimtina dienos ritmą, priimtinius nusiramavimo būdus. Pasiūlyti vaikams žaislų ar priemonių, padedančių išreikšti jausmus. Skatinti vaikus vartoti žodžius, pasakant, ko jie nori, o ne fizinę jėgą. Paaiškinti ar suvaidinti, kaip vaiko elgesys įskaudino kitus. Dažnai klausti vaikų, ar jiems nereikia pagalbos. Įrengti grupėje nusiramavimo, gerų emocijų kampelį. Leisti vaikui pačiam pasirinkti, nuspręsti, ką darys, kaip pasielgs toje veikloje, kurioje jis jau sugeba priimti sprendimą.</p> <p>Savo veido išraiška ir kalbos intonacijomis padėti vaikui valdyti savo emocijas ir spontaniškus impulsus. Siūlyti žaidimus, padedančius mokytis spręsti konfliktines situacijas ir rasti tinkamą išeitį. Taikyti paskatinimo, pagyrimo, loginių pasekmių metodus, padedant mokytis kontroliuoti emocijų raišką. Kalbėtis apie tinkamus emocijų raiškos būdus. Kartu su vaikais nustatyti paprastas kasdienes elgesio grupėje taisykles, kuriose matytusi ir vaikų atsakomybė. Paskatinti, pagirti vaikus už taisyklių ir tvarkos laikymąsi, pagalbą auklėtojui.</p>		
5	Nusiramina, atsipalaiduoja, klausydamasis ramios muzikos, pabuvęs vienas, kalbėdamasis su kitais. Vis dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmais. Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes. Retkarčiais primenamas laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Pats primena kitiems tinkamo elgesio taisykles ir bando jų laikytis be suaugusiųjų priežiūros.	Pavargęs ar nusiminęs nueina pažaisti „Ramybės kampelyje“, nusiramina kalbėdamasis su auklėtoja. Siekia norimo žaislo, siūlydamas savo žaislą kitam. Pats sutvarko žaidimų vietą po žaidimų. Pasakęs auklėtojui, ką ne taip daro kitas vaikas, stebi auklėtojo reakciją ir iš jos nusprendžia, koks elgesys priimtinas grupėje. Pats bando sudrausminti iš dykaujančius bendraamžius.
Ugdymo gairės		
<p>Įkurti grupėje ramybės erdves. Pasirūpinti, kad būtų žaislų, kurie padeda vaikui suvaldyti emocijas. Skatinti vaiko pastangas pačiam spręsti problemas ir nesutarimus, ieškoti taikių išeičių, keliant problemų sprendimą skatinančius klausimus. Leisti vaikui pačiam spręsti problemas, neskubėti patarinėti. Pasakoti istorijas arba žaisti žaidimus, kurių veikėjai pozityviai sprendžia konfliktus. Būtinai padėti vaikui, kuriam reikalinga pagalba derybose. Pastebėti vaiko pastangas laikytis tvarkos ir susitarimų, pagirti vaiką, padrąsinti.</p>		
6	Pats taiko įvairesnius nusiramavimo, atsipalaidavimo būdus. Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeičių, kad neskaudintų kitų. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį. Supranta susitarimų, taisyklių prasmę bei naudingumą ir dažniausiai savarankiškai jų laikosi. Lengvai priima dienos ritmo pasikeitimus.	Supykęs ant draugo, nueina prie šviesos stalo, bibliotekėlėje varto spalvingas knygeles, piešia. Bendraamžio erzinas nesisuka ir nueina šalin, susilaikydamas nuo konflikto. Nepasidalinus vaidmenimis žaidime, bando tartis ir rasti sprendimą be auklėtojo pagalbos. Paprašytas tvarko kitų išmėtytus žaislus, nors ir pyksta bei mano, jog tai neteisinga.

	Laikosi susitarimo paprašyti draugo, jei nori pažaisti su jo žaislu, ir paaiškina, kodėl svarbu paprašyti. Džiaugsmingai ruošiasi šventei.
Ugdymo gairės	
Padėti vaikui išreikšti savo jausmus bei nusiraminti, jį išklausančiam, su juo žaidžiant. Skaityti istorija ir kalbėtis apie tinkamas išeitis konfliktinėse situacijose „Zipio draugų“ valandėlės. Padėti įvardyti sudėtingus jausmus: nusivylimą, nerimą, pavydą. Leisti vaikams žaisti kovos žaidimus, bet stebėti, ar nėra ribų peržengimo ženklų. Nustatyti ribas, kurias peržengus žaidimai gali tapti pavojingi, aiškintis su vaikais skirtumus tarp kovinių žaidimų ir peštynių tikrovėje. Kartu kurti susitarimus, jų laikytis.	

5. SAVIVOKA IR SAVIGARBA (SOCIALINĖ KOMPETENCIJA)

Vaiko savivoka ir savigarba yra svarbiausias jo asmenybės raidos komponentas. Jį sudaro keli pagrindiniai aspektai: savivoka, savivaizdis, savigarba.

Savivoka – tai savo buvimo (aš esu, buvau, būsiu), atskirumo nuo kitų, unikalumo, asmeninio, lytinio, tautinio tapatumo jausmas.

Savivaizdis – tai savo kūno, fizinės išvaizdos, jausmų, minčių, norų, ketinimų, savybių, gebėjimų, veiklos, ryšių su šeimos, grupės, bendruomenės nariais supratimas ir gebėjimas apie juos kalbėti.

Savigarba – tai santykis su savimi, pasitikėjimas savimi ir savo gebėjimais, didžiavimasis savimi ir tikėjimas, kad kiti tave vertina palankiai.

Vertybinių nuostatų. Save vertina teigiamai.		
Esminis gebėjimas. Supranta savo asmens tapatumą („aš esu, buvau, būsiu“), pasako, kad yra berniukas / mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, pasitiki savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti ir žaisti kartu su kitais.		
Žingsniai	Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai
1-2	Turi savo kūno išorės vaizdinius – atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadina kelias kūno dalis. Supranta, ką ir kaip gali pa - daryti pats, išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugusysis neleidžia to daryti. Džiaugiasi didėjančiomis savo galimybėmis judėti, atlikti veiksmus, kalbėti, tikisi juo besirūpinančio suaugusiojo pritarimo, palaikymo, pagyrimo.	Parodo save šeimos, vaikų grupės nuotraukose ir pasako savo vardą. Žiūrėdamas į savo atvaizdą veidrodyje pastebi dažus ant kaktos ir valo savo kaktą, o ne atvaizdą veidrodyje. Sulaikius bėgantį, veržiasi iš rankų, įnirtingai reiškia protestą. Prieina prie suaugusiojo, kad parodytų, ko išmoko. Krykštauja, kai jam paplojama, jis pagiriamas.
Ugdymo gairės		
Žaisti su vaiku kūno motorikos žaidimus. Vartoti kūno dalių pavadinimus. Pasiūlyti žaislų su veidrodėliais, žaidimų su drabužių detalėmis. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugusysis prašo to nedaryti. Vaiko protestą suprasti kaip jo poreikių ir		

<p>norų išraišką, o ne kaprizus. Sudaryti vaikui pasirinkimo situacijas, naudoti tik būtinus draudimus. Demonstruojant ir aiškinant įtraukti vaiką į diskusiją, kas jam patinka ir kas nepatinka. Vaikui skirti pakankamai individualaus dėmesio – dėmesio, ką jis veikia, pritarti žvilgsniu, šypsena, pagirti, pasidžiaugti pasiekimais.</p>	
<p>3-4</p>	<p>Kalba pirmuoju asmeniui: „aš noriu“, „mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu – pasako, ką daro, ką turi. Pasako, kas jis yra – berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, pavadina 5–6 kūno dalis. Didžiuojasi tuo, ką turi ir ką gali daryti, tikisi, kad juo besirūpinantys suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima. Supranta, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis pats ir kaip jaučiasi, ko nori kitas asmuo. Mano, kad yra geras, todėl kiti jį mėgsta, palankiai vertina.</p>
<p>Pasako savo vardą. Tarp kitų daiktų atpažįsta savo atsineštą žaislą ir jį parodo. Atpažįsta savo rūbus. Paklaustas, pasako kas esąs. Prašo, kad suaugusysis stebėtų tai, ką jis daro ir kaip daro, rodo suaugusiajam savo žaislą, reikalauja, kad jo darbelis būtų matomas. Pasakoja auklėtoju, ką veikė per išėjusias dienas, o šeimos nariams – ką veikė darželyje. Bando nutylėti savo prasižengimus. Giriasi, kad turi daug draugų, kad auklėtoja yra jo draugė.</p>	
<p>Ugdymo gairės</p>	
<p>Bendrauti su vaiku. Dažnai įvardyti daiktus, kurie priklauso vaikui, paminint jo vardą. Kalbėtis su vaikais, ką mėgsta žaisti berniukai ir mergaitės. Pasidžiaugti, jei vaikas padeklamuoja, padainuoja. Pakomentuoti ir pagirti vaiko pasiekimus atėjusiems jo pasiimti tėvams, kad vaikas tai girdėtų. Pakabinti vaiko darbelius taip, kad jis galėtų juos matyti. Pasiūlyti veiklos tyrinėjimams: „Kas aš esu?“, „Mano kūnas“, „Žmonių panašumai ir skirtumai“, „Mano ir kitų pomėgiai“, „Mano ir kitų jausmai“. Stebėti, ar neatsiranda nepakankamo savęs vertinimo ženklų. Dažnai kartoti, kad vaikas yra ypatingas ir svarbus kitiems grupėje.</p>	
<p>5</p>	<p>Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo: atpažįsta save kūdikystės nuotraukose, apibūdina savo išvaizdą, teisingai pasako, kad suaugęs bus vyras (moteris), tėvelis (mamytė). Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys, kalba apie šeimą, draugus. Savęs vertinimas nepastovus, priklauso nuo tuo metu išsakyto suaugusiojo vertinimo, siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų.</p>
<p>Parodo save kūdikį nuotraukose. Pasako, kad jo vardas, akių spalva, mama ir tėtis niekada nepasikeis. Dažnai pasakoja, ką veikė namuose su mama, tėčiu ar kitais šeimos nariais. Į grupę atėjusiems tėvams noriai aprodo grupę, pasakoja apie tai, ką joje veikė, apie draugus, auklėtoją. Vaikas sako, kad jis yra blogas, nes auklėtoja ant jo supyko. Kitą dieną jis sako, kad yra geras, nes auklėtoja jį pagyrė.</p>	
<p>Ugdymo gairės</p>	
<p>Kalbėti su vaiku apie jo praeitį, dabartį, ateitį. Pasiūlyti veiklos tyrinėjimams: „Mano kūnas, pomėgiai, norai, gebėjimai praeityje, dabar, ateityje“. Žaisti žaidimus, kuriuose vaikas vaizduoja tai save, tai ką nors kitą, save praeityje arba ateityje. Dažnai kalbėtis su vaikais apie jų šeimas, tėvėlių darbus, šventes, organizuoti šeimos dienas darželyje, veiklas, kuriose tėvai edukatoriai. Stebėti vaikų nuotraukas, filmuota medžiaga grupėje. Rengti grupės šventes, prisistatymus tėvams, kitiems vaikams. Kalbėtis su vaikais apie tai, kas yra gerai, o kas blogai. Skatinti ir girti vaiką, tai siejant su jo asmeniu, išsakyti pastabas konkrečiam jo poelgiui ar veiksmui, nesiejant su jo asmenybe. Paskatinti vaikus dažniau keisti žaidimo partnerius, įtraukti į savo žaidimus mažiau populiarius vaikus, paskatinti sakyti komplimentus vienas kitam. Įžeidus, nuskriaudus draugą paskatinti atsiprašyti ir jam pasakyti 3–5 malonius dalykus. Dažniau kreiptis į vaiką vardu, pagiriant ir jį, ir jo gebėjimus.</p>	

6	<p>Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus, šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Ima suvokti save, kaip galintį daryti įtaką kitam ir atsakingai pasirinkti. Juokiasi iš savo klaidų ar mažų nelaimių, jeigu jos nesukėlė rimtų pasekmių. Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus.</p>	<p>Nupiešia save ir pakomentuoja, kaip atrodo, ką turi, ką veikia, pasako ką nors apie šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Vaikas atsisako suduoti kitam, suprasdamas, kad jam skaudės. Vaikas sako, kad prieš pietus nevalgys atsineštų sausainių, juos suvalgys po pietų. Juokiasi pamatęs, kad supainiojo batus. Juokiasi netyčia auklėtoją pavadinęs mama. Iš intonacijų, žodžių, veido išraiškos, pozos supranta, kada kitas palankiai ar nepalankiai nusiteikęs jo atžvilgiu.</p>
---	---	---

Ugdymo gairės

Paskatinti samprotauti apie save, savo pomėgius, veiklą: „Kas? Kada? Ką? Kur? Kaip? Su kuo?“. Pasiūlyti idėjų savęs, šeimos, kitų žmonių, jų grupių, Tėvynės tyrinėjimams. Pristatyti vaiko ir tėvų pomėgius šventėse, parodose ir kt. Leisti vaikui vis daugiau rinktis pačiam, nepažeidžiant savo ir kitų saugumo bei nustatytų elgesio taisyklių. Paskatinti pastebėti juokingą pusę savo klaidose. Skatinti juos pozityviai reaguoti į savo klaidas. Sąmoningai suklysti, pademonstruojant, kaip galima juoktis iš savo apsirikimų. Tautosakos, pajuokavimų klausymas CD. Pasiūlyti idėjų veiklai, skatinančiai tyrinėti kitų palankumo ir nepalankumo vaikui ženklus, aiškintis palankumo ir nepalankumo priežastis. „Zipio draugų“ valandėlės. Sudaroma galimybė vaikui teigiamai įvertinti kitą vaiką, pasirinktu lipduku.

6. SANTYKIAI SU SUAUGUSIAISIAIS (SOCIALINĖ KOMPETENCIJA)

Vaiko santykiai su suaugusiais apima šiltus artimus emocinius ryšius. Vaikas prisiriša prie jam artimų suaugusiųjų, su jais jaučiasi saugus, juos gerbia, myli, tikisi pagalbos sudėtingose situacijose. Vėliau vaikas kuria partnerystės santykius su suaugusiuoju. Vaikas mokosi suprasti suaugusįjį, tuo pačiu mokosi ir atsiskirti nuo jo, turėti savą pasaulį.

<i>Vertybinių nuostatų. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiais.</i>		
<i>Esminis gebėjimas.</i> Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.		
Žingsniai	Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai
1-2	Sunkiai atsiskiria nuo mamos, tėčio ar globėjo. Akivaizdžiai parodo prierašumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu su juo, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Prieš ką nors darydamas pažiūri į suaugusiojo veidą, laukdamas pritarimo ar nepritarimo ženklų, atpažįsta suaugusiojo emocijas, jausmus. Dažniausiai vykdo jam suprantamus suaugusiojo prašymus, kreipiasi į jį pagalbos. Bijo nepažįstamų žmonių, nežinomos aplinkos, neįprastų	Verkia ar suserimsta, atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau ramina glaudžiasi prie auklėtojo, susidomi kitais vaikais ir žaidimais. Vaikas rodo suaugusiajam stiprius jausmus. Išprašo iš suaugusiojo to, ko nori – panešioti, padainuoti, paskaityti. Mėgsta, kai jo žaidimą stebi, juo žavisi, jam pritaria juo besirūpinantis suaugęs žmogus. Atlikdamas veiksmus, supranta ir reaguoja į suaugusiojo veido išraišką. Vaikas bijo eiti iš grupės į salę, bet vedamas už rankos ten eiti sutinka. Vaikas traukiasi nuo naujo, didelio, tamsaus, gauruoto meškino; šalinasi

	žaislų.	judančių ir neįprastai skambančių žaislų. Kartais išsigąsta vaidinimo metu pamatęs nepatrauklų personažą.
Ugdymo gairės		
<p>Sukurti ir laikytis atsisveikinimo su tėvais ritualų: apsikabinti, palinkėti smagių žaidimų, pasakyti, kada ateis pasiimti, susitarti, kad dar galės pamojuoti per langą, palikti savo nuotrauką, žaislą iš namų ir kt. Grupėje turėti įdomių žaislų, žaidimų ir kurį laiką pažaisti su vaiku, kol nusiramins ir įsitrauks į grupės veiklą. Pastebėti, kada vaikui reikia auklėtojo dėmesio, ir padrašinti, paskatinti jį. Vaikui supykus, užsispyrus, reaguoti pozityviai, tartis su vaiku, kaip situaciją keisti. Žaisti su vaiku taip, kad šis lyderiautų, tampant trūkstamos informacijos teikėju, elgesio modeliu, pagalbininku. Raiškia veido mimika reaguoti į tinkamus ar netinkamus vaiko veiksmus, poelgius. Pristatyti vaikams naujus žaislus, kelis kartus pakartoti veiksmus su žaislais, pakviesti pažaisti kartu su auklėtoju. Vėliau skatinti vaikus su nauju žaislu žaisti savarankiškai. Prieš einant į salę stebėti spektaklio, nuteikti vaiką teigiamai, kalbėti apie personažus.</p>		
3-4	<p>Lengviau arba lengvai nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų. Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors nauja, kai šalia yra suaugusysis. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tikisi suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Dažniausiai stengiasi laikytis suaugusiųjų nustatytos tvarkos, priima jų pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta ką nors daryti kartu su suaugusiuoju. Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese. Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės auklėtojais, supranta jų jausmus, bendradarbiauja su jais: guodžiasi, kalbasi, klausia, tariasi. Paklaustas suaugusiajam pasako savo nuomonę.</p>	<p>Dažniau arba visiškai išlieka ramus, kai artimieji atsisveikina ir išeina. Bėgiodamas kieme nutolsta nuo auklėtojo, apžiūrinėja aplinką, kitus vaikus, tačiau stengiasi auklėtojo neišleisti iš akių. Jei užėjęs už čiuožyklos auklėtojo nemato, tuoj pat grįžta atgal. Siužetiniame žaidime mėgdžioja mamos, auklėtojo padėjėjos ir auklėtojos buitinius veiksmus, savaip juos sudėliodamas į siužetą ir palydėdamas girdėtais žodžiais bei intonacijomis: maitina lėlę, valo stalą, šluoja grindis, tvarko žaislus. Pats susiranda žaislus, naudoja žaislus pakaitalus, nemėgsta, kad suaugusysis siūlytų žaidimo veiksmų seką, bet džiaugiasi pagyrimu. Dažnai kartoja „Aš pats“, nesileidžia nurengiamas, aprenngiamas, bando tai padaryti pats. Smalsiai apžiūrinėja į grupę atėjusius svečius, paima jų duodamą žaislą, jeigu šalia yra auklėtojas.</p>
Ugdymo gairės		
<p>Bendradarbiauti su vaiko tėvais, sužinant naujus jo pasiekimus, įpročius, interesus bei informuojant tėvus apie įstaigoje praleistą dieną. Pritarti vaiko iniciatyvai, tačiau visuomet atskubėti į pagalbą, kai jam reikia suaugusiojo, būti vaiko saugumo garantu. Žaidžiant su vaiku skatinti jo savarankiškumą, veikimą tarsi, tariamai, daiktų pakaitalų naudojimą, tapimą kuo nors. Parūpinti vaidmens atributų, žaislų komplektų. Kalbėtis su vaiku apie tai, kas žaidžiama. Jei vaikas užsispyrė to, kas jam pavojinga, tikslinga nukreipti jo dėmesį į kitą įdomią veiklą. Į grupę retsykiais pasikviesti svečių, kviesti tėvus ar senelius, dalyvauti vaikų ugdymo procese, kad vaikai pratintųsi bendrauti su nepažįstamais žmonėmis. Pasiūlyti vaikams veiklos, per kurią reikia kalbėti apie šeimą. Pakabinti vaiko ir šeimos fotografijas vaiko akių lygyje. Organizuoti šeimos dienas grupėje. Kviesti tėvus dalyvauti grupės veikloje. Dėl vaikų ugdymo, išvykų, švenčių ir kt. tartis su vaikais bei jų tėvais. Skatinti vaikus pasakyti savo norus, sumanymus, idėjas, padėti juos įgyvendinti. Padėti vaikams laikytis tvarkos, kontroliuoti savo elgesį. Vaikui supykus, paskatinti kalbėti apie tai, kas jį supykė, padėti rasti tinkamą išeitį, nusiraminti.</p>		
	Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas	Įtraukia suaugusįjį į vaidmeninius žaidimus lygiaverčiais partneriais.

5	suaugusįjį į savo žaidimus, bendrą veiklą, pokalbius apie savijautą ir elgesį. Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas – atsiklausia, derasi, pasako, kaip pasielgė kitas, ir laukia komentarų. Dažniausiai laikosi sutartų taisyklių, suaugusiojo prašymų, pasiūlymų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam.	Patvirtinus, kad žaislų mėtyti negalima, nubėga. Susijaudinęs atsisako deklamuoti eilėrašį per šventę, nors auklėtojas to ir prašo. Į grupę atėjusiems svečiams aprodo savo žaislus, darbelius, atsako į jų klausimus. Bendrauja su kito vaiko tėvais.
Ugdymo gairės		
Vaikams prašant įsitraukti į jų žaidimus, atlikti antraeilius vaidmenis, palaikyti jų sumanymus, užduoti klausimų, padedančių plėtoti žaidimą. Kalbėtis su vaikais apie tai, kuo naudingos elgesio taisyklės, kodėl būtina jų laikytis, kas nutinka, kai jos pažeidžiamos. Būti tinkamo elgesio modeliu vaikams. Kalbėti su jais apie tinkamą bendravimą su tėvais, broliais ir seserimis. Suprasti vaiko priešinimosi priežastį ir padėti jam įveikti kylančias problemas. Tartis su vaiku. Renginių metu, skatinti deklamuoti eilėrašį kartu su šeimos nariais. Paskatinti vaikus bendrauti su grupės svečiais, papasakoti apie juos daugiau, kad vaikai turėtų apie ką kalbėtis, kartu su vaikais sugalvoti jiems klausimų.		
6	Nusiteikęs geranoriškai, pagarbiai, mandagiai bendrauti su suaugusiais. Tariasi, diskutuoja su jais dėl dienotvarkės ir elgesio taisyklių, teikia pasiūlymus, stengiasi laikytis susitarimų, nors kartais su suaugusiuoju bendrauja priešiška. Kasdienėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę. Paprašytas paaiškina, kodėl negalima bendrauti su nepažįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo. Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimei.	Atėjęs iš namų auklėtojui pasipasakoja savo rūpesčius ir džiaugsmus. Vaikas pasako, kokio elgesio norėtų grupėje ir kartu su auklėtoju suformuluoja susitarimus. Vaikas paaiškina auklėtojui, kad dabar nenori piešti piešinio, pasako, kad nori konstruoti. Vaikas pasako, kad nepažįstamas suaugęs žmogus gali būti negeras: gali ką nors pavogti, kur nors nusivežti vaiką, ką nors blogo jam padaryti. Pamokytas vaikas pasako, kad pasiklydęs pagalbos kreiptųsi į policininką, pardavėją ar kitą žmogų.
Ugdymo gairės		
Padėti vaikams keisti netinkamus bendravimo su suaugusiais būdus, siekiant geranoriškai bendrauti. Kartu su vaikais sudaryti dienotvarkę, tartis dėl jos pakeitimų. Kartu kurti elgesio grupėje taisykles, susitarimus. Sudaryti galimybes vaikams išsakyti savo nuomonę visais aktualiais gyvenimo grupėje klausimais. Padėti vaikams išmokti būdų, kaip pasakyti savo nuomonę, neįžeidžiant kitų. Aiškintis bendravimo su nepažįstamais žmonėmis taisykles ir galimus pavojus, stebint edukacinius filmukus, plakatus, aptariant. Išklaudyti vaikų pasakojamus atsitikimus su suaugusiais ir pasvarstyti, kaip kitą kartą panašiose situacijose jie galėtų elgtis.		

7. SANTYKIAI SU BENDRAAMŽIAIS (SOCIALINĖ KOMPETENCIJA)

Ikimokykliniame amžiuje vaikai mokosi užmegzti artimus ryšius su bendraamžiais. Vaikai simpatizuoja vienas kitam. **Simpatizavimas** yra vienpusis ryšys, kai vienas vaikas domisi kitu, yra jam palankus. Vaikai mokosi užmegzti ir palaikyti draugystę su vienu ar keliais vaikais. Jie mokosi

suprasti draugą ir jam atsiskleisti, atrasti bendrų interesų, žaisti bendrus žaidimus bei sėkmingai spręsti kilusius nesutarimus. Vaikai mokosi palaikyti geranoriškus santykius su visais grupės vaikais.

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiaisiais.		
Esminis gebėjimas. Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiaisiais.		
Žingsniai	Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai
1-2	Mėgsta žaisti greta kitų vaikų, stebėti jų veiklą. Jiems šypsosi, mėgdžioja jų judesius, veiksmus, ką nors pasako. Gali duoti žaislą kitam, jį imti iš kito, tačiau supykęs gali atimti žaislą iš kito, jam suduoti.	Atsistoja prieš kitą vaiką veidas į veidą, žiūri į akis, nusišypso. Mėgdžioja kito vaiko veiksmus. Būtinai nori to paties žaislo, jei kitas su tokia žaidžia. Ramiai žaidžia greta nepažįstamo vaiko, tačiau pastebėjęs, kad auklėtojo nėra šalia, sunerimsta ir bėga jo ieškoti. Bando atimti žaislą iš kito vaiko, kai šis jo neatiduoda, netinkamai reaguoja.
Ugdymo gairės		
Paskatinti vaikus žaisti greta. Komentuoti vieno ir kito norus, emocijas, veiksmus. Pagal galimybes parūpinti pageidaujamų žaislų. Paskatinti būti geranoriškiems vienas kitam. Padėti vaikams pažinti grupės naujoką. Pristatyti jį kitiems. Skatinti pažaisiti greta, kol auklėtojas yra šalia ir vaikai jaučiasi saugūs. Stebėti vaikus, stabdyti netinkamus veiksmus ir paaiškinti, kodėl negalima taip elgtis.		
3-4	Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku, trumpam įsitraukia į kito vaiko žaidimą. Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo. Gali simpatizuoti kuriam nors vaikui. Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus. Tariasi dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedamas suaugusiojo, palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą. Gali turėti vieną ar kelis nenuolatinius žaidimų partnerius.	Vaikas stebi, ką daro kitas, pakartoja jo veiksmus. Vaikas ima tą patį arba tokį patį žaislą ir mėgdžioja kito veiksmus. Jei kitas nori atimti žaislą, jo nepaleidžia, bėga šalin, reiškia emocijas. Dažniau nei su kitais žaidžia su vienu vaiku. Vaikai supranta kito norą žaisti kartu. Vaikas duoda žaislą kitam, jei šis labai jo nori. Vaikas palaukia savo eilės.
Ugdymo gairės		
Organizuoti žaidimus, kuriuose vaikams ką nors reikėtų daryti paeiliui arba keliems vienu metu. Grupėje turėti po kelis tokius pačius žaislus. Pakomentuoti draugiškus vaikų veiksmus ir jausmus, pritarti ketinimui žaisti kartu, padėti įsitraukti į bendro žaidimo epizodus. Užtikrinti vaiko saugumą. Paskatinti vaiką išreikšti nepasitenkinimą, kai kiti vaikai daro ką nors ne taip. Atsiliepti į vaikų pagalbos prašymus. Padėti vaikui įgyvendinti ketinimus, atsižvelgiant į kitų vaikų norus. Skatinti vaikus žaisti kartu, greta. Sukurti žaidimo vietas, kuriose vaikai žaistų vienas greta kito. Skirti pakankamai laiko ir vietos vaikų bendriems žaidimams. Naudoti susitarimus ir kitus būdus, padedančius vaikams palaukti savo eilės.		

<p>Paskatinti paprašyti žaislo, tartis dėl žaislo, žaisti juo kartu. Komentuoti priimtinius ir nepriimtinius vaiko veiksmus, primenant elgesio taisykles. Mokyti pasakyti sau „ne“, kai norisi pasielgti netinkamai. Atkreipti dėmesį ir pagirti vaiko norą pasidalyti, ypač tose situacijose, kai tenka trumpam atidėti savo norų patenkinimą. Įvairiose situacijose atkreipti vaiko dėmesį į jo veiksmų pasekmes kitam. Skatinti ir palaikyti vaikų draugystes.</p>	
<p>5</p>	<p>Sėkmingai įsitraukia į vaikų grupę ir nuolat kartu žaidžia. Geranoriškai veikia kartu su kitais, siūlydamas sumanymą ar priimdamas kitų sumanymą, fantazuodamas. Tikslingai atsineša žaislą iš namų bendram žaidimui su žaidimo draugu. Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisiti savo žaislu arba žaidžia juo paeiliui. Noriai žaidžia su vaikais, natūraliai priima vaikų skirtumus. Gali padėti kitam vaikui. Pats randa nesutarimo, konflikto sprendimo būdą arba prašo suaugusiojo pagalbos. Gali turėti draugą arba kelis kurį laiką nesikeičiančius žaidimų partnerius.</p>
<p>Ugdymo gairės</p>	
<p>Jei grupėje yra vaikų, kurių kiti nepriima į žaidimus, išsiaiškinti to priežastis ir padėti atstumtiesiems įsitraukti į žaidimus. Siūlyti įvairios veiklos, turtinančių vaiko patirtį apie bendruomenę, žmones, jų veiklą, panašumus ir skirtumus. Pagiriant pastiprinti tinkamą, draugišką vaikų elgesį. Tarpininkauti vaikams ieškant išeičių konfliktinėje situacijoje. Pasiūlyti veiklos, kurioje keliems vaikams reikia siekti vieno tikslo, skatinti bendradarbiavimą. Sudaryti galimybes vaikams atskleisti savo individualius gebėjimus, skatinti vaikų idėjas veikti.</p>	
<p>6</p>	<p>Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius, domisi skirtumais tarp vaikų ir juos toleruoja. Taikiai diskutuoja, tariasi, derasi su kitais vaikais dėl žaidimų sumanymų ir veiklos. Dalijasi žaislais ir kovoja už kitų teisę žaisti paeiliui. Siekdamas rasti kompromisą, įsitraukia į derybų procesą. Supranta, kad grupė vaikų, norėdama veikti sutartinai, turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. Supranta, koks elgesys yra geras ar blogas ir kodėl. Suvokia savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems. Turi draugą arba kelis nuolatinius žaidimų partnerius. Palaiko ilgalaikę draugystę mažiausiai su vienu vaiku.</p>
<p>Ugdymo gairės</p>	
<p>Sudaryti galimybes vaikams gauti naujų išpūdžių, galinčių praturtinti jų žaidimus. Skatinti vaikų idėjas. Atkreipti vaikų dėmesį į tinkamus jų poelgius bei santykius su kitais, pabrėžiant, kad tai padeda visiems pasijusti laimingesniems. Paskatinti vaikus aiškintis, kas yra gerai, o kas</p>	

blogai. Kartu su vaikais kurti taisykles, susitarimus, pasiryžtant jų laikytis. Pasiūlyti projektų, akcijų, žaidimų, kuriose reikėtų ką nors daryti drauge. Kalbėtis apie draugus ir draugystę.

8. SAKY TINĖ KALBA (KOMUNIKAVIMO KOMPETENCIJA)

Sakytinė kalba – tai pagrindinė žmonių bendravimo priemonė. Ja išsakomi norai, reikalavimai, prašymai, emocijos, jausmai ir kt. Kalbėdamiesi gauname ir perduodame informaciją, samprotaujame, darome išvadas, žodžiai padeda įsiminti ir saugoti žinias apie pasaulį. Vaiko sakytinė kalba – tai vaiko klausymas ir kalbėjimas. Klausydamas ir kalbėdamas vaikas pratinasi išgirsti ir suprasti, ką sako kitas, mokosi kalbėti pats.

<i>Vertybinių nuostatų.</i> Nusiteikęs išklausyti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.		
<i>Esminis gebėjimas.</i> Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiais ir vaikais, natūraliai, laisvai išreiškdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.		
Žingsniai	Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai
1-2	<p>Klausymas Klausosi ir kalba, mimika, gestais reaguoja į suaugusiųjų ir vaikų kalbėjimą. Supranta vaikų ir suaugusiųjų kalbą apie artimiausios aplinkos objektus, reiškinius, santykius, nesudėtingus trumpus tekstus. Supranta ir greitai mokosi paprastų naujų žodžių. Išklauso ir supranta du vienas po kito išsakomus prašymus, kvietimus.</p> <p>Kalbėjimas Noriai dalyvauja pokalbiuose. Mėgdžiojimu, žodelių pakartojimais ir veiksmis dalyvauja paprastuose žodiniuose žaidimuose. Dviejų trijų žodžių sakiniiais kalba apie tai, ką mato ir girdi. Suaugusiojo padedamas kartoja girdėtus trumpus kūrinėlius.</p>	<p>Mimika, gestais, trumpais žodeliais atsako į suaugusiojo klausimus, prašymus. Mimika, gestais, kalba reaguoja į vaikų kalbą.</p> <p>Kūno judesiais, garsais, trumpais žodeliais atliepia jam skaitomą trumpą tekstuką. Teigiamai arba neigiamai reaguoja į prašymus, siūlymus. Išgirdęs deklamuojamą eilėraštuką, kartoja.</p>
Ugdymo gairės		
Nuolat kalbėti apie artimiausios aplinkos daiktus, reiškinius, santykius, tą patį dalyką nusakyti kuo įvairesniais žodžiais. Taisyklingai vadinti su juo bendraujančius suaugusiuosius, įvardyti kūno dalis, aplinkoje esančius daiktus ir žaislus. Skatinti vaiko klausinėjimą. Kalbant su vaiku sudaryti ryšį tarp daikto ir žodžio, veiksmo, judesio ir žodžio. Sutapatinti žodžio tarimą su daikto ar veiksmo rodymu. Kasdien raiškiai deklamuoti, pasakoti trumpus tekstus. Palaikyti vaiko norą tarti, kartoti žodžius. Pastebėti, kuo vaikas domisi, į ką žiūri, ką rodo, ko klausia, ką bando pasakyti, išreikšti. Paskatinti vaiką kalbėti jam padedant pasakyti žodžius. Skatinti vaiką kartoti dainelių, eilėraštukų, žaidimų, pasakėlių tekstų garsus, žodžius, frazes, juos papildant kūno kalba. Žaisti su vaiku žaidimus, kurių metu vaikui reikėtų šokinėti, pliaukšėti delnais, šokti.		

<p>3</p>	<p>Klausymas Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinėlių, naujų žodžių. Išklauso, supranta ir reaguoja į kelis vienas paskui kitą sekančius prašymus, siūlymus, patarimus.</p> <p>Kalbėjimas 3–4 žodžių sakiniais kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus. Pradedą mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. Sako „ačiū“, „prašau“.</p> <p>Kalba ir klausinėja apie tai, ką matė ir girdėjo, apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato. Domisi laidomis, animaciniais filmais vaikams, kalba apie juos. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus. Kalba kelių žodžių sakiniais, žodžius derina pagal giminę, skaičių, linksnį. Kartu su suaugusiuoju deklamuoja eilėraštukus, užbaigia žinomas pasakas, eilėraščius.</p>	<p>Mėgsta klausytis jau žinomų kūrinėlių, suklūsta iš - girdęs jau girdėtą pasakojimą, aiškinasi nesuprastą žodį. Vaikas mėgdžioja suaugusiųjų kalbėseną. Pasako „ačiū“, „prašau“. Deklamuoja vaikui žinomus eilėraščius, seka arba užbaigia pasakas.</p>
<p>Ugdymo gairės</p>		
<p>Skaityti ir pasakoti vaikams apie kitus vaikus, artimiausios aplinkos gyvūnėlius, vaikams skirtų televizijos laidų veikėjus, siejant tai su jo gyvenimiška patirtimi. Skaityti atsižvelgiant į kūrinį, perteikiant teksto emocijas. Kalbėjimą su vaiku nuolat įvairinti naujais žodžiais, nusakančiais artimiausią aplinką. Mokyti suprasti suaugusiojo prašymus. Skatinti vaiką nuolat pasakoti apie save, savo norus, rūpesčius, šeimos narius. Kalbant skatinti vaiką vartoti mandagumo žodelius.</p> <p>Deklamuoti eilėraštukus, užbaigti žinomų pasakų, eilėraštukų frazes. Kartu su vaiku žiūrint vaikiškus filmu - kus, skatinti jį pasakoti apie tai, ką matė ir girdėjo žodžiais ir gestais. Kartoti girdėtus eilėraštukus, dainuoti daineles, žaisti žaidimus.</p>		
<p>4</p>	<p>Klausymas Klausosi aplinkinių pokalbių, sekamų, pasakojamų, skaitomų, deklamuojamų kūrinėlių literatūrine kalba, tarmiškai.</p> <p>Pradedą išklaudyti, suprasti ir reaguoti į tai, ką jam sako, aiškina suaugusysis ar vaikas.</p> <p>Kalbėjimas Kalba pats sau, kalba kitam, klausinėja, užkalbina, prašo, pašaukia, kartais laikydamasis elementarių kalbinio etiketo normų. Kalba, pasakoja apie tai, ką jaučia ir jautė, veikia ir veikė. Žaidžia garsais ir žodžiais, kuria naujus žodžius.</p> <p>Kalba, pasakoja apie tai, ką mato ir matė, girdi ir girdėjo, ką sužinojo, suprato, vartodamas elementarius terminus, girdėtus</p>	<p>Domisi aplinkinių pokalbiais, pasakojimais – „viską girdi“.</p> <p>Vaikas išklauso draugą ir reaguoja į jo kalbą. Deklamuoja savo kūrybos eilėraštką. Kalba, pasakoja apie tai, ką jaučia ir jautė, veikia ir veikė vakar, kokį filmuką žiūrėjo, kas patiko.</p>

	naujus žodžius. Deklamuoja trumpus eilėraščius, atkartoja trumpas pasakas ar apsakymus, pridėdamas savo žodžių, pasakojimą palydėdamas gestais ir mimika.	
Ugdymo gairės		
<p>Skaityti vaikui tekstus ne tik literatūrine kalba, bet ir tarmiškai. Atkreipti vaiko dėmesį į kita kalba kalbančius aplinkinius. Skatinti vaiką įvairiose bendravimo situacijose gyvai kalbėtis su draugais. Bendraujant su suaugusiais, vartoti elementarius mandagumo žodžius. Skatinti vaiką kalbėti apie dabartinę ir buvusią veiklą, esamus ir buvusius išgyvenimus, vartojant girdėtus naujus žodžius. Su vaiku kalbėti taisyklingų konstrukcijų sakiniais, taisyklingai tariant gimtosios kalbos garsus, skatinant įvairiuose žodžiuose juos atpažinti. Džiaugtis kiekvienu vaiko žodinės kūrybos bandymu. Vaiko kalbos jausmą žadinti emocija, ekspresyvia ir vaizdinga kalba.</p>		
5	<p>Klausymas Klausosi įvairaus turinio tekstų apie aplinką, įvairius įvykius, reiškinius klausosi gyvai, įrašų. Supranta sudėtingesnio turinio tekstus. Supranta, kad į jį kreipiamasi ar kalbama ne gimtąja kalba.</p> <p>Kalbėjimas Kalba apie tai, ką žino, veikia, ko nori, tikisi, nesupratus paaiškina, pakartoja. Vartoja įvairią techniką, transporto priemones bei prietaisus įvardijančius žodžius. Pasakoja, kalbasi apie matytus animacinius filmus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus. Laisvai kalba sudėtiniais sakiniais, žodžius į sakinius jungia laikydamasis perprastų kalbos taisyklių. Vartoja daugumą kalbos dalių. Išgirsta pirmą ir paskutinį garsą jo paties aplinkai artimuose trumpuose žodžiuose. Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, eilėraštkus, inscenizuoja. Deklamuoja skaitomų pasakų eiliuotus intarpus.</p>	<p>Supranta, kad skirtingo turinio tekstai suteikia specifinę informaciją, kad juos galima skaityti, galima klausyti įrašų. Vaikas pasakoja apie tai, kas buvo vakar. Vaikas kalba apie matytą filmuką, pasako kas patiko. Vaikai savaip kuria eilėraštkus, deklamuoja. Pasakoja, kalbasi apie matytus animacinius filmus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus.</p>
Ugdymo gairės		
<p>Sudaryti galimybes vaikui susipažinti su įvairių žanrų tekstais. Padėti vaikui pajauti tekstų stilistinę įvairovę. Palaikyti kiekvieno vaiko kalbėjimą, rodant susidomėjimą tuo, ką jis kalba, užduodant vaikui atvirus klausimus. Skatinti vaiką kalbėti apie savo norus, išgyventus įspūdžius, vidinį pasaulį. Plečiant jo žodyną, turtinti jį įvairiais techniniais terminais. Skatinti vaiką kalbėti apie nutikimą, patirtį prisimenant kuo daugiau įvykio aplinkybių, detalių, pateikiant vaikui įvairių klausimų, padedančių įvairinti kalbėjimą. Kalbant su vaiku vartoti įvairias kalbos dalis. Skatinti vaiką išgirsti pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose. Su atpažintu garsu sugalvoti naujų žodžių. Žaisti žodžiais juos trumpinant, įvairiai jungiant. Žaisti klausimų-atsakymų rimavimo reikalaujančius žaidimus. Skaitant kūrinėlius, nutylėti frazę ar žodį, skatinant vaiką juos pasakyti. Įvairiai inicijuoti eilėraščių, istorijų, pasakų kūrimą, pvz., kitaip sugalvoti pasakos pradžią ar pabaigą, atvirkštinę pasaką.</p>		
6	<p>Klausymas Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų, įvairių stilių tekstų, mįslių,</p>	<p>Mėgdžioja įrašytos pasakos personažų kalbėjimą, rodo įvairias grimasas.</p>

<p>erzinimų, pajuokavimų bendrine kalba ir tarme. Supranta knygelės, pasakojimo, pokalbio turinį, įvykių eigą. Supranta pajuokavimus, dviprasmybes, frazeologizmus, perkeltinę žodžių prasmę.</p> <p>Kalbėjimas</p> <p>Kalba natūraliai, atsižvelgdamas į bendravimo situaciją, išsakydamas savo patirtį, norus, svajones, svarstymus, kalba apie problemų sprendimą, vartoja mandagumo bei vaizdingus žodžius (sinonimus, antonimus ir kt.), technologinius terminus (mikrofonas, pelė, klaviatūra ir kt.). Klausinėja apie tai, kas išgirsta, matyta, sugalvota, pajaušta.</p> <p>Kalba taisyklingais sudėtingais sakiniais, vartoja pagrindines kalbos dalis. Komentuoja meno kūrinius, atpasakoja pasakas, padavimus, apsakymus, matytus ir girdėtus per įvairias skaitmenines laikmenas (TV, DVD, CD). Kuria ir pasakoja įvairius tekstus.</p>	<p>Perskaičius pasaką, vaikas samprotauja. Vaikas komentuoja matomą paveikslą, iliustraciją. Numato įvykių eigą. Komentuoja savo išgalvota kalba apie įvykių kosmose, šmaikštuoja.</p>
Ugdymo gairės	
<p>Ugdymo veikloje klausytis įvairios stilistikos tekstų. Padedant vaikui suvokti pasakojimo turinį, išskirti ir aptarti su vaiku pasakojimo eigą. Žaisti žaidimus, susijusius su pasakojimo tekstu, jį iliustruoti, inscenizuoti.</p> <p>Sudaryti kuo daugiau ir įvairesnių bendravimo situacijų, kurios inicijuotų turiningus vaikų pokalbius apie jiems įdomius daiktus, poelgius, reiškinius, nutikimus, vartojant jiems mažiau girdi - mus, sudėtingesnės sandaros žodžius. Skatinti vaikus klausinėti apie tai, kas jiems įdomu, negirdėta, diskutuoti apie tai tarpusavyje ir su auklėtoja. Pratinti vaiką reikiamą informaciją perduoti kitiems.</p> <p>Pasakoti vaikams apie jiems nepažįstamą patirtį, skatinant juos kurti pasakojimus apie nekasdienius, fantastinius nuotykius, personažus, vartojant išgalvotus žodžius, kalbą. Žaisti įvairius garsų keitimo žodžiuose žaidimus, dainuoti ritmines daineles, ieškoti aplinkoje daiktų, kurių pavadinimai prasideda arba baigiasi nurodytu garsu. Išmėginti kalbinės raiškos priemones kuriant dialogus, inscenizuojant, vaidinant.</p> <p>Inicijuoti įvairius vaikų žodžių žaidimus, pasakojimų būdus: spontaniškus, atkuriamuosius, kūrybinius, fantastinius, ir kt. Išmėginti kalbinės raiškos priemones, kuriant dialogus, inscenizuojant, vaidinant.</p>	

9. RAŠYBINĖ KALBA (KOMUNIKAVIMO KOMPETENCIJA)

Rašytinė kalba – tai vaiko rašymas ir skaitymas. Ji perprantama natūralioje aplinkoje, savarankiškoje paties vaiko veikloje, atsiradus ar sužadinus poreikį ką nors parašyti ir perskaityti. Rašymas prasideda pirmomis vaiko braukomomis linijomis, taškeliais, kraigalionėmis, atsitiktinai parašytais raidžių elementais, nukopijuotomis raidėmis. Skaitymas ikimokyklinio amžiaus vaikui – tai simbolių, brėžinių prasmės suvokimas, pirmųjų trumpų žodžių ir raidžių atpažinimas ir siejimas su garsais. Skaitymo mokymosi sėkmę lemia vaiko įgudimas klausyti ir kalbėti bei jo gyvenimiška patirtis.

Kad vaikas mokytųsi skaityti, jis nuolat skatinamas papasakoti apie savo keverzones, piešinėlius, knygų iliustracijas, imituoti skaitymą, pačiam skaitinėti ir pan.

<i>Vertybinė nuostata.</i> Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.		
<i>Esminis gebėjimas.</i> Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.		
Žingsniai	Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai
1-2	<p>Skaitymas Varto knygeles, žiūrinėja paveikslėlius, rodo. Pradeda atpažinti jo mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygelę laiko taisyklingai. Reaguoja į skaitomą tekstą. Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius.</p> <p>Rašymas Įvairiomis rašymo priemonėmis spontaniškai brauko popieriaus lape.</p>	<p>Vaikas atsivertė knygą, palietė pirštais paveikslėlį, pasilenkė arčiau knygos, pastukseno pirštu į lapą. Pastukseno pirštu paveikslą, pasilenkęs jį pabučiavo. Pamatęs aplinkoje parašytas raides, nupieštus simbolius, klausia: „Kas čia?“ Vaikas spontaniškai brauko popieriaus lape.</p>
Ugdymo gairės		
Skaityti knygutes. Leisti vaikui pačiam laikyti knygutę, versti lapus. Rodyti vaikui knygelį paveikslėlius, kalbėti apie juos. Vartant ir skaitant knygeles skatinti vaikų žodinę ir kūno kalbą. Skaitomų kūrinių tekstą sieti su jo gyvenimu. Papildyti vaiko rašytinę aplinką. Parūpinti vaiko rašinėjimams popieriaus ir jo amžiui tinkančių įvairių rašiklių.		
3-4	<p>Skaitymas Varto knygeles, dėmesį skirdamas ne tik paveikslėliams, bet ir tekstui, prašydamas paskaityti. Geba sieti paveikslėlius su juose vaizduojamais konkrečiais daiktais, juos pavadina. Vaizduoja, kad skaito knygą, kuri jam buvo skaityta. Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius vaizdus) aplinkoje, pradeda jais manipuluoti įvairioje veikloje.</p> <p>Rašymas Įvairiomis rašymo priemonėmis kraigalioja vertikalias ir horizontalias linijas. Domisi ne tik įvairiomis rašymo priemonėmis, bet ir galimybe rašyti. Kraigalionėse ir piešiniuose pasirodo realių raidžių elementai ir raidės. Raidėmis ir simboliais (grafiniais vaizdais) pradeda manipuluoti įvairioje veikloje.</p>	<p>Reikalauja, kad knygelė būtų skaitoma po kelis kartus, nekeičiant teksto. Klausosi patinkančios pasakos, atpažįsta. Vaiko keverzonės lape: Vaiko kraigalionėse matomos raidės „o“, „i“ ir raidės „a“ elementai.</p>
Ugdymo gairės		
Skaityti vaikui kelis kartus per dieną, parinkus trumpus tekstukus, kuriuose kartojasi tie patys žodžiai. Skaityti normaliai, vengti vaikiškų intonacijų, teatrališkumo. Skirtingai perteikti atskirų personažų kalbą. Skatinti vaiką pavadinti kiekvieną paveikslėlį. Kalbėti su vaiku apie		

<p>ilustraciją, kad jis susietų vaizdą su konkrečiu daiktu. Skaitymo metu leisti vaikui liesti ar laikyti su tekstu susietus daiktus. Nuolat atkreipti vaikų dėmesį į jų artimoje aplinkoje esančius simbolius, aiškinti jų reikšmę. Pozityviai vertinti vaiko keverzones. Džiaugtis jo pasiekimais. Nuolat skatinti keverzonėmis reikšti savo mintis. Įvairioje bendravimo aplinkoje vartyti žurnalą, knygą, bukletą ar skrajutę. Žiūrint paveikslėlį skatinti apie jį pasakoti, kas ką daro, ką kalba ir pan. Turtinti vaiko aplinką įvairiais rašikliais, sudaryti galimybę pažinti kompiuterį. Skatinti keverzonėmis užrašyti savo vardą, pavardę, norus, pasirašinėti po dailės darbais, grupės ar viešojoje bibliotekoje atsiimant knygas ir kt. Verti vardo, pavardės raidžių karolių. Ieškoti aplinkoje žodžių, kuriuose yra vaiko vardo raidės.</p>		
5	<p>Skaitymas Domisi abėcėlės raidėmis. Pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Supranta, kad kai kurios raidės turi savo pavadinimą ir specifinę grafinę raišką. Supranta aplinkoje matomų kai kurių spausdintų žodžių prasmę. Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms. Įvardija specifinius skaitomo teksto veikėjų bruožus.</p> <p>Rašymas Domisi ir supranta skirtingų spaudinių funkcijas. Kopijuoja raides, paprastus žodžius. „Iliustruoja“ pasakas, pasakojimus, istorijas, filmukus, iliustracijose parašydamas nukopijuotas raides, žodžius. Kuria ir gamina rankų darbo knygeles. Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. Bando rašyti raides, pradėdamas savo vardo raidėmis.</p>	<p>Vaikas kūno padėtimi, rankomis, kojomis vaizduoja raides. Nuolat kreipia dėmesį į aplinkoje esančius užrašus, simbolius, reklaminius užrašus ir pan. Vaiko kuriama informacinė laikraščio skiltis. Vaiko iliustruota pasaka. Vaiko nubraižyto transporto maršruto, važiuojant per Lietuvą, planas. Vaiko parašytas vardas. Rankų darbo knygelės.</p>
Ugdymo gairės		
<p>Grupėje kurti kuo įvairesnę raidžių aplinką. Skaityti tekstus, kuriuose žaidžiama su kalbos garsais. Raidėms sugalvoti smagius pavadinimus. Skatinti vaiką pavadinti savo sukurtas knygeles, nupieštus piešinius, atliktus darbelius. Skatinti nusakyti veikėjų, daiktų, veiksmybės savybes būdvardžiais, veiksmazodžiais, jaustukais, išiktukais, dalyviais, prieveiksmiais. Skatinti vaikus kurti rankų darbo knygeles su paslaptinomis durelėmis, langeliais, uždengtais paveikslėliais ir kt. Padėti pajusti vaikams ryšį tarp vaizdo ir žodžio. Praturtinant vaiko aplinką skirtingo turinio spaudiniais, skatinti savarankiškai kurti reklamas, skelbimus, sveikinimus, kvietimus, dienotvarkę, orų prognozes suvestines ir kt. „skaitant“ iliustracijas. Skatinti vaiką įvairioje veikloje kopijuoti atskiras raides, žodžius. Skatinti rašyti savo vardą įvairiais rašikliais, kompiuteriu. Skatinti vaiką savo veikloje skaitytas pasakas atvaizduoti įvairiomis schemomis, grafikais, juos komentuoti. Skatinti vaiką pasirašyti savo piešinius, darbelius pirmąja vardo raide, visu vardu.</p>		
6	<p>Skaitymas Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais tekstais, supranta nesudėtingą jų siužetą, klausinėja. Pradeda suprasti ryšį tarp knygos teksto, iliustracijų ir asmeninės patirties. Žino keliolika abėcėlės raidžių. Supranta, kad garsas siejamas su raide, o raidės sudaro žodį. Pradeda skirti žodžius sudarančius garsus, skiemenis. Pažįsta parašytą žodį kaip atskirų raidžių junginį. Gali perskaityti užrašus, kuriuos</p>	<p>Bibliotekoje, skaitykloje vaikai kalba apie knygelių pasirinkimą. Vaikas eidamas gatve skaito gatvės, parduotuvių, technikos pavadinimus. Vaiko užrašytas vardas: Vaiko nukopijuoti aplinkos daiktų pavadinimai. Vaiko piešinio veikėjo užrašytas pavadinimas. Vaikas rodyklėmis informuoja, kad tai kito vaiko portretas. Vaiko nupieštas ženklas, simbolis. Vaiko kompiuteriu užrašytos raidės, žodis.</p>

<p>mato gatvėse, pavyzdžiui, parduotuvių, kirpyklų, kavinių pavadinimus.</p> <p>Rašymas. Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius. Piešiniuose užrašo atskirų objektų pavadinimus. Įvairiais simboliais bando perteikti informaciją. Planšetiniu kompiuteriu rašo raides, žodžius. Supranta rašymo tikslus.</p>	
Ugdymo gairės	
<p>Grupės knygų kampelį nuolat papildyti įvairių žanrų knygomis, rašytiniais tekstais. Kartu su vaiku kasdien skaityti knygas. Pakalbėti apie skaitomo teksto veiksmą, susieti perskaitytą tekstą su vaiko patirtimi. Skatinti vaiką kuo dažniau kurti žodinius laiškus, telegramas, pranešimus, žinutes. Sukurtą tekstą pasiūlyti perteikti įvairiais simboliais. Skaitant knygeles, atkreipti vaiko dėmesį į atskiras raides, žodžius, teksto dėstymą įvairaus žanro knygose. Skatinti vaiką atpažinti artimiausioje aplinkoje esančius įvairius simbolinius ženklus, skaitinėti įvairias trumpas iškasas. Skatinti vaiką kopijuoti reikiamus žodžius, raides, simbolius nuo pavyzdžių įvairiuose raidynuose, knygose, bukletuose, skrajutėse, žurnaluose, laikraščiuose, iškabose. Skatinti vaiką įvairiais simboliais perteikti informaciją apie save, kitus, aplinką. Pasiūlyti veiklos, kurioje vaikui kultū poreikis užrašyti įvairių objektų pavadinimus, simbolius. Pasiūlyti vaikams atskiras raides, žodžius, simbolius ar šiaip įdomią informaciją perrašyti ar savarankiškai užrašyti kompiuteriu.</p>	

10. APLINKOS PAŽINIMAS (PAŽINIMO KOMPETENCIJA)

Aplinkos pažinimas glaudžiai siejasi su tyrinėjimo ir mokėjimo mokyti gebėjimais. Noras sužinoti, išmokti, suprasti, kas vyksta aplinkui, yra aplinkos pažinimo pamatas. Nereikėtų galvoti, kad aplinkos pažinimas – tai pavadinimų, faktų ir kitos informacijos įsiminimas. Tokios žinios bus bevertės, jeigu vaikas neišmoks mąstyti, pritaikyti to, ką sužinojo apie aplinką, pasirinkti.

Vertybinė nuostata. Nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.		
Esminis gebėjimas. Įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.		
Žingsniai	Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai
1-2	Stebi ir atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojasi.	Pamėgdžiodami suaugusiuosius bando šukuotis, valgyti su įrankiais, valyti dantis, šluostyti stalą, pašerti naminių gyvūnų, palaistyti augalą ir pan.
Ugdymo gairės		
Skatinti vaikus išbandyti daiktus kaip įrankius, juos pavadinti. Parodyti, kaip tai daryti, įvardyti, kas daroma, taip mokant pavadinti veiksmą. Skatinti vaikus ir jiems padėti pavadinti įvairius daiktus, galvoti ir kalbėti apie tai, ką jie daro su žaislais ar daiktais. Inicijuoti klausimus apie tai,		

kodėl kas nors vyksta, atsitinka, ir atsakyti į juos. Suteikti progą dalyvauti prižiūrint tam tinkamus augalus. Pratinami plautis rankas, naudotis dantų šepetuku ir pan.

3-4	<p>Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų, gyvūnų, daiktų, domisi jais. Skiria atskirus gamtos reiškinius. Orientuojasi savo grupės, mokyklos-darželio, namų aplinkoje. Pasako savo ir savo šeimos narių vardus. Dalyvauja prižiūrint augalus. Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus. Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena, pavadinimus, savo vardą ir pavardę. Pastebi pasikeitimus savo aplinkoje. Pastebi ir nusako aiškiausiai pastebimus gyvūnų ir augalų požymius. Atpažįsta gamtoje ar paveikluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, gėles, daržoves, grybus, pasako jų pavadinimus. Pasako metų laikų pavadinimus ir būdingus jiems požymius.</p>	<p>Kalbėdami taisyklingai pavadina kai kuriuos dažniau sutinkamus augalus ar gyvūnus, savo kūno dalis. Atkreipia dėmesį į nematytus daiktus, klausinėja, kaip vadinasi, kas tai yra, ar galima pasiimti ir pan. Pasako, kai šalta ar šilta. Padeda prižiūrėti naminius augalus, klausia, ką jie mėgsta, kodėl, kitaip rodo susidomėjimą. Vardija šeimos narius, pasako savo vardą ir pavardę, parodo ir pasako, kiek turi metų. Pastebi gyvūnus, jų išskirtinius bruožus. Bando paliesti augalo lapus, medžio žievę, pauostyti žiedą, paragauti. Stebi, kas atsitiks judinant daiktus. Tyrinėja medžiagų savybes: sušlapina, plėšia, minko ir pan. Žiūri filmus apie gamtą, gyvūnus, paveikslėlius knygoje, nuotraukas, patys aiškina, ką mato, klausia.</p>
-----	--	--

Ugdymo gairės

Skatinti vaikus stebėti ir pavadinti augalus ir gyvūnus, esančius artimiausioje aplinkoje, patalpose ir išėjus į lauką, rodyti paveikslėlius skatinant apie juos kalbėti. Sudaryti galimybę prisidėti prižiūrint kambarinį augalą. Skatinti kalbėti apie tai, ką gyvūnelis ēda, kokius vaikus veda, ko reikia augalui, kad jis augtų ir pan. Mokyti savo kūno dalių pavadinimų, aptarti jų paskirtį ir priežiūrą. Skatinti stebėti dienos orus, metų laiką ir gamtos pokyčius, kurie tuo metu vyksta. Sudaryti galimybę ne tik apie tai kalbėti, bet ir pavaizduoti piešiniu, vaidinimu, dainele, surasti paveikslus knygoje ir kt. Sudaryti galimybę tyrinėti, kaip daiktai juda ir kaip juos pajudinti, pvz., pučiant, traukiant, stumiant, sukant, supant, skandinant

5	<p>Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir kai kuriuos laukinius gyvūnus. Samprotauja apie naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus. Skiria daržoves, vaisius, uogas, nusako, kaip naudoti maistui. Domisi dangaus kūnais, gamtos reiškiniais, kurių negali pamatyti. Pasakoja apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas. Moka papasakoti apie savo gimtąjį miestą ar gyvenvietę. Pasako savo gatvės pavadinimą. Įvardija kelis žinomus gimtojo miesto objektus. Gali savarankiškai nueiti į mokyklos-darželio salę, valgyklą. Atranda buities prietaisų, skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, noriai mokosi jais naudotis.</p>	<p>Tyrinėdami gamtoje stengiasi elgtis atsargiai. Domisi gyvūnų jaunikliais, jų panašumu į tėvus, elgsena. Mėgsta išvykas į gamtą, muziejų, ūkį ar į tėvų darbovietes. Išvykose rodo susidomėjimą, stengiasi nepamiršti atlikti mažas užduotis, aktyviai dalyvauja aptariant, ką patyrė, išsiaiškino. Ne tik dalyvauja pokalbiuose apie orą, stebi metų laikų kaitos požymius. Dalyvauja mažos grupelės veikloje, dalijasi žaislais, pareigomis, idėjomis, tariasi dėl jų įgyvendinimo. Naudojasi skaitmeninėmis priemonėmis, susiranda norimus žaidimus, muziką, nesudėtingą vaizdinę informaciją. Kalba apie tai, kuo bus suaugę. Stebėdami fotografijas, aiškinasi, kuo panašūs į savo artimuosius.</p>
---	---	--

Ugdymo gairės

Organizuoti vaikų išvykas į gamtą, muziejus, sodus, daržus, tėvų darbovietes, skiriant jiems nedideles užduotis, ką turėtų pastebėti, ko paklausti.

Grįžus sudėlioti parodėlę grupėje iš rastų įdomių daiktų, gamtinės medžiagos, piešinių, paveiksliukų, bukletukų ir pan. Vaikams sukurti situacijas aiškintis (ragauti), kaip daržovės, vaisiai, uogos vartojami maistui, kuo jie naudingi, diskutuoti apie tai, kuriuos jie mėgsta ir kurių – nelabai. Vaikams suteikti progą išbandyti techniką, kuri padeda tyrinėti judėjimą. Skatinti domėtis šeimos tradicijomis ir apie jas kalbėti. Parodyti, kad ir mokykloje-darželyje laikomasi tradicijų, švenčiamos šventės. Įtraukti į pasiruošimą joms visus vaikus, sudaryti jiems sąlygas dalyvauti, klausytis vaikų idėjų ir padėti jas įgyvendinti, stengtis, kad tai būtų tikra šventė, o ne koncertinis pasirodymas.

6	<p>Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir augalų. Samprotauja apie tai, kur gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. Moka prižiūrėti kambarinius augalus, daržoves, stebi jų augimą. Papasakoja apie naminių gyvūnų naudą žmonėms ir augalų naudojimą maistui. Pradeda suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. Pasako tėvų profesijas, įvardija savo giminaičius, žino savo namų adresą. Pasako savo šalies ir sostinės pavadinimą. Skiria ir pavadina suaugusiųjų profesijas, darbus ir buitį palengvinančią techniką. Papasakoja apie tradicines šventes. Rodo pagarbą gyvajai ir negyvajai aplinkai ir besiformuojančią atsakomybę už jos išsaugojimą. Mokosi rūšiuoti atliekas.</p>	<p>Skirsto gyvūnus ir augalus pagal aiškiai matomus išorinius požymius. Kalba apie tai, kur gyvena laukiniai ir naminiai. Mėgsta ruošti daržovių, vaisių salotas. Moka nusakyti daikto pagaminimo seką. Klausinėja apie dangaus kūnus, ieško informacijos apie juos knygoje, internete. Rūšiuoja atliekas, žino šiukšlių konteinerių spalvas, skiria, kokios atliekos į kurį metamos. Pasakoja, kur dirba tėveliai, apie giminę, šeimos šventes. Randa žemėlapyje gimtąjį miestą, kur gyvena seneliai, pusseserė ar pusbrolis. Moka parodyti žemėlapyje Lietuvą, Vilnių, savo miestą ar rajono centrą, pažįsta Lietuvos vėliavą, herbą. Noriai išbando senovinius daiktus. Moka palyginti ir įvardyti dabartinės buities technikos pranašumus. Žino tradicines šventes, noriai joms ruošiasi.</p>
---	---	---

Ugdymo gairės

Sudaryti vaikams galimybes pažinti gamtinę ir socialinę aplinką stebint artimiausius objektus, t. y. kraštovaizdžius, augalus, gyvūnus, statinius, paminklus ir kt. Organizuoti netolimas išvykas. Pagal galimybes keliauti pėsčiomis ir autobusais. Kartu su vaikais atlikti nesudėtingus bandymus, pvz., tirpinti medžiagas, daiginti sėklas, išardyti nebereikalingus prietaisus ir pan. Siūlyti vaikams tyrinėti žemėlapius, gaublį. Supažindinti su giminės medžiu. Ekskursijos į tėvėlių darbovietes. Kviesti tėvėlius papasakoti apie savo profesiją. Turėti grupėje kampelį su Lietuvos atributika. Pagal galimybes supažindinti vaikus su senoviniais rakandais, leisti juos išbandyti, lyginti juos su dabartine technika. Švęsti tradicines šventes. Naudoti fotoalbumus apie gamtą, kalbėtis apie tai, ką juose pamatė. Stebėti su vaikais įvairius gamtos reiškinius. Supažindinti su atliekų panaudojimo galimybėmis ir siūlyti daryti įvairius darbelius iš jų. Siūlyti stalo žaidimų, įvairių lotų. Siūlyti vartyti žurnalus.

11. SKAIČIAVIMAS IR MATAVIMAS (PAŽINIMO KOMPETENCIJA)

Pažinimo procesas neatsiejamas nuo sąvokų, jų ryšių, sąvokų struktūrų suvokimo, mat mūsų smegenys nuolat ieško kaip palyginti, susisteminti, apibendrinti mus pasiekiančią informaciją. **Skaičiavimas** – tai komponentas, kuriame kalbama apie pirmąją vaiko pažintį su skaičiaus sąvoka.

<i>Vertybinių nuostatų.</i> Nusiteikęs pažinti pasaulį skaičiuodamas ir matuodamas.
<i>Esminis gebėjimas.</i> Geba skaičiuoti daiktus, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, naudoti skaitmenis, apibūdinti daikto vietą eilėje, sudaryti sekas.

Geba grupuoti daiktus pagal spalvą, formą, dydį. Jaučia dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, tūris, laikas. Pradedama suvokti laiko tėkmę ir trukmę.		
Žingsniai	Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai
1-2	<p>Skaičiavimas Supranta, ką reiškia vienas, dar vienas, du, daug (parodo pirštukais, kiek turi metukų).</p> <p>Matavimas Žaisdamas stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Nuotraukoje, piešinyje atpažįsta anksčiau matytą daiktą. Supranta vis daugiau žodžių, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje: paimti didelį, nueiti iki, pažiūrėti į viršų ir pan.</p>	<p>Paklaustas, kiek turi metukų, parodo pirštukais. Norėdamas pasakyti ar parodyti, kad ko nors yra daug, ištiesia rankytes į šonus.</p> <p>Žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais: paima indelį, kelis kartus kantriai bando įdėti jį į pasirinktąjį; nepavykus indelį padeda, paima kitą ir vėl bando įdėti į turimą indelį. Iš kelių dėžutės skylių suranda tą, pro kurią pralįstų paimta kaladėlė. Tokios pat spalvos ar formos daiktus sudeda į atskiras dėžutes. Prisimena, kas paslėpta knygelės puslapio langelyje ir sava kalba tai išreiškia. Atneša prašomo dydžio (didelį arba mažą) kamuolį.</p>
Ugdymo gairės		
Klausytis ir teatralizuoti žaidimus, daineles, skaičiuotes, pasakėles, eilėraštukus ar žaisti žaidimus, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojama, randama. Sukurti aplinką, kurioje vaikas galėtų vartyti tas pačias knygeles kietais viršeliais, nevaržomai ardyti ir surinkti daiktus, tyrinėti jų dydžių santykius, visai eksperimentuoti su spalvomis, dydžiais ir formomis, įvairiai judėti. Domėtis, ką veikia vaikas, jį kalbinti. Darant pauzes, pakartojant žodžius, judesius, skatinti vaiką juos įsidėmėti.		
3	<p>Skaičiavimas Skiria žodžius: mažai (vienas, du) ir daug. Paprašytas duoda kitiems po vieną žaislą, daiktą. Geba išrikiuoti daiktus į vieną eilę.</p> <p>Matavimas Tapatina daiktus pagal formą, dydį. Suranda tokios pat spalvos (raudonos, mėlynos, geltonos, žalios) daiktus. Supranta, kad bokštas, kurio viršuje bus didesnės, o apačioje mažesnės kaladėlės, nebus tvirtas. Supranta ir pradeda vartoti daiktų palyginimui skirtus žodžius: didelis – mažas, ilgas – trumpas, sunkus – lengvas, storas – plonas, toks pat, ne toks, kitoks, vienodi – skirtingi ir pan.</p>	<p>Pasako, kiek turi metukų. Pastebi, jei kas suklysta, paprašytas paimti vieną daiktą. Žaislus, daiktus sudėlioja, surikiuoja į eilę. Nudažo juostelę kaitaliodamas dvi spalvas. Kaladėlių krūvelėje randa tos pačios spalvos, formos ar dydžio detalę. Parodo, kurie du iš 4–5 paveikslėlių yra tokie patys. Dviejuose paveikslėliuose randa 3–4 slypinčius skirtumus. Visai bandydamas suranda reikiamą dėlionės detalę. Bando pastatyti bokštą iš skirtingo dydžio kaladėlių: bokštui sugriuvus, daro bokšto pagrindą iš daugiau (didesnių) kaladėlių, viršuje esančias kaladėles dėlioja atsargiau.</p>
Ugdymo gairės		
Duoti vienodo dydžio ir formos daiktų ir mokytį paimti vieną (du) daiktus, padalyti daiktus po vieną, sudėlioti juos į dvi, tris krūveles. Klausiti, kurioje iš dviejų grupių yra vienas daiktas ir kur jų yra daug ir pan. Teatralizuoti daineles, pasakas, žaisti žaidimus, kuriuose kas nors paeiliui daroma, rikiuojama. Vartyti knygeles, kuriose pavaizduoti objektai leidžia samprotauti apie dydžius, formas, spalvas. Skatinti vaiką pakartoti		

<p>paveikslėliuose pavaizduotų objektų dydį, formą, spalvą nusakančius žodžius. Sudaryti galimybes rūšiuoti daiktus. Leisti eksperimentuoti su įvairių formų ir dydžių daiktais, kaladėlėmis, kai iš jų norima pastatyti kuo aukštesnį bokštą, nutiesti ilgesnį kelią ir pan.</p>		
4	<p>Skaičiavimas Pradedama skaičiuoti daiktus, palygina dvi daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina daiktus į grupes po lygiai (po du, po tris). Supranta, kad prie daiktų pridėdama po vieną jų skaičius grupėje didėja, o paimant po vieną – mažėja.</p> <p>Pradedama vartoti kelintinius skaitvardžius (pirmas, antras...).</p> <p>Matavimas Atpažįsta ir atrenka apskritos (skritulio), keturkampės (keturkampio), kvadratinės (kvadrato) formos daiktus, vienodo dydžio ar spalvos daiktus. Statydamas, konstruodamas, komponuodamas, grupuodamas pradeda atsižvelgti į daikto formą, dydį, spalvą.</p> <p>Labai skirtingus ir vienodus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Pradedama skirti dešinę ir kairę savo kūno puses, kūno priekį, nugarą. Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius.</p>	<p>Atsakydamas į klausimą „Kiek?“, vartoja žodžius „daug“, „vienas“, „nė vieno“. Randa dvi korteles, kuriose pavaizduota po tiek pat daiktų. Dėliojant dėlionę vis pasižiūri, ar kitas žaidėjas turi tiek pat detalių, kiek ir jis. Žaisdami vartoja sąvokas „pirmas“, „antras“.</p> <p>Paveikslėlyje randa visus vienos formos daiktus. Rūšiuoja pagal spalvas ir formas. Iš skritulio, kvadrato, trikampio formos popieriaus gabaliukų sukompnuoja įvairius daiktus. Randa reikiamą dėlionės detalę.</p> <p>Parodo, kur jo kūno priekis, nugarą. Paprašytas paeina tris žingsnius į priekį. Žino, kad naktį jis miega, dieną būna darželyje. Pasako, kad žiema ateis po to, kai nuo medžių nukris lapai.</p>
<p>Ugdymo gairės</p>		
<p>Naudoti paveikslėlius, kuriuose pavaizduoti 1–3 daiktai ar dvi trys 1–3 daiktų grupės. Atkreipti dėmesį, koks daiktų skaičius grupėje, klausti „Kiek?“ „Ar daiktų yra po lygiai?“ ir pan. Žaisti su vaiku domino. Teatralizuoti daineles, pasakas, kuriose veikėjai ką nors dalijasi. Mokyti apibūdinti erdvės objektus, nurodant į juos panašius iš kasdienės aplinkos ir vartojant tokius palyginimus. Formuoti supratimą, kad figūros forma nepriklauso nuo jos spalvos ir dydžio. Pasiūlyti žaisti su lego konstruktoriumi.</p> <p>Prašyti palyginti kasdienėje aplinkoje pasitaikančių daiktų ilgį, aukštį, masę, storį, plotį ir t. t., juos dedant vieną prie kito, kilnojant. Formuoti supratimą, kad daikto ilgis, masė nesikeičia, daiktą suraičius ar sulenkus. Žaisti judrius žaidimus, kai reikia pasirinkti teisingą kryptį savo kūno atžvilgiu. Kalbėtis apie tai, ką vaikas kasdien daro ryte, dieną, vakare, naktį. Vaikščiojant gamtoje, atkreipti dėmesį į metų laikams būdingus požymius.</p>		
5	<p>Skaičiavimas. Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio ir kitų savybių bei jų padėties erdvėje. Skaičiuoja bent iki 5. Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti klausimus: „Kiek iš viso?“ „Kiek daugiau?“ „Kiek mažiau?“ Pradėdamas pasikartojančių daiktų (elementų) seką, nebūtinai laikosi tos pačios sudarymo logikos. Skiria kelintinius skaitvardžius.</p>	<p>Suskaičiuoja, kurių paukščių paveikslėlyje yra daugiau: skrendančių į kairę ar į dešinę. Paima prašomą kortelių skaičių. Geba žodžiais paaiškinti, ką reikėtų daryti, kad visi turėtų po lygiai.</p> <p>Paeiliui dėlioja trikampius ir kvadratus. Žaisdamas daiktų lotą, randa reikiamos spalvos kortelę. Nuspalvina trikampius viena, o stačiakampius – kita spalva. Surikiuoja žaislus nuo mažiausio iki didžiausio. „Rašo“ laišką Kalėdų seneliui iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Paprašytas</p>

	<p>Matavimas Skiria trikampę, stačiakampę formas. Grupuoja, komponuoja daiktus, atsižvelgdamas į jų spalvą, formą arba dydį. Supranta, ką reiškia sudėlioti nuo mažiausio iki didžiausio ir atvirkščiai. Juda nurodyta kryptimi. Skiria ir žodžiais išreiškia erdvinius daikto santykius su savimi: priešais mane, už manęs, šalia manęs, mano kairėje ir pan. Pradeda suvokti praeitį, dabartį, ateitį. Skiria sąvokas šiandien, vakar, rytoj.</p>	<p>atlieka nesudėtingus veiksmus. Pasakodamas, ką veikė vakar, kalba būtuojų laiku, o ką veiks rytoj – būsimuoju laiku.</p>
Ugdymo gairės		
<p>Pasiūlyti vaikui dalyvauti žaidimuose, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojami du trys skirtingi judesių ar garsų elementai, kur vaikas turėtų keisti savo ar daikto padėtį erdvėje ar daryti ką nors tam tikra seka. Žaisti stalo žaidimus. Karpyti, paišyti, spalvinti trikampius, stačiakampius. Iš įvairių formų detalių ar piešiant (spalvinant) figūras kurti aplikacijas, ornamentus, šventinę atributiką, įvairius daiktus, kuriais galima papuošti aplinką. Skatinti vaiką naudoti sąlyginį matą (trečią daiktą) daiktų dydžiams palyginti (pvz., matuoti pėdomis, žingsniais). Kartu skaityti knygeles, „rašyti“ laiškus. Žaisti judrius žaidimus, kuriuose vaikams tenka vartoti vietą ir padėtį nusakančius įvairius žodžius. Domėtis, ką vaikai veikė vakar, kalbėtis apie tai, kas bus rytoj. Žaisti žaidimus, padedančius suvokti laiko trukmę.</p>		
6	<p>Skaičiavimas Susieja daiktų kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu. Skaičiuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Supranta ir vartoja žodžius: daugiau (mažiau) vienu, dviem, po lygiai, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis. Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių, formų, spalvų sekas su 2–3 pasikartojančiais elementais.</p> <p>Matavimas Skiria plokštumos ir erdvės figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą. Klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą. Matuodamas atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojami vienu ar keliais sąlyginiais matais (savo pėda, sprindžiu, trečiu daiktu). Lygindamas dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius.</p>	<p>Suskaičiuoja, kiek daiktų yra vienoje ir dviejose daiktų grupėse, kiek jų liks, jei kelis paimsime. Pavaizduoja, sukomplektuoja, atrenka prašomą objektų skaičių. Pasako, kuriame iš dviejų rinkinių yra daugiau (mažiau) elementų. Objektų kiekį nuo 0 iki 10 susieja su atitinkamu skaičiaus simboliu. Naudodamasis abiejų rankų pirštais parodo, koks skaičius yra užrašytas. Keičia judėjimo kryptį pagal žodinį nurodymą arba simbolius. Sudaro maršruto planą. Papasakoja, kaip daiktai išsidėstę nuotraukoje. Žino savaitės trukmę, jos dienų seką; apibūdina metų laikus pagal pokyčius gamtoje, atliekamus darbus. Pasako, ką galima nuveikti per minutę, 10 minučių, dieną, savaitę, metus.</p>
Ugdymo gairės		
<p>Skatinti vaiko norą sužinoti, pažinti, kuo daugiau išmokti. Leisti pasirinkti vaikui įdomius ir suprantamus stalo žaidimus, dalomąją medžiagą, taip pat veiklą, kurioje dalyvaudamas jis galėtų lavinti savo mąstymo ir skaičiavimo įgūdžius, formuoti svarbius tolimesniam matematikos mokymuisi vaizdinius. Skatinti vaiką aiškinti kitiems savo mintis, idėjas apie atliekamus skaičiavimus. Kalbėdamas vaikas geriau pajunta</p>		

skirtumą tarp to, ką jis mano, ir to, ką jis sako (tai labai svarbu vystantis vaiko mąstymui). Mokyti vaiką kuo įvairesnėse aplinkose pastebėti įvairius sekų sudarymo būdus ir pasiūlyti kuo įvairesnės veiklos. Skatinti vaiką aplinkoje ieškoti daiktų ir jų dalių, savo forma primenančių pažįstamas, matytas geometrines figūras. Matuoti pėdomis, sprindžiais, piršto storiu, lazdele ir pan. Sudaryti sąlygas atrasti, kad skirtingos formos daiktai gali būti tos pačios talpos ar masės. Pasiūlyti veiklą, kurioje aktyviai dalyvaudamas vaikas galėtų plėsti žodyną, reikalingą judėjimo kryptiai, daiktų vietai nusakyti. Žaisti žaidimus su smėlio laikrodžiu, žadintuvu. Atkreipti vaiko dėmesį į tai, ką galima nuveikti per minutę, 10 minučių, dieną, savaitę. Skatinti dažniau vartoti savaitės dienų pavadinimus. Kalbėtis apie metų laikų kaitą, įvairiu metų laiku atliekamus darbus.

12. MENINĖ RAIŠKA (KOMUNIKAVIMO IR MENINĖ KOMPETENCIJA)

Vaiko meninė raiška – tai vaiko išpūdžių, išgyvenimų, supratimo, emocijų, jausmų patirties reiškimas ir vaizdavimas meninės raiškos būdais ir priemonėmis: veiksmu, judesiu, žodžiu, balso intonacija, spalva, linija, forma ir kt. Ji apima muziką, šokį, vaidybą ir vizualinę raišką.

Muzika – tai vaiko raiška garsu, melodija, ritmu dainuojant, grojant, ritmuojant, klausantis muzikos, kuriant, improvizuojant.

Šokis – tai vaiko raiška judesiu, šokant liaudies ratelius, šokamuosius žaidimus ir improvizuotai kuriant trumpas judesius, nesusijusių su šokio žanru, sekas.

Vaidyba – tai veikėjo vaizdavimas improvizuotais savo paties ar lėlės (žaislo) judesiais, veiksmais, žodžiais, balso intonacijomis, veido mimika. Kiekvienas vaikas vaidindamas-vaizduodamas reiškia savo požiūrį ir supratimą.

Vizualinė raiška – tai vaiko raiška vaizdų kalba tapant, liejant akvarele, piešiant tradicinėmis ir skaitmeninėmis priemonėmis, lipdant, konstruojant, aplikuojant, spauduojant, lankstant, karpant ir kt.

Vertybinių nuostatų. Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.		
Esminis gebėjimas. Spontaniškai ir savitai reiškia išpūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.		
Žingsniai	Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai
1-2	<p>Muzika, šokis. Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais mėgdžioja žaidinimų judesius, suaugusiųjų balso intonacijas, muzikos garsus, dviejų–trijų garsų melodijas ar daineles. Skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena koku nors daiktu.</p> <p>Žaidinimai ir vaidyba. Žaidžiant sūpavimo, kutenimo, pirštukų žaidimus bei žaidinimus mėgdžioja įvairias išgirstas intonacijas, parodytus veiksmus. Įvairius jausmus, norus rodo judesiais ir veiksmais.</p> <p>Vizualinė raiška. Spontaniškai keverzoja rankų judesius</p>	<p>Kartoja, mėgdžioja suaugusiųjų padainuotas nesudėtingas dainas, judesius ir spontaniškai atlieka natūralius judesius. Spontaniškai taria, intonuoja garsus, atskirus dainelių žodžius. Vaikas balsu imituoja aplinkos garsus. Ploja, trepsi, barškina, ritmiškai stuksena koku nors daiktu. Suaugusiajam sekant pasakėlę, vaikas parodo, kaip šuniukas amsi, kiškutis striksi. Kalba žaisliniu telefonu arba naudodamas kitą daiktą: pasakoja, paklausia, atsako.</p> <p>Minkštomis kreidelėmis taškuodamas, keverzodamas linijas vieną po kito sparčiai pribrauko popieriaus lapus. Radęs kelių spalvų dažus, Eksperimentuoja su dažų spalvomis, dailės priemonėmis.</p>

	piešinius, juos apžiūrinėja. Tyrinėdamas dailės medžiagas ir priemones, intuityviai atranda skirtingus veikimo būdus.	
Ugdymo gairės		
<p>Su vaikais klausytis įvairių stilių muzikos bei sudaryti muzikinę aplinką, kurioje vaikas galėtų išgirsti įvairius aplinkinio pasaulio garsus. Dainuoti su vaiku trumpas, nesudėtingas, pasikartojančio teksto daineles, niūniuoti, kalbėti vieno aukščio tonu atskirus garsus ar žodžius. Parinkti įvairios muzikos ir garsų, skatinančius vaikus judėti. Judant su vaikais išgauti gamtos reiškinių garsus. Suteikti vaikams pakankamai laiko tyrinėti įvairius judesius, žaidinti juos, naudojant plaštakų, galvos judesius. Sudaryti galimybes kartu su vaiku groti vaikiškais skambančiais žaislais, barškučiais, parūpinti medinių, plastmasinių žaislų, su kuriais vaikas galėtų veikti. Žaidžiant su vaikais reikšti savo jausmus, norus, rodyti judesius ir veiksmus. Kalbėti maloniomis, linksmomis intonacijomis, skatinti mėgdžioti veiksmus ir intonacijas. Vedžiojant žaislą, kartoninę figūrėlę, parodyti, kaip galima veikti, skatinti vaiką pamėgdžioti ir atrasti savų veikimo būdų. Matant, kad vaikas nori tęsti veiklą, pasiūlyti pasirinkti kitą popieriaus lapą, jau pažįstamų arba naujų piešimo priemonių bei medžiagos. Sudaryti galimybes žaisti, tepti dažais, piešti, dėti spaudus kempinėle, ant įvairaus dydžio, ilgio, formos ar spalvos, paviršiaus popieriaus, daiktų.</p>		
3	<p>Muzika. Emocingai atliepia klausomus kūrinus. Vienas ir kartu su kitais dainuoja 2–4 garsų daineles, palydėdamas jas judesiais. Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais. Apžiūrinėja, tyrinėja ritminius muzikos instrumentus ir jais ritmiškai groja kartu su pedagogu. Kuria, dainuoja vieno aukščio tonu savitus žodžius, ritmuoja vaikiškais instrumentais ir daiktais.</p> <p>Šokis. Mėgdžioja žaidinimų, gyvūnų, augalų judesius. Šoka spontaniškai kurdamas dviejų–trijų natūralių judesių seką.</p> <p>Žaidimai ir vaidyba. Žaisdamas su daiktu ar žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius. Mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus. Muzikiniuose rateliuose judesiais, veiksmis vaizduoja siužeto elementus, reiškia savaimę kilusias emocijas.</p> <p>Vizualinė raiška. Spontaniškai reiškia emocijas, įspūdžius dailės priemonėmis ir medžiagomis. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairius veikimo jomis būdus. Piešdamas, spauduodamas, tapydamas, lipdydamas, konstruodamas labiau mėgaujasi procesu, o ne rezultatu.</p>	<p>Klausosi vaikiškų dainelių, trumpų instrumentinių kūrinėlių ir, jei muzika patinka, ploja, trepsi, šypsosi ir kt. Dainuoja trumpas, nesudėtingas, siauro diapazono dainas ir kartu su suaugusiuoju jas imituoja rankų ir kūno judesiais. Apžiūri instrumentus, kuriais groja, klausosi jų skambėjimo, tyrinėja garsus, muša nesudėtingos struktūros ritmą. Pritaria suaugusiojo grojimui vaikiškais ritminiais muzikos instrumentais. Kuria savo sugalvotus žodžius, garsus, intonacijas, improvizuoja ritminiais muzikos instrumentais ir garsais. Savo judesiais vaizduoja gyvūnų judesius, imituoja. Žaisdamas vaizduoja, kaip mama, tėtis, vaikas važiuoja automobiliu, išlipa, ieško gedimo, remontuoja. Skambindamas menamu telefonu, praneša, kada grįš, nuramina. Vystydamas lėlę, pasakoja, ką daro. Tapydamas komentuoja savo piešinį. Eksperimentuoja su moliu, modelinu, komentuoja.</p>

Ugdymo gairės

Klausyti su vaikais dainelių apie paukščius, žvėris, gamtos reiškinius ar trumpų instrumentinės muzikos kūrinėlių. Dainuoti su vaikais įvairaus turinio dainas, imituojant jų tekstą judesiais. Žaisti muzikinius žaidimus, eiti ratelius, tekstą imituojant judesiais. Skatinti judėti pagal muziką einant, bėgant, apsisukant. Vaikiškais muzikos instrumentais, daiktais ir kartu su vaikais groti ritminiais muzikos instrumentais, klausytis jų skleidžiamų garsų. Tyrinėti instrumentų ir daiktų garsines galimybes, duodant vaikams laiko tyrinėti. Sudaryti sąlygas ir skatinti vaikus kurti, dainuojant apie tai, ką jie veikia, žaidžia, mato, girdi. Sudaryti sąlygas judesių sekas atlikti pagal įvairią muziką (greitą, lėtą). Parūpinti įvairių žaislų, leisti jais naudotis. Skatinti vaikus įsijausti į veikėjus, siužetą. Skatinti pasakoti apie savo piešinį. Stebėti vaiko raiškos procesą, paprašyti papasakoti apie savo piešinį ar lipdinį, stengtis suprasti, kaip vaikas reiškia savo potyrius ir emocijas, kokią paramą ir pagalbą reikėtų teikti, kad vaikas pajustų džiaugsmą ir pasitenkinimą. Pasiūlyti eksperimentuoti įvairesnėmis priemonėmis ir medžiagomis. Kalbėti apie tai, ką vaikas daro, skatinti išbandyti kitus būdus.

4

Muzika. Klausydamasis ir tyrinėdamas gamtos garsus, trumpus vokalinius ir instrumentinius kūrinius, judesiais emociškai atliepia jų nuotaiką, tempą bei keliais žodžiais juos apibūdina. Kartu su kitais dainuoja trumpas, aiškus ritmo, siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties autorines ir liaudies dainas. Dainavimą palydi ritmiškais judesiais.

Šokis. Žaidžia vaizduojamuosius šokamuosius žaidimus, šoka trijų–keturių natūralių judesių šokius. Šoka spontaniškai kurdamas trijų–keturių natūralių judesių seką.

Žaidimai ir vaidyba. Žaisdamas atkuria matytų situacijų fragmentus, panaudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius. Kuria dialogą tarp veikėjų, išraiškingai intonuoja. Muzikiniuose rateliuose kuria ar savaip perteikia kelis veikėjų vaizduojančius judesius, veiksmus, spontaniškai reiškia emocijas.

Vizualinė raiška. Patirtį išreiškia įvairiomis linijomis, jų deriniais, dėmėmis, geometrinėmis ir laisvomis formomis, spalvomis, juos įvardija. Kuria spontaniškai. Kūrybos procesą palydi pasakojimu, komentavimu, mimika.

Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis. Kuria koliažus, spauduoja įvairiomis priemonėmis, konstruoja, lipdo nesudėtingas formas.

Klausosi muzikos ir gamtos garsų. Dainuoja lietuvių liaudies dainas bei imituoja jas judesiais. Dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau ir klausosi savo balso skambėjimo. Eina ratelius, žaidžia muzikinius žaidimus, atlikdami imitacinius judesius pagal žaidimo turinį. Ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui barškučiais, lazdelėmis, akmenukais, buitinais rakandais. Tyrinėja, kaip instrumentais groti, klausosi jų skambėjimo. Skanduoja, ploja, trepsi, kuria melodijas ir ritmus savo vardui, žodžiams, judesius muzikai. Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus.

Kartu su auklėtoja veikdamas sugalvoja, improvizuotai sujungia judesius perteikdamas trumpą istoriją. Atsineša ir susideda reikalingus žaidimui daiktus. Muzikiniuose rateliuose savaip parodo matytus judesius, sukuria naujų. Piešiant, komentuoja. Kuria koliažą ant kartono gabalo klijuodamas audinio, tapetų, laikraščio skiauteles. Pasakoja, ką primena sukurtas darbelis.

Ugdymo gairės

Klausytis su vaikais muzikos kūrinių, gamtos garsų ir juos tyrinėti pasikalbant, pasakojant, aptariant. Dainuoti su vaikais trumpas, aiškus ritmo, siauro diapazono liaudies. Sudaryti galimybę vaikams žaisti muzikinius žaidimus, eiti ratelius atliekant nesudėtingus judesius – eiti, bėgti rateliu, suktis po vieną ir už parankių, mojuoti, ploti. Eksperimentuoti, groti su įvairiais vaikiškais muzikos instrumentais. Kartu su vaikais pasigaminti

namų darbo muzikos instrumentų. Skatinti vaikus improvizuoti, kurti balsu ir judesiais melodinius motyvus savo vardui, žodžiams. Pastebėti ir įvertinti vaikų bandymus kurti savo dainas, ritmus, melodijas, pasiūlyti spontaniškai kurti patiems. Drauge su vaikais žaisti vaizduojamuosius, šokamuosius žaidimus, skatinti juos interpretuoti, t. y. sugalvoti savo judesių vietoj žinomų. Parūpinti žaidimams tikrų daiktų: virtuvės, kirpyklos, statybų reikmenų. Parodyti, kur yra ir kaip galima žaisti su stalo teatro pirštiniųėmis lėlėmis. Paskatinti aprenkti lėles savo sumanytais veikėjais, kurti situacijas pagal girdėtas pasakas, matytus filmukus. Pamačius aktorių parodytą spektaklį mokykloje-darželyje, siūlyti vaikams patiems pažaisti teatrą. Palaikyti vaiko emocinės raiškos idėjas. Džiaugtis kiekvieno vaiko pastangomis, atradimais. Mokyti pabaigus žaisti nusilenkti. Skatinti žaismingai eksperimentuoti linijomis, spalvomis, formomis. Padėti vaikams suprasti, kad iš įvairių medžiagų, buities ir gamybos atliekų galima sukurti originalių, gražių darbų. Dalyvauti parodose-konkursuose.

<p>5</p>	<p>Muzika. Balsu, judesiais, pasirinktu muzikos instrumentu spontaniškai improvizuoja, pritaria muzikos įrašui ar gyvai skambančios muzikos kūriniai. Savais žodžiais išsako kilusius įspūdžius. Dainuoja vienbalses, dialoginio pobūdžio dainas, jaučia ritmą. Ritminiais, melodiniais, vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams.</p> <p>Improvizuodamas balsu, vaikišku muzikos instrumentu kuria ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms.</p> <p>Šokis. Šoka sukamuosiu ratelius, paprastų žingsnių autorinius ir penkių–šešių natūralių judesių šokius. Šoka improvizuotai kurdamas penkių–šešių natūralių judesių seką, reaguodamas į muziką, išreiškdamas aplinkos vaizdus.</p> <p>Vaidyba. Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtoja vyksmą dialogu, monologu, keisdamas balso intonacijas. Susikuria ištisą žaidimo aplinką, panaudodamas daiktus, drabužius, reikmenis. Muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose kuria ar savaip perteikia 3–4 veiksmų seką, vaizduojančią augimą, darbus, veikėjų judėjimą, stengiasi perteikti veikėjo nuotaiką.</p> <p>Vizualinė raiška Savo emocijas, patirtį, įspūdžius išreiškia kitiems atpažįstamais vaizdais. Išryškina vaizduojamų objektų bruožus, reikšmingas detales. Eksperimentuoja tapybos, grafikos, mišriomis dailės priemonėmis ir</p>	<p>Klausosi vokalinės ir instrumentinės muzikos įrašų, gyvos muzikos, papasakoja kokia ji buvo, kokius instrumentus girdėjo. Dainuoja išraiškingai, mimika, kūno judesiais imituodamas dainuojamos dainos tekstą. Balsu perteikia kai kurių personažų charakterius, nuotaikas. Įvairiais ritminiais, melodiniais ar savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams. Tyrinėja jų skambėjimo tembrus. Eksperimentuoja ir kuria naudodami monotipijos, grotažo technikas, piešinius papildydami gamtine medžiaga, popieriaus lankstinukais. Kuria siužetus, ornamentus iš laisvų bei pagal kontūrą iškirptų, išplėšytų iš popieriaus geometrinių formų, gėlių, lapelių, eglučių ir kt. Karpo, lanksto, pina, audžia iš popieriaus juostelių, šiaudelių ir kt. Kuria asambliažus, erdvinius-plastinius paveikslus iš įvairiausių daiktų, jų dalių ant įrėmintos plokštumos arba kabančioje paverstoje plokščioje dėžutėje, papildo sumanytą tapydamas, nupiešdamas papildomų detalių. Konstruoja erdvines figūras iš popieriaus, papjė mašė, gamtinių medžiagų, antrinių žaliavų. Grupelė vaikų su kompiuterinės grafikos programomis spontaniškai kuria netikėtų vaizdų variantus, mėgaujasi, gėrisi savo atradimais.</p>
----------	---	---

	medžiagomis, kuria sudėtingesnius koliažus, trimates formas iš įvairių medžiagų, asambliažus, fotografuoja, piešia skaitmeninėmis priemonėmis.	
Ugdymo gairės		
<p>Sudaryti sąlygas vaikams klausytis ne tik vokalinės ir instrumentinės muzikos įrašų, bet ir gyvos muzikos, pakviečiant į mokyklą-darželį profesionalius muzikantus. Skatinti vaikus išsakyti savo nuomonę po matyto koncerto, muzikinio spektaklio, pramogos ar vakaronės. Dainuoti su vaikais vienbalses ir dialogines dainas. Skatinti dainuoti individualiai išmėginant, kaip skamba balsas grupėje, salėje, lauke ir kitur. Pasekus ar paskaičius pasaką, pažiūrėjus vaidinimą, paskatinti patiems vaidinti. Parodyti, kaip galima judėti ir kalbėti-intonuoti pagal tipiškus veikėjo bruožus, tempo ritmą. Stebėti vaikų vaidinimus stengiantis suprasti, palankiai vertinti. Parodyti, kaip galima keisti kostiumus, dekoracijas. Drauge žaisti muzikinius žaidimus ir ratelius, parodyti ir skatinti laisvai, savaip kartoti veiksmus. Pasidžiaugti vaiko sukurtais veiksmais, jų emocionalumu, išraiškingumu. Įtraukti vaiką į dekoracijų, kostiumų kūrimą ir išdėstymą. Svarbu turtinti vaiko patirtį, gausinti įspūdžius, kad vaiko kūrybinė raiška nebūtų skurdi. Pradedant vaizduoti žmogaus judesius, svarbu tyrinėti kūno galimybes, stebėti kitų judesius (šokėjų, sportininkų), patiems išbandyti įvairius judesius ir pozas. Kalbėtis su vaiku apie jo kūrinėlį, diskutuoti, ką, kodėl ir kaip jis pavaizdavo. Aiškintis, ką jis dar norėtų papasakoti, sukurti. Numatyti vaikų kūrybingumą skatinančių meno projektų. Sudaryti sąlygas kurti, reikšti savo potyrius, įspūdžius neįprastomis sąlygomis ir priemonėmis. Padėti vaikui išsaugoti kompiuterine grafika sukurtus vaizdus, skatinti apie juos pasakoti, sugalvoti pavadinimus.</p>		
6	<p>Muzika. Klausosi įvairaus stiliaus, žanrų muzikos kūrinių ir spalvomis ar piešiniu spontaniškai perteikia kilusius įspūdžius. Tyrinėja girdimos muzikos, triukšmo, tylos panašumus ir skirtumus. Įvardija kūrinių nuotaiką, tempą, dinamiką, skiria kai kuriuos instrumentus. Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos, platesnio diapazono vienbalses dainas, jas gana tiksliai intonuoja. Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas.</p> <p>Šokis. Šoka sudėtingesnius ratelius, paprastųjų ir bėgamųjų žingsnių autorinius ir natūralių judesių šokius. Šoka improvizuotai kurdamas septynių–aštuonių natūralių judesių seką, per teikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreiškdamas erdvės ir laiko elementus.</p> <p>Vaidyba. Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, improvizuoja trumpas žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus, atskleidžia jų norus,</p>	<p>Klausosi įvairių stilių muzikos kūrinių. Tyrinėja, kuo jie skiriasi, ar panašūs nuotaikos, tempo, dinamikos atžvilgiu. Klausosi tylos ir triukšmo bei juos aptaria. Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos vienbalses bei pakankamai tiksliai jas intonuoja. Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas, lietuvių liaudies. Improvizuoja savo ir kitų kurtas dainas, ritmus, šokio judesius.</p> <p>Šoka ratelius. Priderina šiuos savo judesių derinius prie muzikos, improvizuoja. Vaidindamas pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, pavaizduoja veikėją, atlieka improvizuotus veiksmus. Kūrybingai naudojasi aplinkoje esančia daiktai. Vaikai kurdami tarpusavyje tariasi, po to spontaniškai žaidžia vaidina. Eksperimentuoja su dailės priemonėmis.</p>

	<p>emocines būsenas. Tikslingai naudoja daiktus, teatro reikmenis, drabužius, aplinką. Žaisdamas muzikinius žaidimus ir ratelius, perteikia veikėjo mintis, emocijas.</p> <p>Vizualinė raiška Detalesniais, įtaigiais dailės darbais pasakoja realias ir fantastines istorijas, įvykius. Vaizdus papildo grafinais ženklais. Kuria pagal išankstinį sumanymą, nuosekliai bando jį įgyvendinti. Kartu su kitais kuria bendrus dailės darbus. Eksperimentuoja sudėtingesnėmis dailės technikomis, skaitmeninio piešimo ir kitomis kompiuterinėmis technologijomis.</p>	
Ugdymo gairės		
<p>Sudaryti vaikams sąlygas klausytis įvairių epochų, kultūrų ir stiliaus muzikos. Klausytis tylos, triukšmo, lyginti jų skirtumus. Dainuoti su vaikais įvairaus turinio dainas ir skatinti juos dainuoti visur, kur įmanoma: grupėje, lauke, dirbant, bendraujant, žaidžiant. Pasirūpinti, kad grupėje vaikai turėtų muzikos instrumentų, spalvotų natų ir kt. Groti kartu ir paskatinti vaikus groti melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais muzikines pjeses solo ir orkestre. Su vaikais žaisti muzikinius dialogus, vietoje kalbos dainuojant. Improvizuoti, kurti judesius kontrastingo pobūdžio muzikai, dainoms, šokiams. Atlikti parinkti nesudėtingos struktūros folklorinius žaidimus, ratelius. Siūlyti vaikams stebėti, atkreipti dėmesį, kaip kokie gamtos reiškiniai ir aplinkos objektai juda ar nejuda, ir ieškoti idėjų kuriant savo judesių sekas. Skatinti vaikus žaisti – vaidinti trumpas improvizacijas pagal literatūrinius, muzikinius, pačių vaikų išgalvotus siužetus. Reikalui esant, pasiūlyti savo idėjų. Kartais įdomesnę teatrinę rekvizitą, tyčia padėti aiškiai matomoje vietoje, kad vaikai jį patys panaudotų teatrinei kūrybai. Žaisti muzikinius žaidimus ir eiti ratelius, sudaryti sąlygas vaikams išgyventi pasitenkinimą. Turtinti vaikų patirtį, vaizdinius. Suteikti galimybę pamatyti tautodailės, taikomosios dekoratyvinės ir vaizduojamosios dailės, šiuolaikinio meno kūrinius. Ugdyti vaiko vaizduotę, skatinant įsiziūrėti bei apibūdinti, kokia gali būti ir ką gali „kalbėti“ linija, spalva gali skleisti šilumą ar šaltį. Palaikyti unikalų vaiko gebėjimą vaizdu išreikšti jutiminę patirtį (garsų, kvapų, skonio ir kt.). Suteikti galimybę vaikams kurti ornamentus, vaizdus, dekoruoti audinius, daiktus grafinais ženklais ir simboliais (skaičiais, raidėmis). Paskatinti sukurti savo inicialais išgražintą asmeninę kortelę, atviruką, paveikslėlį.</p>		

13. ESTETINIS SUVOKIMAS (MENINĖ KOMPETENCIJA)

Vaiko estetiškas suvokimas – tai gebėjimas suvokti, pajauti ir reflektuoti estetinius potyrius, kurie kyla matant ir jaučiant aplinkos (gamtos ir aplinkinio pasaulio, žmonių santykių, veiklos), meno kūrinių, savo ir kitų kūrybos grožį. Tai vaiko estetinių galių – išgyvenimų, intuicijos, jausenos, jautrumo, jausmų, emocijų, estetinio skonio ir vertinimo, supratimo, suvokimo, estetiškumo ir gėrio poreikio, veiklos ir kūrybos – visuma.

Estetinis suvokimas – tai savitas, nepakartojamas išgyvenimas, kurį sukelia tam tikras meno kūrinys ar gamtos reiškinys, gėrėjimasis daikto struktūros tobulumu ir tikslingumu, jo formos, spalvų, linijų grožiu.

Estetiniai jausmai (jausena) – tai savita būseną, emocinė reakcija, grožio jautimas (gėrėjimasis ir malonumo pajautimas arba bjaurėjimasis, džiaugimasis arba nusivylimas tuo, ką tuo metu suvokia).

Estetinis skonis – tai vaiko gebėjimas emociškai vertinti įvairias tikrovės estetiškes savybes, skirti, kas gražu ir kas bjauru, skirti tikrą grožį nuo tariamo.

Estetinis vertinimas – tai aplinkos ir meno sukeltas įspūdis, artimai susijęs su estetinio skonio pradmenų raiška.

Estetinė kūryba – tai vaiko kuriamosios vaizduotės raiška ir gebėjimas vaizduotėje kilusius kūrybinius impulsus realizuoti meninės raiškos priemonėmis.

Vaiko estetinė kultūra – tai vaiko meilė grožiui, gebėjimas stebėti ir gėrėtis gamtos, aplinkos, žmogaus elgesio ir jo veiklos bei meninės kūrybos grožiu.

Vertybinė nuostata. Domisi, gėrėsi, grožisi aplinka, meno kūriniais, menine veikla.		
Esminis gebėjimas. Pastebi ir žąvėsi aplinkos grožiu, meno kūriniais, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, jaučia, suvokia ir apibūdina kai kuriuos muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno estetikos ypatumus, reiškia savo estetinius potyrius, dalijasi išgyvenimais, įspūdziais.		
Žingsniai	Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai
1-2	Skirtingai reaguoja girdėdamas besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydamas gražius gamtos bei aplinkos daiktus ar vaizdus, spalvingas knygelėlių iliustracijas, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka.	Aktyviai reiškia emocijas klausydamas linksmos muzikos, dainos. Stebi šokantį vaiką, pedagogą, profesionalų šokėją, sutelkia žvilgsnį, trumpais skiemenimis išreiškia savo susidomėjimą, ploja. Pats mėgdžioja veiksmus, garsus, džiaugiasi laisvu, išraiškingu savo paties intonavimu, veikimu. Sulaukęs pagyrimo ir palaikymo, džiaugiasi bei bando dar. Džiūgauja, krykštauja, matydamas spalvingas gėles pievoje, gėlyne, nori jas pačiupinėti, nuskinti.
Ugdymo gairės		
Dainuoti vaikui, klausytis įvairios nuotaikos dainų, kontrastingos nuotaikos muzikos kūrinių, skatinti teigiamas, džiugias emocijas ir slopinti neigiamų emocijų proveržius. Leisti vaikams stebėti šokį gulint ar sėdint ant grindų, kad jie galėtų keisti pozą ir laisvai kūnu reaguoti į stebimo šokio sukeltą įspūdžius. Kartu su vaiku žaisti ir išraiškingai rodyti, kaip galima veikti, tarytum žaislas ar stalo teatro lėlė būtų gyva. Išdėlioti piešinius vaikui matomoje vietoje, kad jis galėtų prieiti ir vėl į juos pasižiūrėti. Pagirti, pasikalbėti apie jo kūrėnėlį. Suteikti vaikui galimybę pažinti ir išbandyti įvairias dailės medžiagas ir priemones. Sudaryti galimybes vaikui matyti gražius gamtos, aplinkos vaizdus, spalvingas knygeles, dailės kūrinius.		
3	Atpažįsta kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinius. Emociškai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrėdamas savo ir kitų piešinėlius, spalvingas knygelėlių iliustracijas, žaislus, džiaugdamasis savo puošnia apranga. Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrėnėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis.	Kartais klausydamiesi nuotaikingų vokalinių, instrumentinių muzikos kūrinių reiškia emocijas, pritaria judesiu. Nupiešia labiausiai įsiminusį šokio personažą. Suvokia, kad vaizduoja kitą personažą. Džiaugiasi jau girdėtu instrumentinės muzikos įrašu, daina, bando kartu dainuoti. Linksmy vaidinimo epizodų metu juokiasi, nori bėgioti. Grožisi savo puošniais drabužiais. Galvos linktelėjimu ar žodžiu „taip“ išreiškia savo nuomonę. Parodydamas, kad vaidinimas patinka, ploja, šūkčioja.

		Kiek ilgiau sutelkia dėmesį stebėdamas vaidinimą. Priėjęs prie lentynėlės susidomi daiktais, žaislais, reiškia emocijas.
Ugdymo gairės		
Duoti klausytis įvairios nuotaikos muzikos kūrinių, kad vaikas juos įsimintų ir vėliau juos kartu aptarti. Pažiūrėjus drauge šoki, užduoti mąstymą skatinančius klausimus. Kartu su vaikais žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus, klausytis jų įrašų. Užduodant klausimus (pvz., „Kas čia?“) skatinti atpažinti vaizduojamą pasaką. Skatinti kūrybinės saviraiškos poreikį. Akcentuoti, jog teatre viskas vyksta ne iš tikrųjų, o taip yra sugalvota, pramanyta, sužaista. Vaikams prieinamoje vietoje, jų akių lygyje, padėti profesionaliosios dailės, tautodailės kūrinių bei meniškų taikomosios dailės albumus, kad juos būtų galima apžiūrėti, pasikalbėti apie juos.		
4	Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti, gražiai atrodyti. Skirtingai reaguoja klausydamas ir stebėdamas skirtingo pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką. Keliais žodžiais ar sakiniais pasako savo įspūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėraštį, pasaką, matytą šoki, vaidinimą, dailės kūrinių, knygelių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales. Reaguoja į kitų nuomonę.	Džiugiai eina į salėje vykstančią muzikinę valandėlę, noriai dainuoja, šoka, žaidžia. Pasako, ką pats šoko. Norėdamas suprasti vaidinimą, klausia („Kas čia?“). Įsijautęs į piešimo procesą, emociškai komentuoja savo piešinį. Skirtingai reaguoja matydami šokant polką ir valsą, linksmo siužeto paveikslėlį ir skulptūrėlę. Pajunta knygelėje vaizduojamų personažų emocijas būsenas. Pasako savo nuomonę, kuris meno kūrinys, kuri jo paties ir kitų grupės draugų meninė veikla, rezultatai patiko labiausiai ir kodėl. Pasako savo nuomonę apie savo ir kitų išorės grožį, apie gražų ir negražų bendraamžių poelgį.
Ugdymo gairės		
Sudaryti galimybes vaikams dalyvauti muzikinėje veikloje ir mokykloje-darželyje vykstančiuose renginiuose. Atkreipti dėmesį, kai vaikas sako, kad nori gražiai ką nors daryti, palaikyti jo norą, pasidžiaugti, pagirti. Padėti pajusti vaizdo, nuotaikų pasikeitimus keičiantis linijai, formai bei spalvai. Pasikalbėti, kokius potyrius pavyko pavaizduoti piešiniu, naudojant vienokias ar kitokias dailės raiškos priemones, paklausti, kaip jam gražiau. Sudaryti sąlygas klausyti, stebėti skirtingus meno kūrinius, paskatinti reikšti savo išgyvenimus, paprašyti pasakyti, kaip jaučiasi, ką pajuto. Kasdienėje veikloje kalbant su vaikais nuolat vartoti žodžius „džiaugiuosi tavo piešiniu, puikiai atrodai, gražiai pasielgei“, kad vaikai galėtų išgirsti ir pradėti suprasti, kas yra gražu. Skatinti klausant, apžiūrint meno kūrinius kalbėti apie savo ir kitų darbelius: kodėl patinka, kuris gražesnis, kuris linksmiausias, kokių spalvų ar formų, kuri norėtum dar išgirsti, pamatyti, kodėl? Kalbėtis su vaiku apie spalvas paletėje, kurios spalvos jiems atrodo linksmos arba liūdnos, tyrinėti spalvų maišymosi efektus. Padėti vaikui ugdytis pasitikėjimą savimi, pritarti, padrąsinti tęsti savo kūrybą.		
5	Mėgaujasi muzikavimu, šokiu, vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla ir kūryba, gėrisi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais. Pastebi kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvas, veiksmus). Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas, vaidindamas, piešdamas. Dalijasi įspūdžiais po	Patikusius, sukėlusius daug emocijų kūrinius, daineles, ratelius prašo nuolat kartoti. Nusako pasakų, vaidinimų veikėjų balsų intonacijas ir jas pakartoja žaidimuose. Džiaugiasi piešimo procesu. Kalbėdamas apie draugo piešinį, šoki, pagiria, kad buvo gražu. Girdėtus muzikos kūrinius elementariai apibūdina. Savarankiškai pasakoja matyto šokio siužetą. Kartu su auklėtoju apžiūri dailės reprodukcijas, nuotraukas, pažiūri trumpą filmo fragmentą. Diskutuoja, kas ką yra matę,

	koncertų, spektaklių, parodų, renginių lankymo. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinių, dainelę, šokį, vaidinimą, dailės darbelį, aplinką, drabužį, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus.	elementariai aiškinasi, kuo skiriasi dailės kūrinys, fotografija, kinas. Padainavęs, pažaidęs muzikinį ratelį ar žaidimą, pasako savo nuomonę, kodėl patiko ar nepatiko matytas šokis. Estetinių meno kūrinių ir savo kūrybos vertinimą susieja su doriniais, emociniais išgyvenimais. Veido išraiška, judesiais, žodžiais parodo, kas patinka ar nepatinka – meniniai sprendimai, turinys pačių ir kitų dailės kūriniuose.
--	--	---

Ugdymo gairės

Paprastai ir vaikams suprantamai atskleisti muzikos kūrinių grožį. Skatinti vaikus savo žaidimuose vaidinti muzikantus, šokėjus, dainininkus, vaizduojant, kad jie yra scenoje, dainuoja su mikrofonu ar groja muzikos instrumentu. Kartu su vaikais žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus, klausytis vaidinimų įrašų, žiūrėti animacinius filmukus. Sudaryti sąlygas vaikams dalyvauti ar stebėti įvairius muzikinius, vaidybinius renginius. Sudominti vaikus patrauklia ir malonia veikla paties auklėtojo ir kitų kūrybos pavyzdžiais. Išklausti vaiką ir pačiam pasakoti apie savo kūrybinius sumanymus. Nuolat ugdyti vaikų estetinį skonį, atkreipiant dėmesį į kasdien vaiko aplinkoje esančius daiktus, drabužių puošybą, kitų bei pačių vaikų sukurtą tvarkingą ir gražią aplinką. Skatinti vaikus domėtis muzika ir jos išraiškos priemonėmis, aptarti turinį, nuotaiką ir muzikos instrumentų tembrus. Sugalvoti įvairių būdų, kaip padėti vaikui suvokti ir papasakoti matyto kūrinio siužetą: žiūrėti pasakojimo video įrašą. Kartu su vaikais žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus, klausytis vaidinimų įrašų, žiūrėti animacinius filmukus. Sudaryti galimybę vaikams stebėti dailės kūrinius, reprodukcijas ir kt. ugdymo įstaigoje, parodose, galerijose, mugėse, šventėse, tradiciniuose renginiuose. Sukurti situacijų, kad vaikas galėtų meno kūrinius, savo ir kitų meninę veiklą vertinti savaip lygindamas. Paskatinti kiekvieną išsakyti savo nuomonę.

6	Stengiasi kuo gražiau šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti. Gėrisi ir grožisi savo menine kūryba. Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius ir pasako, kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako vieną kitą argumentą, kodėl gražu. Pasakoja įspūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio siužetą, matytus dailės, tautodailės kūrinius, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius. Plačiau papasakoja, ką sukūrė, kaip pats bei kiti dainavo, grojo, šoko, vaidino, piešė.	Emociškai išgyvena meno kūrinius, pasakoja apie šokį. Gana ilgai sutelkia dėmesį ir seka jį sudominusį vaidinimą ar filmuką. Gilindamasis į įvykius, aiškina. Gėrisi ir grožisi savo menine kūryba, pasako, kas pasisekė, užrašo savo vardą, nori juos eksponuoti, rodyti kitiems. Siekia meninės kūrybos grožio, noriai ir su džiaugsmu stengiasi viską atlikti kuo gražiau. Palankiai vertina patinkančią savo ir kitų kūrybinę veiklą ir kūrinius. Reiškia nuomonę apie grupės aplinkos estetiką, pastebi, kada daiktai tvarkingai ar gražiai išdėlioti, aiškina, kad švara ir tvarka – tai gražu. Saugo ir puoselėja gamtos grožį, noriai tvarko, puošia grupės aplinką.
---	---	--

Ugdymo gairės

Sudaryti sąlygas vaikams dalyvauti ar stebėti kuo daugiau ir įvairesnių muzikinių, vaidybinių renginių, koncertų, lankyti parodose, muziejuose, teatre, miesto šventėse, mugėse. Pasikalbėti apie patirtus įspūdžius, pasidalyti savo mintimis, emocijomis, pasidžiaugti pastebėtu grožiu. Sudaryti galimybę vaikui, kitiems girdint ir matant, pasidžiaugti savo ir kitų kūryba bei kasdiene veikla. Demonstruoti jo kūrinius, ruošti visų vaikų arba autorines parodėles. Skatinti vaikus aptarti stebėtą ar klausytą meno kūrinį, pagrįsti savo nuomonę, atsakant į klausimą, kodėl patiko ar nepatiko. Pratinti gražiai elgtis viešose vietose. Per pasivaikščiojimus lauke paskatinti stabtelėti ir įsižiūrėti į detales, atrasti gražius daiktus, fotografuoti, peržiūrėti naudojant multimediją. Kalbėtis vaikui suprantama kalba apie vizualaus meno kūrinius ir jų kūrybos raiškos priemones – kompoziciją.

spalvą, formą, siluetą, proporcijas, padėti erdvėje ir plokštumoje. Paskatinti realizuoti kilusius sumanymus čia ir dabar, nes praktinė patirtis teikia daugiausiai peno estetiniam suvokimui ir jausenai.

14. INICIATYVUMAS IR ATKAKLUMAS (SOCIALINĖ IR PAŽINIMO KOMPETENCIJA)

Iniciatyvumas apibūdinamas kaip smalsumas, domėjimasis nauja informacija bei veikla, entuziastingas naujos informacijos, naujų veiklos ar raiškos būdų ieškojimas, noras išmokti. Atkaklumas yra gebėjimas gana ilgą laiką amžiaus galimybių ribose nenutraukti atliekamos veiklos. Tai yra ilgalaikio dėmesingumo išlaikymas, gebėjimas išsaugoti svarbią informaciją bei idėjas atmintyje, kurias ateityje vaikas gali panaudoti įvairiose veiklose ir situacijose, nesutrikti nesėkmės situacijoje, didelėmis pastangomis pasiekti sėkmės. Atkaklumo pagrindas yra vaiko noras daryti įtaką aplinkiniam pasauliui, noras pasiekti tikslus.

<i>Vertybinė nuostata.</i> Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais.		
<i>Esminis gebėjimas.</i> Savo iniciatyva pagal pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia ir ją plėtoja, geba pratęsti veiklą po tam tikro laiko tarpo, kreipiasi į suaugusiųjų pagalbą, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.		
Žingsniai	Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai
1-2	Pats pasirenka daiktus, su jais žaidžia, daug kartų atkakliai bando atlikti naują veiksmą, kartoja tai, kas pavyko. Judesį, veiksmą ar garsą gali pakartoti tuoj pat, po kelių valandų, dienų, todėl savarankiškai modeliuoja kelis judesius ar veiksmus į vieną seką. Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos. Veiksmams ir atskirais žodžiais reiškia norus, veda suaugusiųjų prie dominančių daiktų. Protestuoja, reiškia nepasitenkinimą, negalėdamas įveikti kliūties.	Atkakliai bando atlikti veiksmą ir apsidžiaugia, kai pavyksta. Kelis kartus kartoja pavykusį veiksmą. Stebi, kaip auklėtojas stato statinį ir pats ima kaladėles, stato panašų statinį. Vaikas veda auklėtoją prie žaisliuko ir rodo, ką reikia daryti. Rodo nepasitenkinimą, kai stumiamos durys neatsidaro, rėkia, reikalaujamas pagalbos.
Ugdymo gairės		
Pabūti greta vaiko, kai jis mokosi naujų veiksmų – tai stiprina jo atkaklumą, skatina tęsti bandymus. Neskubėti padėti vaikui – paties atliktas veiksmas turi didesnę poveikį jo raidai. Žaisti, ką nors veikti vaikų akivaizdoje, kad mažyliai galėtų stebėti atskirus veiksmus, procesą. Kantriai padėti vaikui mokytis, kai jis rodo iniciatyvą, domisi naujais veiksmais. Padėti vaikui įveikti kliūtis, jei po daugelio bandymų jam nepavyksta atlikti norimo veiksmo.		
3-4	Nuolat energingai žaidžia, ką nors veikia, laisvai juda erdvėje, pats keičia veiklą, pasirenka vieną iš kelių daiktų, sugalvoja būdus, kaip pasiekti neprieinamą norimą daiktą. Mėgsta išbandyti suaugusiojo pasiūlytus naujus žaislus,	Ilgai tyrinėja naują žaislą. Ilgam susitelkia bandydamas užsegti sagas, suvarstyti batų raištelius, dėlioja dėliones, konstruoja. Užsimerkęs sukasi ratu tol, kol nugriūva. Rodo iniciatyvą vadovauti sugalvotam žaidimui ir buria kitus vaikus.

	<p>žaidimus, neįprastą veiklą. Ekspresyviai reiškia savo norus. Kviečiant, sudominant išitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei. Susidūręs su kliūtimi arba nesėkme, bando ką nors daryti kitaip arba laukia suaugusiojo pagalbos. Siekia savarankiškumo, bet vis dar laukia suaugusiųjų paskatinimo, padaršinio.</p>	
Ugdymo gairės		
<p>Pasirūpinti saugia aplinka grupėje, lauke. Auklėtojui pačiam žaisti įvairius sensorinius žaidimus vaikų akivaizdoje, kad jie galėtų jį stebėti ir mėgdžioti, taip mokydami naujų veiksmų. Siūlyti vaiko poreikius atitinkančių priemonių veiklai. Nuolat praturtinti grupę kuo nors nauju, pasiūlyti vaikams naujų žaidimų. Palaikyti vaikų veiklos sumanymus, padėti juos išplėtoti, įgyvendinti. Pasiūlyti vaikams veiklos dviese, grupelėje ar su visa grupe. Palaikyti vaikus, kurie bando iššūkį įveikti savarankiškai, neskubėti teikti pagalbos. Vaikams, kurie greit nusimena, meta veiklą, padėti surasti išeitis, sprendimus. Džiaugtis vaiko iniciatyva padėti kitam – ką nors paduoti, paaiškinti ar pagelbėti užsisegti.</p>		
5	<p>Pats pasirenka ir ilgesnį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. Lengviau pereina nuo paties pasirinktos veiklos prie suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytos veiklos. Suaugusiojo pasiūlytą veiklą atlieka susitelkęs, išradingai, savaip, savarankiškai. Ilgesnį laiką pats bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepavykus kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.</p>	<p>Patys sugalvoja žaidimą ir ilgai jį plėtoja. Auklėtojui pasiūlius veiklą patys pasirenka, ką ir kaip veiks. Kartais prašo pagalbos, naujai idėjai įgyvendinti.</p>
Ugdymo gairės		
<p>Skatinti vaikus turiningiau išplėtoti jų pačių sumanymą. Veiklą vaikams pasiūlyti tik kaip motyvuojančią idėją, kurią jie galėtų sukonkretinti ir savaip įgyvendinti. Nesiūlyti uždarų užduočių, kuriose auklėtojas nurodo vaikui visus veiklos atlikimo žingsnius. Pagalbą vaikui teikti ne ką nors darant už jį, bet keliant mąstyti skatinančius klausimus, pateikiant keletą alternatyvių pasiūlymų, skatinant bandyti daug kartų. Sudaryti sąlygas grupėje vaikų sumanymus ir auklėtojo pasiūlytą veiklą plėtoti po keletą dienų, neardant vaikų susikurtos aplinkos, nebaigtų darbų. Pasiūlyti vaikams įdomios veiklos idėjų, sumanymų vaikų grupelių veiklai. Pastebėti vaiko sumanymus, juos palaikyti, padėti išplėtoti. Skatinti vaikus pabaigti pradėtus darbus, padėti vienas kitam įveikti problemas. Siūlyti vaikams kruopštumo, susikaupimo reikalaujančių darbų, pvz.: įverti siūlą, įsiūti sagą, prisukti veržlę ir pan.</p>		
6	<p>Turiningai plėtoja paties pasirinktą veiklą, ją tęsia po dienos miego, kitą dieną, kelias dienas. Susidomėjęs ilgesniam laikui išitraukia į suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytą veiklą, siūlo vaikams ir suaugusiajam išitraukti į jo paties sugalvotą veiklą. Savarankiškai bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepasisekus bando įtraukti bendraamžius ir tik po to kreipiasi į suaugusįjį.</p>	<p>Žaidžia ilgą laiką trunkančius kūrybinius žaidimus. Vaikai visą savaitę žaidžia žaidimą apie geručius ir blogiukus. Auklėtojo pasiūlytą veiklą vaikai pradėjo ryte, tęsė po pietų ir baigė tik kitą dieną. Prie vaikui įdomios auklėtojo pasiūlytos veiklos grįžta, kol ją baigia. Jei nepavyksta darbelis, kreipiasi į kitą vaiką, kuris jam padeda.</p>

Ugdymo gairės

Sudaryti sąlygas grupėje vaikų sumanymus ir auklėtojo pasiūlytą veiklą plėtoti po keletą dienų, neardant vaikų susikurtos aplinkos, nebaigtų darbų. Pasiūlyti vaikams įdomios veiklos idėjų, sumanymų vaikų grupelių veiklai. Pastebėti vaiko sumanymus, juos palaikyti, padėti išplėtoti. Skatinti vaikus pabaigti pradėtus darbus, padėti vienas kitam įveikti problemas. Siūlyti vaikams kruopštumo, susikaupimo reikalaujančių darbų.

15. TYRINĖJIMAS (PAŽINIMO KOMPETENCIJA)

Tyrinėjimas – tai procesas, kai atidžiai žiūrint, klausant, uodžiant, liečiant, klausinėjant, ieškant informacijos įvairiuose šaltiniuose sužinoma apie gyvosios ir negyvosios gamtos objektus bei reiškinius, žmogaus sukurtus daiktus, žmonių gyvenimą. Tyrinėjimas apima ir bandymus (eksperimentus), kai keičiame daiktus ar medžiagas, aplinkos sąlygas, pvz., išardome ir sudedame kitaip, kai tirpiname, šildome, šaldome medžiagas, kai sodiname augalus ir stebime, kaip jų augimą veikia šviesa, laistymas ir pan.

Vertybinė nuostata. Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.		
Esminis gebėjimas. Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą, bandymą, klausinėjimą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.		
Žingsniai	Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai
1-2	Stengiasi išbandyti žaislus ar daiktus, stebi, kas vyksta aplinkui, rodo kitiems, ką pavyko padaryti. Mėgsta žaisti slėpynių. Patikusį veiksma prašo pakartoti daug kartų.	Vaikai tyrinėja viską, kas yra aplinkui, jie ima, judina, liečia, stebi, klauso, bando sudėti ar išardyti, didžiuojasi, kai pavyksta, noriai bendrauja su artimais žmonėmis ir vaikais. Kartoja tą patį žaidimą, prašo dar kartą paskaityti tą pačią knygutę, pažiūrėti filmuką ar paveikslėlį.
Ugdymo gairės		
Vaikams sudaryti sąlygas aktyviai tyrinėti aplinką, suaugusieji padeda, bet netrukdo, nepertraukia. Duoti įvairių tinkamų žaisti daiktų ir žaislų, kurie skatina atlikti tiek stambiuosius, tiek smulkiuosius judesius. Jiems sudaryti sąlygas naudoti ir vystyti įvairius gebėjimus. Jau nuo mažumės mokyti atpažinti spalvas, simetriją ir formas, atkreipti dėmesį, kurios tinka viena prie kitos, yra giminingos.		
3-4	Atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis, tačiau rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai veikia, vyksta. Pats pasirenka žaidimui ar kitai veiklai reikalingus daiktus ir medžiagas, paaiškina, kodėl pasirinko. Žaisdamas tyrinėja, išbando daiktus bei medžiagas.	Skaičiuoja, dėlioja tam tikra tvarka daiktus, bando padėti į vietą, savaip tvarkyti žaislus, mielai padalija ką nors kitiems po lygiai, pasidalina per pusę. Bando išardyti žaislus, pažiūrėti, kas yra jų viduje. Varto knygas, vaizduoja, kad skaito, kalba apie tai, ką mato paveikslėliuose.
Ugdymo gairės		
Skatinti manipuliuoti kiekiais, eiti nuo vientiso prie dalių ir atgal. Sudaryti galimybes surinkti, rūšiuoti ir sudėlioti daiktus kokia nors tvarka, įvairiais būdais žaisti su medžiagomis, stiprinti tvarkos jausmą, t. y. grupuoti paprastus daiktus ar padėti juos į jų vietą. Veiklas ir aplinką kurti taip,		

kad vaikams būtų prieinamos įvairios medžiagos ir priemonės, kuriomis pasinaudodami galėtų inicijuoti kryptingą iškilusios problemos sprendimo veiklą, patys sugalvoti problemų ir su pasitenkinimu ieškoti jų sprendimo būdų. Skatinti nebijoti bandyti ir klysti ieškant savo iškeltų problemų sprendimų, pasinaudoti ankstesniu patyrimu ir juo remiantis bandyti naujus sprendimo kelius.		
5	Geba suvokti ryšį tarp to, kaip daiktas padarytas ir jo paskirties. Domisi medžiagomis, iš kurių padaryti daiktai, ir jų savybėmis. Suvokia medžiagos, iš kurios padarytas daiktas, pasirinkimo tikslingumą. Paaiškina, kad su nežinomais daiktais ir medžiagomis reikia elgtis atsargiai, stengiasi taip daryti. Išskiria akivaizdžius daiktų, medžiagų, gyvūnų, augalų bruožus, savybes, kalbėdami apie tai kartais susieja skirtingus pastebėjimus.	Samprotauja apie daiktų naudojimą, bando paaiškinti, kokios jų savybės padaro juos tinkamus. Dalyvauja, stebi, kai atliekami bandymai, patys bando. Pastebi ir pasako, parodo, kaip pasikeitė gamta ir samprotauja su kuo tai susiję.
Ugdymo gairės		
Vaikus skatinti stebėti ir apibūdinti daiktų, medžiagų, gyvosios gamtos objektų savybes ir bruožus, piešti ar konstruoti įsivaizduojamus daiktus. Sudaryti galimybę suskaičiuoti, prognozuoti. Skatinti pasitelkti simbolius, palyginti, atkartoti, numatyti situacijas, nukreipti savo dėmesį į ką nors kita ar atkreipti dėmesį dabar. Skatinti paaiškinti savo pasirinkimus ir logiškai juos pagrįsti. Vaikams pateikti tinkamų knygų, paveikslų, plakatų, žemėlapių, kuriais jie galėtų remtis pagrįsdami savo požiūrį.		
6	Domisi aplinka, mėgsta stebėti, kaip auga augalai, kaip elgiasi gyvūnai, noriai atlieka paprastus bandymus, tyrinėja, iš kokių medžiagų padaryti daiktai, kur jie naudojami. Samprotauja apie tai, ką atrado, sužinojo, kelia tolesnius klausimus, siūlo idėjas, ką dar galima būtų tyrinėti. Domisi, kaip seniau gyveno žmonės, kaip žmonės gyvena kitose šalyse. Aktyviai tyrinėdami aplinką demonstruoja vis didėjančią kūno kontrolę, tinkamai pasitelkia visus pojūčius, savo galimybėmis išplėsti pasitelkia įrankius ir kitas priemones. Su suaugusiais ar kitais vaikais aptaria nesudėtingų stebėjimų, bandymų ar konstravimo planus, numato rezultatą, mokosi pavaizduoti juos nesudėtingose lentelėse, diagramose, išradingai, kūrybiškai pristato savo tyrinėjimus ir kitus darbus.	Stebi ir komentuoja reiškinius, vykstančius gamtoje ir aplinkoje. Atlieka nesudėtingus bandymus. Stebimo objekto pasikeitimus fiksuoja lentelėje. Domisi gamtos reiškiniais, prietaisų veikimu ir kt., aktyviai klausinėja. Stebėdamas aplinką, atpažįsta akivaizdžius daiktų, gyvūnų, augalų grupių panašumus ir skirtumus, juos aptaria.
Ugdymo gairės		
Sudaryti sąlygas ir skatinti tyrinėti gamtos ir socialinės aplinkos objektus, jų kaitą, savybes. Siūlyti atlikti nesudėtingus bandymus, stebėti prietaisų veikimą. Vykdyti projektinę veiklą, skirtą ilgalaikiams stebėjimams (pvz., stebėti augalo augimą). Mokyti vaikus fiksuoti pastebėjimus, pildyti lenteles ir pan. Grupėje turėti mikroskopą ir kitus galimus prietaisus, skirtus tyrinėti, mokyti ir skatinti vaikus jais savarankiškai naudotis.		

Skatinti vaikus, kad jie patys ieškotų atsakymų į iškilusius klausimus knygose, internete, jeigu mato, kad nepavyksta, pasiklaustų suaugusiųjų.

16. PROBLEMŲ SPRENDIMAS (SOCIALINĖ IR PAŽINIMO KOMPETENCIJA)

Problemų sprendimas – tai gebėjimas suprasti, įvertinti, interpretuoti ir pritaikyti žinias iššūkiams, sudėtingoms užduotims ar sunkumams spręsti. Išskiriami tokie problemų sprendimo žingsniai:

- nustatyti ir įvardyti problemą (aš negaliu padaryti to ir to, nežinau, kaip padaryti tai ir tai);
- ieškoti įvairių sprendimų ar išeičių;
- pasirinkti ar išbandyti vieną kurį nors sprendimą;
- įvertinti, kas iš to išėjo, kokios pasekmės.

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniams iššūkiams bei sunkumams įveikti.		
Esminis gebėjimas. Atpažįsta ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.		
Žingsniai	Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai
1-2	Susidūręs su sudėtinga veikla, kliūtimi, išbando jau žinomus veikimo būdus. Stebi, kaip panašioje situacijoje elgiasi kiti ir išbando jų naudojamus būdus. Nepavykus įveikti kliūties, meta veiklą arba laukia pagalbos.	Pamatęs užsuktą buteliuką, deda jį į burną, meta, paima, perdeda iš rankos į ranką, paglosto, sugniaužia. Stebi, kaip auklėtojas atsuka ir užsuka buteliuko kamštelį. Kartoja veiksmą. Pavykus apsidžiaugia. Bando sudėti korteles į joms skirtą dėžutę. Išima, įdeda, vėl išima, dalį įdeda. Po 5–6 veiksmų nueina šalin taip ir nepabaigęs sudėti kortelių.
Ugdymo gairės		
Drąsinti vaiką: „Tau pavyks!“ „Pabandyk kitaip!“ „Na, dar kartą!“ Rodyti vaikams būtinus veiksmų su daiktais būdus. Patarti, kaip elgtis įvairiose sudėtingose situacijose. Komentuoti vaiko veiksmų ir auklėtojo demonstruojamų veiksmų pasekmes. Šiek tiek padėti vaikui įveikti kliūtį ar sunkumą, atlikti sudėtingą veiklą, kad stiprėtų jo pasitikėjimo savimi jausmas.		
3-4	Drąsiai imasi sudėtingos veiklos, atkakliai, keisdamas veikimo būdus bando ją atlikti pats, stebi savo veiksmų pasekmes. Nepavykus įveikti sudėtingos veiklos ar kliūties, prašo pagalbos arba meta veiklą. Supranta, kad susidūrė su sudėtinga veikla, kliūtimi, problema. Nori ją įveikti, išbando paties taikytus, stebėtus ar naujai sugalvotus veikimo būdus. Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisekus prašo suaugusiojo pagalbos.	Vaikas bando pastatyti statinį iš kaladėlių, nepavykus - nenusimena ir bando dar kartą. Dabar padaro tvirtą pagrindą iš didesnių kaladėlių. Vaikas bando dar kartą, kaladėles dėdamas atsargiau. Jei vaikams trūksta priemonių žaidimui organizuoti, kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.

Ugdymo gairės		
<p>Skatinti vaikus imtis pagal jų galimybes sudėtingos veiklos. Jei vaikas sako „negaliu“, „nemoku“, jį drąsinti. Kai vaikui kas nors nepasiseka arba jei jis prašo padėti, klausti paties vaiko: – Ką dar galima padaryti? – Kaip kitaip galima padaryti? Arba pateikti kelis sprendimo būdus, padedančius įveikti kliūtis, kad vaikas pasirinktų vieną iš jų. Komentuoti vaikų taikytus problemų sprendimo būdus ir jų pasekmes, kad vaikai geriau suprastų, kodėl pavyko įveikti sunkumus. Vaikams susidūrus su problema, skatinti juos prisiminti, kokius panašios problemos sprendimo būdus jie taikė anksčiau. Drąsinti vaikus kartu ieškoti išeities iš susidariusios probleminės situacijos. Padėti vaikams įveikti sunkumus, tariantis kartu su vaikais, padedant jiems apmąstyti svarbiausius problemų sprendimo etapus.</p>		
5	<p>Retsykliais pats ieško sunkumų, kliūčių, aktyviai bando įveikti sutiktus sunkumus. Ieško tinkamų sprendimų, tariasi su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių. Nepasisekus samprotauja, ką galima daryti toliau, kitaip arba prašo suaugusiojo pagalbos.</p>	<p>Imasi kurti darbelį iš popieriaus, kurį reikia tiksliai lankstyti ir kirpti, bet nėra tikras, ar jam pavyks. Nepavykus tinkamai perlenkti, ima kitą lapą ir bando dar kartą. Susipykęs su draugu, po kurio laiko bando išspręsti nesutarimą – pasiūlo savo atsineštą žaislą, pakviečia žaisti, leidžia pasirinkti norimą vaidmenį.</p>
Ugdymo gairės		
<p>Siūlyti vaikams sudėtingos veiklos, drąsinti jos imtis, drąsiai bandyti, eksperimentuoti, tartis su kitais. Skaityti kūrybinių apie įvairius žmonių ketinimus, poelgius ir jų pasekmes. Kai vaikai susiduria su problema, paprašyti visų pagalvoti, ką galima daryti toje situacijoje. Padėti vaikams geriau suprasti kiekvieno pasiūlyto sprendimo pasekmes.</p>		
6	<p>Atpažįsta, su koku sunkumu ar problema susidūrė. Ieško tinkamų sprendimų, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes, tariasi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų. Nepasisekus bando kelis kartus, ieškodamas vis kitos išeities, arba prašo kito vaiko ar suaugusiojo pagalbos.</p>	<p>Numatydamas pasekmes, į žaidimą nenori priimti vaiko, kuris dažnai sugriauna kitų statinius arba elgiasi ne pagal žaidimo taisykles. Pasako, kaip jausis kitas vaikas, jei kas nors suplėšys jo piešinį. Žino ir pasako kelis būdus, kaip galima elgtis, kai niekas su tavimi nedraugauja. Išvardija kelias savo grupei būdingas problemas.</p>
Ugdymo gairės		
<p>Užduoti vaikams atvirose klausimus, padedančius apmąstyti problemą: – Kas atsitiko? – Kaip tu jautiesi? – Kaip jaučiasi kiti? Vaikui susidūrus su problema, klausti: – Ką tu darei? – Ar tai padėjo įveikti problemą? – Ką dar galima daryti? – Ar tai padės įveikti problemą? Siūlyti vaikams probleminių užduočių, kurias įveikti turėtų jie patys.</p>		

17. KŪRYBIŠKUMAS (MENINĖ KOMPETENCIJA)

Kūrybiškumas suprantamas kaip asmenybės savybė, susijusi su gebėjimu atrasti tai, kas nauja, originalu, netikėta. Tai vaiko pasinėrimo į savo patirtį ir šios patirties įtraukimo į naują visumą, naujas idėjas, naujus sumanymus ar naują rezultatą procesas. Kūrybiškumui ugdyti būtina saugi ir vaiko saviraišką skatinanti aplinka.

Vertybinė nuostata. Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.

Esminis gebėjimas. Savitai reiškia savo įspūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.		
Žingsniai	Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai
1-2	Domisi naujais daiktais, vaizdais, garsais, judesiais. Atranda naujus veiksmus (tapyti ant veidrodžio, ridenti, nardinti į vandenį ir kt.) ir taiko juos daiktams tyrinėti.	Tyrinėja visus daiktus, patekusius į jo rankas. Tyrinėja žaislus, norėdamas suprasti, kas vyksta, kai jį kratai, barškini, rideni. Domisi, kas yra žaislų viduje, juos išardydamas. Judesiais, veido ir kūno išraiškomis reaguoja į naujus vaizdus, garsus, objektus. Tyrinėja naujų objektų dydžius, savybes, formas, paviršių įvairiais būdais – liesdamas, skanaudamas, apžiūrinėdamas, mėtydamas.
Ugdymo gairės		
Parūpinti įvairių, atkreipiančių dėmesį, naujus potyrius žadinančių žaislų, medžiagų (skirtingų formų, tekstūros, spalvų), objektų, skleidžiančių garsus. Medžiagų ir žaislų nuolatinis atnaujinimas, kaitaliojimas turėtų būti vaikams įprastas reiškinys. Aplinka ir joje esantys žaislai, priemonės, naudojami veiklos metu, turėtų lavinti visus pojūčius. Naudoti žaislus, kuriuos galima išardyti, išbandyti jų formas, pritaikant tinkamiausią, taip pat garsus skleidžiančius žaislus. Parūpinti priemonių ir skatinti veiklą, grindžiamą visų 5 pojūčių panaudojimu aplinkai tyrinėti. Pasiūlyti žaisti dailės priemonėmis ir medžiagomis, kad eksperimentavimo metu įgyta patirtis taptų pirmuoju žingsniu kūrybos link.		
3-4	Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje. Įsivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma. Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus. Išvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinų savybes. Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdamas: žaisdamas, pasakodamas, judėdamas, kurdamas. Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų.	Nuolat tyrinėja aplinką, veikia bandymų ir klaidų keliu, džiaugiasi naujais atradimais. Domisi dar nematytais, naujais daiktais ir reiškiniais, aptinka naujas neįprastas daiktų savybes. Įdėmiai klausosi pasakojimų apie gyvūnus, augalus, daiktus, jų išorines savybes, užduoda apie juos klausimus, pats pasakoja apie juos. Žaidimuose realybę paverčia nauja tikrove, geba panaudoti kasdien naudojamus daiktus pagal kitą paskirtį, iš daiktų sukurti savo, naują produktą. Derina įvairias medžiagas, buitines daiktus, baldus ir sukuria naujus objektus, išbando ir jungia įvairią veiklą. Žaisdamas persikūnija į įvairius veikėjus, sugalvoja nebūtų personažų. Pasakodamas apie šeimą, save, prikuria nebūtų įvykių, nutikimų. Atlieka įvairius eksperimentus su jau žinoma medžiaga: maišo spalvas, kurių dar nėra maišęs, ir žiūri, kas išeis. Mėgsta improvizuoti, kurti naujas, netikėtas, originalias fantastines istorijas, užsiimti nauja veikla, kurioje gali atrasti ir iširti dar nepažintus dalykus.
Ugdymo gairės		
Kurti saugią, džiaugsmingą, laisvą aplinką, kurioje vaikas gali eksperimentuoti su įvairia saugia medžiaga. Siūlyti žaidimų su vandeniu. Vaikai jį gali pilstyti, sverti, semti, laistyti (prižiūrimi suaugusiųjų). Lauke nesmarkiai lyjant ir nesant šaltam orui, tinkamai aprengus vaikus leisti braidyti po balas, taškyti vandenį, semti jį kibirėliais. Skatinti klausti, domėtis, į klausimus atsakyti trumpai, bet aiškiai, siekiant sudominti ir skatinti		

<p>toliau tyrinėti. Vaikus skatinti daryti taip, kaip iki šiol nedarė, pasirenkant kuo įvairesnių sprendimų. Veiklą organizuoti ir patalpose, ir lauke. Skatinti vaikus savarankiškai, be suaugusiųjų pagalbos, statyti smėlio pilis, joms dekoruoti naudoti gamtos dovanas, piešti, tapyti, žaisti. Skatinti išbandyti įvairią veiklą, įvairius daiktų panaudojimo būdus, siekiant, kad vaikai pastebėtų, jog tą patį daiktą, priemonę, dalyką galima panaudoti įvairioms reikmėms ir tikslams, kaip galima pakeisti jo funkcijas, išvaizdą, skirtingai jį pritaikius ar panaudojus. Suteikti laisvės, erdvės, laiko, pasiūlant naudoti įvairius suneštus butaforinius daiktus, kuriuos vaikai gali panaudoti kurdami vaidinimus, rinkdamiesi jiems patinkančią veiklą, režisuodami savo pačių sugalvotas istorijas. Lavinti kūrybinį mąstymą lankstumą, gausumą, detalumą, originalumą. Užduodant netikėtus, fantastinius klausimus, skatinti vaiką išsakyti originalias mintis. Vaiko prašyti drąsiai išsakyti visas į galvą atėjusias idėjas: nupiešti, išvaidinti, atlikti kuo įvairesnius judesius, sukurti melodijas ir t. t. Skatinti džiaugtis savo kūriniais, aptarti, kokias sugalvotas idėjas, originalius sprendimus galima pritaikyti ar išbandyti realiame gyvenime.</p>		
<p>5</p>	<p>Klausinėja, aiškindamasis jam naujus, nežinomus dalykus. Savitai suvokia ir vaizduoja pasaulį. Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Lengvai sugalvoja, keičia, pertvarko savitas idėjas, siūlo kelis variantus. Džiaugiasi savitu veiksmo procesu ir rezultatu.</p>	<p>Išgirdęs naują žodį, pamatęs naują daiktą ar kūrinį, apie jį klausinėja, aiškinasi jam rūpimus dalykus. Mėgsta aiškinti kitiems tai, kas ir jam pačiam nelabai aišku, mėgsta aiškintis tyrinėdamas, eksperimentuodamas. Inicijuoja naują veiklą aplinkai tyrinėti. Atsakymai būna netikėti, neįprasti, itin išryškėja vaizduotės ir fantazijos gebėjimai. Išradingai ir kūrybingai naudoja įvairias medžiagas, priemones, atlikdamas užduotis ar kurdamas projektus. Įprastus dalykus atlieka neįprastai. Realybę paverčia nauja tikrove, atkartoja ir interpretuoja savo veikloje – vaidindamas, piešdamas, fantazuodamas, kurdamas istorijas ir pan. Geba kurti naujus žodžių, garsų, objektų spalvų, judesių, istorijų derinius. Išbando įvairius piešimo būdus, sukuria naujus savo sugalvotus siužetus, tyrinėja ir išbando naujus žaislus, atrasdamas naujas jų savybes ir paskirtį. Aktyviai dalyvauja kuriant ir pristatant bendrą produktą. Sėkmingai dirba su kitais. Tariausi su grupe, moka pateikti savo idėjas ieškodamas bendro sprendimo.</p>
<p>Ugdymo gairės</p>		
<p>Skatinti kūrybiškumą, laisvai reikšti idėjas, užduoti daug atvirojo tipo klausimų: „Kaip?..“ „Ką dar?..“ „Kas būtų?..“ ir pan.). Klausiti ir drąsinti, kad idėjų būtų kuo daugiau. Ugdyti mąstymo lankstumą – skatinti išsakyti, pavaizduoti kuo įvairesnes idėjas. Ugdyti originalumą – prašyti išsakyti idėjas taip, kad niekas kitas taip nesugebėtų, drąsinti fantazuoti, kurti, nebijoti savo idėjų, sakyti visa, kas tik ateina į galvą. Ugdyti fantaziją, žaidžiant ir kuriant nerealias, bet prasmingas situacijas. Pasiūlyti įdomios veiklos ir patirties, skatinant patirti naujų išgyvenimų. Skatinti dalytis praeityje išgyventa įdomia patirtimi, veikla, kelionių įspūdžiais ir nuotykiiais su kitais vaikais. Pateikti įvairių medžiagų, žaislų priemonių, skatinant vaiką kurti iš jų naujus produktus po vieną ar grupelėse. Skatinti dalytis idėjomis, dirbant porose ir (ar) grupelėse, kartu priimti sprendimus. Organizuoti projektus, grupinę veiklą. Mokyti mokyti ir dirbti grupėje, kalbėtis apie tai, kaip jaučiasi kiti vaikai, jei vienas neleidžia kitiems nieko pasakyti. Mokymo dalytis idėjomis.</p>		
<p>6</p>	<p>Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų. Kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto,</p>	<p>Nori išmokti dar daugiau, patinka diskutuoti, aptarti kilusias idėjas, temas, užduotis. Geba kelti klausimus, pastebėti trūkstamą informaciją. Patirčiai</p>

įsivaizduoja, fantazuoja. Ieško atsakymų, naujų idėjų, netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų, priemonių, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. Drąsiai, savitai eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip.	plėsti ir žinioms įgyti naudojami tokiais šaltiniais, kaip knygos, internetas ar suaugusieji, galintys praplėsti vaiko akiratį. Smalsus, kelia klausimus, svarsto. Atlieka įvairius eksperimentus. Supranta, domisi ir geba atsakyti į fantastinius, neįprastus klausimus, turi netikėtų idėjų ir nori naudotis anksčiau išbandyta medžiaga, bet ją perkuria, panaudoja kitaip, remdamasis ankstesne patirtimi, taip nuolat tobulindamas veiklos galimybes.
---	---

Ugdymo gairės

Skatinti tolesnį divergentinį mąstymą. Užduoti klausimus: „Kas būtų, jeigu?..“ Siūlyti įvairios veiklos ne tik patalpoje, bet ir lauke, skatinant pamatyti naujus, iki tol nepastebėtus įvairius gamtos reiškinius skirtingais metų laikais, stebėti augalų, paukščių gyvenimą. Nuolat atkreipti dėmesį į visus žmogaus pojūčius. Mokyti pastebėti, įsiklausyti, užuosti, paliesti ir pajusti. Taikyti įvairius metodus ir būdus: smegenų audrinimas, fantastiniai klausimai, prašymas išvardyti kuo daugiau daikto naudojimo būdų, kūrybiniai vaidinimai, pasakos kūrimas sėdint ratu, fantastinio gyvūno piešimas. Prieš tai vaikams paaiškinama, kad galimi patys įvairiausi atsakymai, ir kuo jie įdomesni ir labiau netikėti, tuo geriau. Kurti žaidybinę ir tyrinėjimo aplinką suteikiant įvairių reikiamų priemonių ir medžiagų. Skatinti perkurti pasakas.

18. MOKĖJIMAS MOKYTIS (PAŽINIMO KOMPETENCIJA)

Mokėjimas mokytis suprantamas kaip noras mokytis, atkaklus užsibrėžto tikslo siekimas, atsakomybė už savo mokymąsi. Tai gebėjimas išsikelti mokymosi tikslus, planuoti, kaip jų bus siekiama, pasirinkti tinkamus mokymosi būdus, apmąstyti mokymosi procesą, įsivertinti rezultatus ir atsižvelgiant į juos kelti tolesnį tikslą.

Vertybinė nuostata. Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ko išmoko.		
Esminis gebėjimas. Mokosi žaisdamas, stebėdamas kitus vaikus ir suaugusiuosius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, spręsdamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą.		
Žingsniai	Pasiekimai	Vaikų veiklos ir elgesio pavyzdžiai
1-2	Nori naujų išpūdžių, todėl aktyviai domisi aplinkos daiktais – juda, norėdamas paimti, pasiekti, išbandyti žaislus ar daiktus. Patraukia, pastumia, paridena, įdeda daiktus ir stebi, kas vyksta, bando pakartoti pavykusį veiksma. Stebi, mėgdžioja, klausia.	Juda spontaniškai ir turėdami tikslą ką nors pasiekti, pajudinti, pabandyti. Tai daro sutelkęs dėmesį, nors pamatęs, lengvai pereina prie kitos veiklos. Mėgsta kelis kartus iš eilės žiūrėti, klausytis to paties. Pastebėję suaugusiuosius, vyresnius ar bendraamžius vaikus ką nors darant, patys bando daryti taip pat. Klausia: „Kas čia?“ „Kur?“, prašo parodyti.
Ugdymo gairės		
Pripažinti, kad viskas, kas vyksta, gali būti naudinga žaidimui ir mokymuisi. Pastebėti vaikų ketinimus, juos įvardyti. Duoti tokių žaislų, kurie skatintų stumti, traukti, imti, čiupinėti pirštais, kišti į burną, kuriais galima įvairiais būdais manipuliuoti, esant minimaliai suaugusiojo pagalbai.		

<p>Leisti vaikams žaisti ir mokytis individualiu tempu. Į vaiko individualias pastangas, smalsumą ir tyrinėjimus žiūrėti pozityviai, išklaudyti vaikus, skatinti, džiaugtis tuo, ko jie išmoko, jų mažais atradimais. Žaislai ar žaidimui tinkamus daiktus parinkti taip, kad būtų ir tokių, su kuriais lengva veikti, ir tokių, kurie keltų iššūkius ir galėtų būti įvairiai panaudojami.</p>	
<p>3-4</p>	<p>Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato. Klausia, kaip kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Modeliuoja veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus. Pasako, parodo, ką nori išmokyti. Mėgsta kūrybiškai žaisti, veikti, siūlo žaidimų ir veiklos idėjas, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti, pastebi ir komentuoja padarinius. Pasako, ką veikė ir ką išmoko.</p>
<p>Klausia, kaip ir kodėl kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Sugalvoja ir žaidžia siužetus su žaislais, kviečia aplinkinius pažaisti kartu. Noriai imasi įvairių suaugusiųjų darbų, padeda tvarkyti, valyti, padengti stalą. Patys žaidžia ir stengiasi įtraukti kitus į vis sudėtingesnio siužeto žaidimus. Kai kurie vaikai mėgsta dėlioti dėlionės, statyti namus, bokštus, konstruoti, išardyti, sugriauti ir stebėti, kas atsitinka. Stebi, kaip tai daro kiti ir stengiasi pakartoti. Pasakoja, kad su muzikos mokytoja dainavo ir išmoko padainuoti dainelę.</p>	
<p>Ugdymo gairės</p>	
<p>Atkreipti dėmesį į vaiko ketinimus, norą ką nors išbandyti, pažinti, ir kurti sąlygas vaikui mokytis. Vaikams padėti suprasti savo galimybes ir apribojimus, sudaryti visas sąlygas tobulinti savo gebėjimus individualiu tempu. Leisti vaikams patiems pajusti ir nuspręsti, kada jiems reikalinga pagalba. Vaikus drąsinti inicijuoti žaidimus. Kurti prasmingas ir, kur įmanoma, tikrovišką žaidimo ir darbo kontekstą. Skatinti pasakyti, ko jis nori išmokyti, sudaryti sąlygas mokytis to, ko jis nori. Netrukdyti, kai vaikas įsitraukia į žaidimą, ko nors mokosi, tačiau stebėti ir padėti ar padrąsinti, kai vaikas prašo ir kai tai būtina. Kalbėtis su vaikais apie tai, ką veikė per dieną ir ko iš jų išmoko.</p>	
<p>5</p>	<p>Norėdami ką nors išmokyti pasako, ko nežino ar dėl ko abejoja. Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso klaidas, klauso, ką sako kiti, pasitikslina. Aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja, kas atsitiks, jeigu...</p>
<p>Pasako, ko nori išmokyti, drąsiai klausia suaugusiųjų, pasako, kad nemoka nupiešti. Įsitraukia į mokymąsi žaisdami, konstruodami, piešdami, lipdydami, pilstydami, grupuodami daiktus. Suaugusiesiems ir kitiems vaikams aiškina, ką norėjo padaryti, ką padarė, ką darys toliau. Kalba apie tai, kas gali atsitikti, jeigu pasirinks vienokią ar kitokią veiklą.</p>	
<p>Ugdymo gairės</p>	
<p>Vaikus drąsinti sakyti „Aš nežinau“, nebijoti suklysti ką nors darant, iškelti klausimus, problemas, galvoti, kaip rasti atsakymą ar sprendimą. Pripažinti, kad vaikų sugebėjimas išlaikyti dėmesį ir domėjimasis aplinkiniu pasauliu didėja. Todėl planuojant, numatyti įvairios veiklos, kuri padeda mokytis tyrinėti ir pažinti aplinką. Skatinti kalbėti apie savo žaidimus, kitą veiklą ir taip plėtoti jų refleksijos gebėjimus.</p>	
<p>6</p>	<p>Kalba apie tai, ką norėtų išmokyti, ką darys, kad išmokytų, numato, ką veiks toliau, kai išmoks. Laiko save tikru mokiniu, atradėju. Drąsiai ieško atsakymų į klausimus, rodo iniciatyvą iškeliant ir sprendžiant problemas. Išsiaiškina, kokios informacijos reikia, randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose, pvz., enciklopedijose, žinyuose. Siūlo ir jungia idėjas bei strategijas joms įgyvendinti. Pasako, ką jau išmoko, ką dar mokosi, paaiškina, kaip mokėsi, kaip mokysis toliau.</p>
<p>Vaikas pasako, kad nori išmokyti rašyti, skaityti, skaičiuoti, išsiaiškinti, tyrinėti aplinką. Klausinėja suaugusiųjų, kas, kaip, kodėl vyksta, pats savarankiškai bando ieškoti atsakymų. Noriai žaidžia įvairius tinkamus jo amžiui stalo ir kompiuterinius žaidimus, mėgsta klausyti skaitomų knygų, patys mielai jas varto, suranda atsakymus į iškilusius klausimus. Savarankiškai ieško sprendimų, o pagalbos į suaugusiųuosius kreipiasi tik tada, kai pats negali išspręsti. Sako, kad darbelį padarė, žiūrėdamas į darbelių knygos paveikslėlius.</p>	

Ugdymo gairės

„Ryto rato“ ir kitos veiklos metu pasikalbėti su vaikais, ko jie nori išmokti, kaip jie gali mokytis, pastebėti vaiko norą ir sudaryti sąlygas to išmokti. Leisti, siūlyti vaikams naudotis imitaciniams žaidimams tinkamomis priemonėmis. Sudaryti sąlygas vaikui žaisti sudėtingus žaidimus ir kartu mokytis tyrinėti daiktus, medžiagas, jų savybes ir kitų dalykų. Supažindinti vaikus su enciklopedijomis, internetu, leidžiama, siūloma bei mokoma jais naudotis. Kalbėtis su vaikais ne tik apie tai, ką jie jau išmoko ar mokysis, bet ir apie tai, kaip jie mokosi, kaip dar galima mokytis.
